

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมสาขาจังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยได้ศึกษา ความหมาย ความสำคัญ ความเป็นมา แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒.๑ ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒.๒ ความเป็นมาของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓ สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม

๒.๓.๑ ความเป็นมาของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม

๒.๓.๒ รูปแบบโครงสร้าง ภาระหน้าที่ ของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมสาขาจังหวัดพิจิตร

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่ามีนักวิชาการได้นำเสนอไว้ดังนี้

เกษม จันทรแก้ว ให้ความหมายว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางการศึกษา อนามัย เศรษฐกิจ ตามลักษณะสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ เชื้อชาติ วัฒนธรรมและวิธีการเลี้ยงดู ตามความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์แล้วคุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับความพอใจของคนๆ นั้น ซึ่งความเป็นจริงอาจมีข้อแตกต่างกันไประหว่างคนหนึ่งกับอีกคนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบระหว่างคนสองคน เพราะมีลักษณะสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพที่

ต่างกัน เชื้อชาติต่างกัน วัฒนธรรมต่างกัน และวิธีการเลี้ยงดูต่างกันคุณภาพชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ถ้าสิ่งแวดล้อมดีก็มีส่วนส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีได้ด้วย เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นปัจจัยสี่ซึ่งมนุษย์ทุก ๆ คนมีความต้องการเป็นขั้นพื้นฐาน คุณภาพชีวิตของมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกัน แต่มีได้เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่ากลุ่มใดมีคุณภาพชีวิตแล้วได้หรือเปรียบเทียบได้ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ ให้เน้นแก้ไขความยากจนของประเทศไทยที่มีอยู่ทั่วประเทศ ประมาณ ๑๐ ล้านคน โดยการดำเนินการให้บุคคลเหล่านี้ได้พึงมีพึงได้ปัจจัยสี่เป็นอย่างน้อยก็จะเป็นการยอมรับว่ามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าที่ว่าเป็นมาได้^๑

กรมพัฒนาชุมชน ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพชีวิตไว้ว่า การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานที่ได้กำหนดไว้ในสังคมหนึ่งๆ ในช่วงเวลาหนึ่งๆ นั่นคือ การที่จะกล่าวว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ก็ต่อเมื่อประชาชนในครอบครัว หรือชุมชนนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่บรรลุเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานครบถ้วนทุกประการซึ่งเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนดไว้้นั้นสามารถแปรเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้นๆ^๒

รศ.สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้กล่าวถึงการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์กับสังคม ไว้ว่าการพัฒนาตนเป็นการพัฒนาคุณสมบัติที่อยู่ในตัวบุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้ที่พัฒนาตนแล้ว ย่อมได้รับความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ตอนหนึ่งที่ว่า “ทนต์เสฏฐมฺ นนฺตเสฏฐ” หมายความว่า การได้ฝึกตนให้ดี ย่อมเป็นผู้ประเสริฐสุด บุคคลที่พัฒนาตนเองได้ดี ก็คือ บุคคลที่สามารถอยู่เหนืออำนาจของความเคยชิน บุคคลประเภทนี้จะปรับตัวพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งถือว่าเป็นความสามารถพิเศษ การพัฒนาตนจะช่วยให้บุคคลสำรวมกายและใจมากขึ้น รู้จักและควบคุมตนเองในการแสดงออกได้อย่างเหมาะสม รู้จักข่มใจ มีความอดทน อดกลั้น เพื่อรักษาความดีความงามของตน จนได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไปได้อย่างดีฉะนั้น การพัฒนาตน คือ การสร้างความเป็นคนใหม่ในตนเองให้มีสุขภาพกายที่แข็งแรง สุขภาพจิตที่ดี มีทักษะกำลังใจ มีจุดมุ่งหมายของชีวิตและเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป

การพัฒนาตนในด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลที่จำเป็น เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมมนุษย์สัมพันธ์ของบุคคล ได้แก่

๑. ความรู้สึกว่าตนมีเป้าหมายในชีวิตบุคคลจะต้องพัฒนาตนให้มีเป้าหมายในชีวิต มีอนาคต มีความมุ่งหวัง โดยเชื่อว่าตนสามารถพัฒนาได้ จึงมีความต้องการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้ดีขึ้น ชีวิตจะได้สดใสและไม่เฉื่อยชา

๒. ความรู้สึกกล้าที่จะปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น บุคคลจะต้องพัฒนาตนให้มีความรู้สึกกล้าและมีปณิธานอันแน่วแน่ที่จะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นเพื่อช่วยในการสร้างเสริมมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อไป

^๑เกษม จันทรแก่, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓.

^๒กรมพัฒนาชุมชน, การพัฒนาหมู่บ้านอีสานเขียวแบบผสมผสาน สนับสนุนโครงการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตามโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง, พฤษภาคม ๒๕๓๕), หน้า ๑๖.

๓. ความรู้สึกเปิดเผยและถ่อมตัว บุคคลจะต้องพัฒนาตนให้มีคุณลักษณะส่วน บุคคลที่ จำเป็นให้มีความรู้สึกจริงใจ เปิดเผยและรู้จักถ่อมตัว เพื่อช่วยในการสร้างเสริมมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี

๔. ความรู้สึกศรัทธาและมั่นคง บุคคลจะต้องพัฒนาตนให้มีคุณลักษณะส่วน บุคคลที่ จำเป็น คือ ให้มีความเชื่อ ความศรัทธาในตนอย่างมั่นคง ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนว่า เราก็หนึ่งเหมือนกัน ถ้าเราตั้งใจทำความดีขยันหมั่นเพียร และอดทน ชีวิตนี้จะต้องดีขึ้นเสมอ จะมีคน รัก ชอบ และเข้าใจเรา พร้อมทั้งจะสร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับเรา ต่อไป^๓

สนธยา พลศรี กล่าวไว้ว่า เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่งและ หลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญมีดังต่อไปนี้^๔

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใด สิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงใน ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและ อย่างต่อเนื่องกันโดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓. มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่งแต่การ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลง ใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้นไม่ใช่เป็นการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการการพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมืองการพัฒนา เศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖. เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียง แนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้อง นำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็น สัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมี ลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุขเพราะการ พัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง นั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิด

^๓ สงวน สุทธิเลิศอรุณ, รศ., **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๕ - ๑๔๖.

^๔ สนธยา พลศรี, **กระบวนการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

การเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชีวิตในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^๕ กำหนดคำนิยามของคุณภาพชีวิตหรือความอยู่ดีมีสุข ไว้ว่า “ การมีสุขภาพที่ดีทั้งทางร่างกาย และจิตใจ มีความรู้ มีงานทำ ที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวอบอุ่นมั่นคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต หรือความอยู่ดีมีสุข ๗ ด้านคือ

๑. ด้านสุขภาพ

เป็นตัวดัชนีตัวแรกในการวัดความสุข เนื่องจากสุขภาพอนามัยที่ดี หมายถึง ความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อารมณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่จะทำให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้ รวมทั้งสามารถประกอบกิจกรรมและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ดังนั้น ผลสำเร็จในการพัฒนาสุขภาพอนามัย ก็คือ คนไทยมีสุขภาพแข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีอายุยืนยาวไม่เสียชีวิตก่อนวัยอันควร

๒. ด้านความรู้

การพัฒนาด้านความรู้หรือการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับหารได้มา ซึ่งความอยู่ดีมีสุขของคนเพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมโอกาสพัฒนาสติปัญญา สามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพขณะเดียวกันคนที่มีการศึกษาและรอบรู้ในระดับที่เหมาะสมสามารถมีอาชีพและสร้างรายได้ให้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพได้ ได้ใช้ความรู้เพื่อเสริมสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อสังคม

๓. ด้านชีวิตการทำงาน

เป็นที่มาของรายได้และอำนาจซื้อ และเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม โอกาสในการมีงานทำเกิดจาก ๒ ปัจจัย คือ ความสามารถในการทำงานของตัวคนหรือ สมรรถนะของคนซึ่งหมายถึงจะต้องมีสุขภาพแข็งแรงและมีความรู้และทักษะในการทำงานที่ต้องรับผิดชอบ และความสามารถของรัฐบาลจะบริหารนโยบายเศรษฐกิจโดยรวม ให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระดับที่สูงพอกับการสร้างงานแก่แรงงานใหม่เข้าสู่ตลาด

๔. ด้านรายได้ และการกระจายรายได้

รายได้ของคนหากมีความแตกต่างกันอย่างมาก ในขณะที่คนส่วนน้อยมีรายได้มากทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านการกระจายรายได้ จะพิจารณาจากสัดส่วนของคนที่มีรายได้พอเพียงต่อการหาปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ หรือสัดส่วนจำนวนคนที่อยู่เหนือเส้นความยากจนสมบูรณ์

^๕สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

๕. ด้านชีวิตครอบครัว

ครอบครัวเป็นพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดที่คนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ ความสัมพันธ์ในครอบครัวถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ดังนั้นการพัฒนาชีวิตด้านครอบครัวจึงเป็นเรื่องสำคัญหากคนในครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข คนจะมีสุขภาพชีวิตที่ดี หากครอบครัวไม่มีความสุข แตกแยก ล่มสลาย ชีวิตคนก็ไม่สามารถจะอยู่ดีมีสุขไปได้ เช่นเดียวกับสังคมจะอยู่ดีมีสุขได้จะต้องประกอบด้วย ครอบครัวที่อบอุ่น คือมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการดูแลและพยายามตอบสนองความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งสามารถดูได้จากองค์ประกอบเบื้องต้น คือ บทบาทหน้าที่ครอบครัว สัมพันธภาพในครอบครัวการพึ่งพาตนเอง

๖. ด้านสภาพแวดล้อม

เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุข เพราะคนจะต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองดำรงชีวิตอยู่ โดยพิจารณาทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวคนและสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวคน ดังนั้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมจึงครอบคลุมเรื่องต่างๆ มากมาย ทั้งเรื่องเกี่ยวกับตนเอง การได้รับสาธารณูปโภคที่วัดได้จากสัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง การได้ได้รับสาธารณูปโภคที่วัดจากสัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำประปาบริโภค และเรื่องที่เป็นปัจจัยภายนอก คือความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ที่วัดจากการเกิดคดีอาชญากรรมและคดียาเสพติด และสิ่งแวดล้อม ซึ่งวัดจากความสกปรกของแม่น้ำ ปริมาณขยะ และพื้นที่ป่าไม้ ส่วนสภาพแวดล้อมของประชากรที่อยู่อาศัยในเมืองและชนบท จะมีความต้องการที่แตกต่างกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะในเรื่องผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ประชากรในเมืองจะมีปัญหาเรื่องของเสียงดัง ฝุ่นละออง และปัญหาขยะมูลฝอย ส่วนในชนบทมีปัญหาเรื่องป่าไม้ และน้ำเสียในแม่น้ำ

๗. ด้านการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ

คนยังต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งจะอยู่ภายใต้การบริหารจัดการของภาครัฐ ดังนั้น การพัฒนาการบริหารจัดการที่ดี จึงเป็นเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุขของคนในสังคมเป็นอย่างมาก ระบบการบริหารจัดการที่ดีของรัฐที่มี “ธรรมาภิบาล” คือต้องมีการดูแลคนในสังคมอย่างดี มีความโปร่งใส เป็นธรรม ให้คนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์ ทั้งนี้ รัฐจะต้องสนับสนุนให้คนมีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิต มีส่วนร่วมในการพัฒนาและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ คนในสังคมได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองจากการถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐกับประชาชน ดังกล่าว จะเป็นเครื่องมือช่วยยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนในสังคมได้ ซึ่งองค์ประกอบนี้จะรวมเรื่อง ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพทางการเมือง และการกระจายอำนาจการบริหารจัดการด้วย

ศิริ ฮามสุโพธิ์ ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตว่า หมายถึง คุณภาพในด้าน สุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง และศาสนา ซึ่งเป็นค่าเทียบเคียงไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคนหรือทุกประเทศอาจกำหนดมาตรฐานต่างๆ กันไปตามความต้องการและความต้องการ คุณภาพชีวิตนี้ย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา และกาลเทศะ^๖

คุณภาพชีวิตแบ่งเป็น ๓ ประการ คือ

๑. ทางด้านร่างกาย คือ บุคคลจะต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ อันเป็นผลตอบสนองมาจากปัจจัยพื้นฐาน

๒. ทางด้านจิตใจ คือ บุคคลจะต้องมีสภาวะจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล มีความรู้สึกพึงพอใจในชีวิตตนเองครบถ้วน และสังคมสิ่งแวดล้อม มีความปลอดภัย ในชีวิต

๓. ทางด้านสังคม คือ บุคคลสามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคม ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุข

วิชัย รูปขำดี และคณะ ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตว่า หมายถึง ระดับของการมีชีวิตที่เป็นผลรวมจากองค์ประกอบคุณภาพชีวิต ๗ ด้าน คือ ๑. ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ๒. ด้านชีวิตการทำงาน ๓. ด้านสุขภาพ ๔. ด้านชีวิตการใช้สติปัญญา ๕. ด้านชีวิตครอบครัว ๖. ด้านชีวิตชุมชน ๗. ด้านสภาพแวดล้อม^๗

พรสุข หุ่นนิรันดร์ และคณะ ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตว่าหมายถึงการดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่งๆในช่วงเวลาหนึ่ง^๘

อัจฉรา นวจินดา และขจีจรัส ภิรมยะศิริ ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตว่า หมายถึง ความพึงพอใจที่เกิดจากการได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจรวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภาวะแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ และสังคมอย่างพอเพียงจนก่อให้เกิดสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี^๙

^๖ศิริ ฮามสุโพธิ์, ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๕๖.

^๗วิชัย รูปขำดีและคณะ, การวิจัยพื้นฐานคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนริมคลองแสนแสบกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของคลอง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕.

^๘พรสุข หุ่นนิรันดร์และคณะ, “พฤติกรรมการณ์ดูแลตนเองและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ เขตบางกอกน้อย”, วารสารภาควิชาสุขศึกษา คณะพลศึกษา, (กรุงเทพมหานคร :มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๙-๑๙๘.

^๙อัจฉรา นวจินดา และขจีจรัส ภิรมยะศิริ, “คุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๒).

พวงรัตน์ บุญญานุรักษ์ ได้กล่าวถึงว่า คุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับแต่ละคน ในลักษณะของความรู้สึกพอใจในสภาพที่ตนเองมีอยู่ เป็นอยู่ ได้รับอยู่ และปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ในแต่ละคนจะมีความพอใจแตกต่างกัน^{๑๐}

สุภาส เครือเนตร กล่าวว่าคุณภาพชีวิตหมายถึง องค์ประกอบทั้งหลายที่ให้ความพึงพอใจแก่บุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง^{๑๑}

นฐพงศ์ เทพจารี คุณภาพชีวิต เป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคลและสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดการสร้างเกณฑ์มาตรฐานเพื่อให้ระดับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้และเพื่อการทำให้การพัฒนาตนเองในด้านการศึกษา การมีแนวคิดและเจตคติที่ดี การรู้จักบริหารตนเอง การมีความเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น การมีอาชีพ มีรายได้ มีคุณธรรมและศีลธรรม ฯลฯ หากทุกคนในสังคมสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้ก็เท่ากับว่า สามารถช่วยยกระดับทั้งของตนเองและสังคมให้มีคุณค่า มีความเจริญก้าวหน้า พัฒนาไปสู่สังคมอุดมคติ ปัญหาต่างๆในสังคมจะลดลงหรือหมดไป เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม ปัญหามลภาวะเป็นพิษ ดังนั้นประเทศต่างๆ จึงใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้นจนถึงระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกในสังคมทุกคนมีความกินดี อยู่ดี มีความสุขสมบูรณ์^{๑๒}

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารจึงสรุปความหมายคำว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คือต้องรู้จักพัฒนาด้านร่างกาย คือรักษาสุขภาพตนเองให้แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ และด้านจิตใจ ถ้าจิตใจได้สะสมคุณสมบัติที่ดี ปลุกจิตสำนึกที่ดี จะส่งผลให้คิดดี ทำดี นิสสัยดี บุคลิกภาพดีตามไปด้วย แล้ววิถีชีวิตก็ต้องดำเนินไปด้วยดีตามคุณภาพของจิตใจเช่นกัน

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

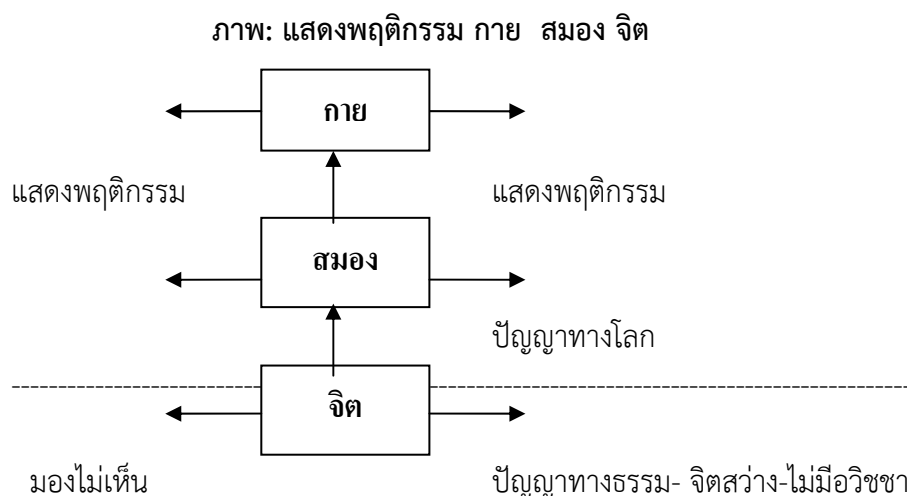
จากการศึกษาค้นคว้างานเอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าผลการวิจัยและได้มีผู้วิจัยให้ความหมายไว้ดังนี้

สุภาส เครือเนตร ได้เสนอหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การพัฒนาตนเอง การพัฒนาร่างกาย พัฒนาการคิด สติปัญญา พัฒนางาน และพัฒนาจิตใจ จิตสำนึก จะสรุปให้สั้นยิ่งขึ้น การพัฒนาด้าน คือ การพัฒนากาย สมอง จิต จะเห็นว่ามนุษย์จะประกอบด้วย กาย มีรูปร่าง, สมอง มีรูปร่าง, จิต ไม่มีรูปร่าง, หน้าที กาย สมอง จิต, กาย แสดงพฤติกรรมทั้งหลายตามสมองสั่ง, สมอง ปัญญา ความคิด และสั่งให้ร่างกายปฏิบัติ,จิต กำกับสมอง

^{๑๐}ฉวีวรรณ แสงทอง,รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนดัดใหม่ เทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์,วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต,(ยุทธศาสตร์การพัฒนา),(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์,๒๕๔๕).

^{๑๑}วิภาพร มาพบสุข, การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม,กรุงเทพฯ.ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.สำนักงานราชนาวิกสภา.(๒๕๕๑),การทำบัญชีรายรับ – รายจ่าย.(ออนไลน์).

^{๑๒}นฐพงศ์ เทพจารี, เอกสารการประกอบสัมมนาประมวลวิสัยทัศน์สงขลา ๒๕๕๕. วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๓๙ ณ ห้องคอนเวนชั่นฮอลล์ ชั้น ๗.

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงพฤติกรรม

แหล่งที่มา : แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสุภาส เครือเนตร หน้า ๖.

ด้านร่างกาย

การพัฒนาร่างกาย จะเน้นการพัฒนาร่างกายและส่วนประกอบภายนอกร่างกาย ซึ่งจะส่งผลส่วนรวมต่อร่างกาย คือ

๑. การพัฒนาบุคลิกลักษณะ บุคลิกลักษณะเห็นรูปธรรม คนเราเกิดมา สูง ต่ำ ดำ ขาว อ้วน เตี้ย ผอม เป็นสิ่งที่เห็นรูปธรรม บางอย่างก็เกิดมาพร้อมกับตัวเราเป็นกรรมพันธุ์บางอย่างก็เกิดขึ้นภายหลัง ซึ่งเป็นไปตามสภาพธรรมชาติของร่างกายของสิ่งมีชีวิต

๒. การพัฒนาการแต่งกาย เพราะการแต่งกายจะช่วยเสริมบุคลิกลักษณะให้ดีขึ้นโดยจะต้องแต่งกายให้สะอาดเรียบร้อย ถูกต้อง ตามระเบียบและกฎหรือความนิยมของสังคม โดยเน้นที่ความประหยัดและเหมาะสมเป็นสำคัญ

๓. การพัฒนาสุขภาพอนามัย เป็นการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง สุขภาพอนามัยของตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องช่วยเหลือ ตนเองปรับปรุงตนเองไม่สามารถซื้อ หรือทดแทนกันได้ไม่ว่าจะเป็นคนที่เรารัก เช่น พ่อ แม่ จะไม่มีใครช่วยได้ นอกจากช่วยตัวเอง การที่จะทำให้สุขภาพอนามัยดีนั้น จะต้องปฏิบัติตามหลัก ๕ อ.

- อาหารดี
- อากาศดี
- อารมณ์ดี
- อุจจาระดี
- ออกกำลังกาย

ด้านสมอง

การพัฒนาสมองเพื่อให้เกิดพลังความคิด มีทัศนะใหม่ ค่านิยมใหม่ที่ต้องเป็นสัมมาทิฐิ ซึ่งจะมีผลให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เป็นผู้ที่มีความประพฤติและทัศนคติที่ดีมีจริยธรรม

๑. ความรู้ ความรู้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนแตกต่างกัน บางคนรู้มาก บางคนรู้่น้อยคนรู้มากไม่ได้หมายความว่าเอาเปรียบคนอื่น รู้มากคือ ศึกษาความรู้ให้แก่ตัวเองมาก คนที่มีความรู้มากและมีความรู้หลายๆ ด้านก็สามารถดำรงชีวิตได้ดีกว่าคนที่มีความรู้่น้อย คือ สามารถปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมได้มาก คนที่มีความรู้่น้อย รู้เฉพาะอย่างก็จะทำแต่ที่ตัวรู้ การดำเนินชีวิตก็แคบ การมีวิชาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นและจะต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ทางที่จะทำให้เกิดความรู้เพิ่มเติม ได้แก่

- ก. การอ่าน
- ข. การฟัง
- ค. การถาม
- ง. การคิด

๒. ความสามารถ ความสามารถเป็นสิ่งที่ต้องสร้างให้ขึ้น ความสามารถขึ้นอยู่กับการที่สามารถเอาความรู้ทั้งหลายที่มีอยู่มา ประยุกต์เข้ากับวิธีปฏิบัติ

๓. ความประพฤติและทัศนคติ ความประพฤติเป็นเรื่องของกาย วาจา ใจ คนที่มีวาจาไพเราะ มีกิริยามารยาทดี โดยพื้นฐานแล้วจะต้องเกิดจากจิตใจที่สุภาพเรียบร้อย มีศีลธรรมถึงแม้บางคนจะเสแสร้งแต่จะทำได้ไม่นาน เมื่อมีความประพฤติดี ต้องมีทัศนคติ ค่านิยมที่ดีด้วย คือ ต้องมีความรู้สึกรู้สีกคิดไปในแนวทางที่ถูกต้องที่ชอบที่ควร

ด้านจิตใจ

การบริหารจิต/พัฒนาจิต คือ การคุมจิต การฝึกอบรมจิตหรือการกระทำให้จิตสงบ ร่มเย็น มีสติ สมาธิ ให้ปราศจากความวุ่นวายเดือดร้อน ให้เข้มแข็ง มีสุขภาพจิตดี

ลักษณะธรรมชาติของจิต

- เป็นธรรมชาติพิเศษอาศัยในร่างกาย
- เป็นตัวเก็บเอาบุญและบาปไว้
- ชอบดิ้นรน กวัดแกว่ง ไม่อยู่กับที่ รักษายาก ห้ามยาก เกิดเร็วดับเร็วไปได้ไกลและไปได้เร็ว
- ไม่มีรูปร่าง ไม่อยู่กับที่
- ถ้าปล่อยตามธรรมชาติ จะต้องลงฝ่ายต่ำ
- ถ้าได้รับการฝึกอบรม/พัฒนาจะเกิดประโยชน์

โดยสรุป คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งระดับตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

ลักษณะคุณภาพชีวิต ลักษณะชีวิตที่มีคุณภาพ มีดังนี้

๑. บุคคลนั้นมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานแก่ความต้องการของชีวิต ได้แก่
 - ๑.๑ อาหาร
 - ๑.๒ ที่อยู่อาศัย
 - ๑.๓ เสื้อผ้าสำหรับสวมใส่
 - ๑.๔ สุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง
 - ๑.๕ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

๒. ความพึงพอใจต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะต้องมีลักษณะเหล่านี้

คือ

- ๒.๑ ค่านิยมที่เหมาะสมกลมกลืนกับสังคม วัฒนธรรม การเมืองและสิ่งแวดล้อม
- ๒.๒ มีความสมดุลระหว่างความปรารถนาและความเป็นไปได้
- ๒.๓ มีความมุ่งหมายของชีวิต เช่น มีแนวความคิด หลักปรัชญาในการดำรงชีวิต
- ๒.๔ มีชีวิตที่กลมกลืนกับครอบครัว ชุมชนและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ลักษณะของผู้

ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีมี

- เป็นคนที่มีสุขวิทยาส่วนบุคคลที่ดี
- สุขภาพอนามัยสมบูรณ์
- เป็นคนมีคุณธรรม จริยธรรม มโนธรรม และศีลธรรมสูง
- เป็นคนมีสุขภาพจิตดี
- เป็นคนมีการศึกษา และประสบการณ์พอสมควร
- มีฐานะทางเศรษฐกิจพอสมควร
- อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจตลอดจน ทรัพย์สิน
- ปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรมและหน้าที่ของสังคม
- สามารถดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนประสงค์ ด้วยวิธีที่ชอบธรรมและ

ประหยัด

- รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและถูกต้อง
- สามารถแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ภายหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และโอบอ้อมอารีต่อพ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง
- มีความสามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง
- เป็นคนที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
- มีอุดมคติและอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์และไม่ขัดต่อสังคม
- รู้จักสิทธิหน้าที่และปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม
- ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคม

โดยสรุปบุคคลนั้นมีความต้องการในปัจจุบัน ๔ ซึ่งปัจจัย ๔ ประกอบด้วย

- อาหาร
- ที่อยู่อาศัย
- ยารักษาโรค
- เครื่องนุ่งห่ม^{๑๓}

^{๑๓} สุภาส เครือเนตร, แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต, หนังสือเรื่องแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๑), หน้า ๑-๑๒.

นิพนธ์ คันทะเสวี^{๑๔} ได้จำแนกองค์ประกอบของการมีคุณภาพชีวิตไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ด้านร่างกาย
๒. ด้านอารมณ์
๓. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
๔. สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม
๕. ด้านความคิดและจิตใจ

ฉวีวรรณ แสงทอง กล่าวว่าองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย ๕ ด้าน คือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม สุขภาพกาย สุขภาพจิต บุคลิกภาพ และประวัติในอดีตโดยสรุป คุณภาพชีวิต ประกอบไปด้วย ทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ บุคลิกภาพ สิ่งแวดล้อมชีวิตที่มีคุณภาพย่อมเป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ รู้จักยับยั้งความต้องการทางร่างกาย และความต้องการทางอารมณ์ของตนเองให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี สามารถใช้ความรู้สติปัญญาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเบียดเบียนหรือให้โทษแก่บุคคลอื่นในขณะเดียวกันบุคคลจะต้องมีการศึกษาสูงมีความขยัน อดทนประกอบอาชีพที่สุจริต เป็นพลเมืองดีมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ มีระเบียบวินัยมีกฎเกณฑ์ทางสังคมแสวงหาความรู้เพิ่มเติมรู้จักใช้ความคิดและสติปัญญาแก้ปัญหา สุขภาพและการดำรงชีวิตของตนเองซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ต้องบุคคลในอีกระดับหนึ่ง ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาดังต่อไปนี้

๑. พัฒนากาย เพื่อมุ่งให้ร่างกายมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและความพิการใดๆ
๒. พัฒนาทางอารมณ์ เพื่อมุ่งให้อารมณ์มีความสนุกสนานร่าเริง ไม่มีความเครียดหรือวิตกกังวลต่อการเรียน หรือต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่รับผิดชอบ มีความเจริญหู เจริญตา เจริญใจ มองโลกในแง่ดีตลอดไป
๓. พัฒนาทางสังคม เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีเกียรติ ได้รับการยกย่อง เคารพนับถือการยอมรับความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าเอง และความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม
๔. พัฒนาทางความคิด เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีความต้องการที่จะรู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการคิดค้นหาวิธีการป้องกันแก้ปัญหาทั้งหลาย ให้ตัวเองได้ดำรงชีพอยู่อย่างสุขสบาย
๕. พัฒนาทางจิตใจ เพื่อมุ่งให้เป็นคนที่มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อชุมชน เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวใจทางใจ มีความมั่นใจว่าชีวิตนี้มีคุณค่า มีความสุขหรือมีชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต ได้รับความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย

^{๑๔}นิพนธ์ คันทะเสวี, การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐.

๖. พัฒนาทางปัญญา เพื่อมุ่งให้เป็นคนมีความเฉลียวฉลาด สามารถคิดพิจารณาเรื่องต่างๆ ได้อย่างเหตุผล ซึ่งปัญญาย่จะแตกฉานในบุคคล ได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการศึกษาเล่าเรียนมีความสนใจ เอาใจใส่ต่อวิชาความรู้ที่ครูอาจารย์อบรมสั่งสอนเพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและพัฒนาชีวิตที่มีคุณค่าต่อไปภายภาคหน้า

๗. พัฒนาทางวินัย เพื่อมุ่งให้เป็นคนมีระเบียบวินัยในตนเอง สามารถเคารพและปฏิบัติตามต่อภาระหน้าที่ต่างๆ ที่มีอยู่ในกรอบของข้อบังคับของกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดขึ้น ไม่ประพฤติตนออกนอกกรอบนอกทางการมีวินัยที่ดั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชการที่ ๙ ได้ทรงมีพระชนะว่า คนที่มีระเบียบวินัยนั้นเป็นผู้ที่เข้มแข็ง เป็นผู้ที่มีหวังดีต่อตัวเอง เป็นผู้ที่จะมีความสำเร็จในอนาคต^{๑๕}

โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ ได้สรุปบทบาทของเครื่องชี้ภาวะสังคมเพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาประเทศไทย และเป็นแนวทางในการศึกษาเครื่องชี้คุณภาพชีวิตไว้ดังนี้

๑. ด้านการศึกษา ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ของบุคคล การเรียนต่อของบุคคลการออกจากโรงเรียนกลางคัน และการว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษา

๒. ด้านสาธารณสุข ได้แก่ การตายของทารกอายุต่ำกว่า ๑ ปี การตายของเด็กอายุ ๕ ปี การตายด้วยสาเหตุสำคัญ การมีและใช้น้ำสะอาด การตายด้วยโรคติดต่อที่ป้องกันได้ การป่วยด้วยโรคทุพโภชนาการ การป่วยเป็นโรคจิตประสาท การฆ่าตัวตาย และอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด

๓. ด้านประชากร ได้แก่ การเกิดและการตาย การเป็นภาระเลี้ยงดู การย้ายถิ่นโครงสร้างประชากร และจำนวนคนต่อในครอบครัวต่อพื้นที่ทำกิน

๔. ระดับความยากจน ได้แก่ การขาดแคลนสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า

๕. ภาวะทุพโภชนาการ ได้แก่ น้ำหนักของเด็กแรกคลอดเมื่อครบกำหนด น้ำหนักและส่วนสูงที่ต่ำกว่ามาตรฐานของเด็กอายุต่ำกว่า ๐-๑ ปี การป่วยด้วยโรคขาดสารอาหารโดยเฉพาะในเด็กวัยก่อนเรียน การบริโภคอาหารโปรตีนและไขมันของคนในครอบครัว

๖. ภาวะเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การกระจายรายได้ในครอบครัวปริมาณการบริโภคข้าวของทุกคนในครัวเรือน รายได้และรายจ่ายต่อบุคคลในครัวเรือน และการเก็บออมของคนในครัวเรือน

๗. สภาพที่อยู่อาศัย ได้แก่ จำนวนคนต่อเนื้อที่ในครัวเรือน และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการทำงานและการบันเทิงภายในบ้าน

๘. การใช้เวลารว่าง ได้แก่ เวลาที่ใช้เพื่อความบันเทิง และพักผ่อนหย่อนใจ

๙. คุณภาพชีวิต ได้แก่ สภาพจิตใจ ความอบอุ่นในครอบครัว สิ่งแวดล้อมในบ้านความสำนึกเรื่องความปลอดภัยมั่นคง และความก้าวหน้าในชีวิตปัจจัยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ

^{๑๕}ฉวีวรรณ แสงทอง, รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนดัดใหม่ เทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, (ยุทธศาสตร์การพัฒนา).(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. ๒๕๔๙), หน้า ๑๓.

(๑) ปัจจัยด้านประชากร เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ภาวะประชากรที่เปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เพิ่มขึ้น ทำให้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกด้าน เพราะการเปลี่ยนแปลงภาวะประชากร ได้แก่ การเกิด การตาย การย้ายถิ่น จำนวนหรือขนาด ความหนาแน่น การกระจายตัว โครงสร้าง และองค์ประกอบของประชากร ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อการตอบสนองปัจจัยยังชีพพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของบุคคล ถ้าขนาดประชากรเพิ่มขึ้น หรือความหนาแน่นที่เพิ่มขึ้นต่อปีย่อมทำให้รัฐบาลต้องกระจายงบประมาณเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าปีต่อปีมากกว่ามุ่งพัฒนาคุณภาพประชากร การเปลี่ยนแปลงภาวะประชากร ย่อมก่อให้เกิดผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากร การพัฒนาประเทศตามเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพประชากรในแง่คุณภาพชีวิตประชากร หมายถึง ทำให้ประชากรมีชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีการรับประทานอาหารถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการ ที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีเครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค มีโอกาสเข้าถึงการบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีความปลอดภัย มีงานทำและมีรายได้ เพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิตตามสมควรแก่อัตภาพ ได้รับการศึกษา เป็นพลเมืองดีของชาติและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีความสุข

(๒) ปัจจัยการศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชากรเนื่องจากการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสติปัญญา และสุขภาพของบุคคลที่ดีอยู่แล้ว ให้เจริญยิ่งขึ้น นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ การสั่งสอน การฝึกอบรมความรู้ ความชำนาญ เจตคติ ซึ่งรวมเรียกว่า การจัดประสบการณ์ให้แก่ประชาชน และรวมถึงความหมายของกระบวนการต่างๆของสังคมที่จะถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ ระบบพฤติกรรมตลอดจนศิลปกรรมต่างๆซึ่งรวมเรียกว่า วัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การศึกษาช่วยให้บุคคลสามารถใช้ความรู้ ความคิดและสติปัญญา นำมาแก้ไขปัญหาการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาต่อ การเตรียมประกอบอาชีพ มีความเพียร ขยัน อดทน รู้จักออมทรัพย์ การรักษาสุขภาพอนามัย การวางแผนเตรียมการด้านการมีชีวิตครอบครัว โดยการกำหนดแผนการแต่งงาน การมีบุตร การอบรมเลี้ยงดูบุตร การศึกษาของบุตรที่จะเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพต่อไปในภายหน้าได้ การศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างคุณภาพชีวิตในส่วนที่เป็นการใช้ความคิด สติปัญญา และเหตุผลในการดำรงชีวิตของประชาชนประเทศใดหรือสังคมใดที่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่ประชากร มีการกระจายบริการทางการศึกษา ที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง จะทำให้ประชากรในสังคมหรือประเทศนั้น มีประชากรที่รู้หนังสือ อ่านออก เขียนได้ มีระดับการศึกษาสูง มีการรับรู้และสื่อความหมายได้ดี มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งทางด้านกายภาพและมีคุณภาพในจิตใจ ประเทศนั้นย่อมเป็นประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพอันนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต^{๑๖}

^{๑๖}โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร:ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๙.

รณยุทธ์ บุตรแสนคม กล่าวว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต คือ อาหารและโภชนาการที่เหมาะสม เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม การดูแลอย่างง่าย ๆ สำหรับสุขภาพทางกายและทางจิต การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการพัฒนาอาชีพ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน บริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ที่จำเป็นเพื่อการประกอบการค้าดำรงชีวิตอย่างยุติธรรม^{๑๗}

พ่อคำเตื่อง ภาษี ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านในภาคอีสานให้ความหมายคุณภาพชีวิต โดยเริ่มจากการมีสุขภาพที่ดี “สุขภาพที่ดี คือ ทุกคนต้องมีความอบอุ่นและมั่นใจ” ทุกวันนี้เกษตรกรไม่มีความมั่นใจพร้อมที่จะเป็นทุกอย่างที่ไม่ใช่เกษตรกร เกษตรกรจะมีความมั่นใจเมื่อสะสมสิ่งแวดล้อมสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่มีความมากมาย ทุกวันนี้เราพึ่งเทคโนโลยีโดยเฉพาะเรื่องการรักษา คุณภาพชีวิตไม่ได้มองเป็นอันๆ แต่ต้องเป็นองค์รวมไม่ได้แยกส่วน ครอบครัวอบอุ่นอยู่ด้วยกัน ครอบครัวสมบูรณ์มีการไปมาหาสู่กัน วิ่งไปหาชาวบ้าน เราไม่ได้พึ่งเงินอย่างเดียว แต่ต้องพึ่งธรรมชาติด้วย ทางออกของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกร คือ เกษตรกรก็ต้องปลูกหลายอย่างเพื่อย่อยอยู่เพื่อกิน ไม่เป็นปัญหาตลาด ทำได้หลายอย่างขายได้หลายอย่างไม่มีอะไรดีไปกว่าเกษตรกรต้องกลับมาอยู่บ้านทำการเกษตรให้ได้^{๑๘}

อุทัย ดุลยเกษม ได้ให้คำนิยามคุณภาพชีวิตในแงุ่มุมที่มีความเป็นอุดมคติ กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อคนในท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็ง จะต้องอยู่อย่างพอดี กินอย่างพอดี หรือเรียกว่า ชุมชนเข้มแข็ง และเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคือเรื่องของความมั่นคง^{๑๙}

สมหมาย หนูแดง ได้ให้แนวคิดคุณภาพชีวิตไว้ว่า หมายถึง การมีแนวคิด และการจัดการที่เป็นตัวของตัวเองโดดเด่น กล้าคิดกล้าทำ กล้าสู้ปัญหา กล้าแหวกแนวจากคนอื่น การทำเกษตรอินทรีย์ทำได้ง่ายและเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา ให้คนรู้จักคิด มีปัญหาคิดแก้หัวใจของการทำเกษตรอินทรีย์อยู่ที่การจัดการธรรมชาติทั้งหมด สร้างระบบนิเวศให้สมดุล จึงจะเกิดห่วงโซ่อาหาร ด้วยหลักที่ว่า ดินต้องอุดมสมบูรณ์ด้วยธาตุอาหารที่เพียงพอกับพืช ต้องเข้าใจเรื่องธาตุอาหารว่า พืชผักแต่ละตัวต้องการอะไร และใช้จุลินทรีย์ในธรรมชาติเป็นตัวย่อยสลายธาตุอาหารให้แก่พืช จัดการแมลงโดยใช้สมุนไพร ใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยน้ำ ปรับปรุงบำรุงดิน เราสามารถทำการเกษตรอินทรีย์เชิงธุรกิจได้ เราต้องคิด ต้องค้น เป็นนักวิจัยตลอดเวลา โดยต้องสร้างเครือข่าย สร้างกลุ่ม^{๒๐}

^{๑๗} รณยุทธ์ บุตรแสนคม, คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตชนบทจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด และกาฬสินธุ์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาศึกษา (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕.

^{๑๘} พินิจฐา พานิชชีวะกุล, และเพ็ญจันทร์ ประดับมุข. รายงานการวิจัย เรื่อง คุณภาพชีวิตของเกษตรกรอีสาน : มุมมองจากประชาชน, (ขอนแก่น:มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙.

^{๑๙} สุเทพ บุญซ้อน, สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา, (อยุธยา:โรงพิมพ์เทียนวัฒนา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๓.

^{๒๐} ศรีไพร บุญสังข์, เกษตรเพื่อการพัฒนาตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน ๒๕๕๖), หน้า ๔๕.

ดังนั้น คุณภาพชีวิตในความหมายของปราชญ์ชาวบ้าน เน้นความสุขของชีวิตแบบองค์รวม เชื่อมโยงทั้งทางด้านสุขภาพกาย ใจ ครอบครัวยุ และสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญปราชญ์ชาวบ้านเน้นภาวะความสามารถในการพึ่งตนเองความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ และจิตวิญญาณ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของชาวบ้านและผู้นำชุมชนที่มองเห็นความสัมพันธ์ของการดำรงชีวิตทั้งระดับบุคคล ครอบครัวยุ ชุมชนและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้มิติของคุณภาพชีวิตมีทั้งมิติด้านสุขภาพ ทั้งการไม่มีโรค และความแข็งแรงที่สามารถทำงานได้ การมีชีวิตครอบครัวสังคม ที่อบอุ่นอยู่กันพร้อมหน้า มีความมั่นคง และพึ่งตนเองได้ในด้านมิติทางเศรษฐกิจและการทำงานเป็นด้านที่มีความสำคัญ โดยเน้นภาวะของการไม่มีหนี้ การมีเงินทองใช้จ่าย รวมทั้งการมีพื้นฐานในการดำรงชีวิตทั้งการมีอาหารพอเพียง การมีบ้านเป็นของตนเอง มีข้าวกินตลอดปี

ปัญ **อิงการณ์** ได้ให้คำนิยามคุณภาพชีวิตว่าชีวิตของคนแต่ละคนจะต้องได้รับการสวัสดิการสังคมตั้งแต่เมื่ออยู่ในครรภ์มารดา การได้รับวัคซีนตามวัย เมื่อเติบโตถึงวัยเรียนก็ได้รับการศึกษาจากรัฐ การได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เมื่อจบก็มีการทำงาน มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคม เมื่อมีครอบครัวก็สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ บทความนี้กล่าวถึงบริการสังคมพื้นฐานที่รัฐต้องจัดให้กับสมาชิกทุกคนในสังคม และประชาชนควรมีโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเท่าเทียมกัน สะท้อนสวัสดิการสังคมที่คนไทยพึงได้รับจากรัฐ ซึ่งสวัสดิการสังคม แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

(๑) สวัสดิการเศรษฐกิจ หมายถึง กินดี อยู่ดีของคนในสังคม เช่น มีรายได้ มีทรัพย์สินที่ครอบครอง สถานะทางภาษี และดัชนีอื่นๆ (รายได้ประชากร รายได้ต่อหัว)

(๒) สวัสดิการที่ไม่ใช่เศรษฐกิจ หมายถึง กินดี อยู่ดี มีสุขของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางชีวภาพ สภาพอารมณ์จิตใจ และสภาวะมาตรฐาน ดังนั้นคนจนที่มีรายได้น้อยมักจะมีปัญหาสุขภาพที่ไม่ดี (ทั้งกายและใจ) จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการทางสังคมจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน^{๒๑}

องค์การยูเนสโก (UNESCO)ได้กำหนดองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ ๕ องค์ประกอบ คือ

๑. มาตรฐานการดำรงชีวิต ได้แก่ มาตรฐานความเป็นอยู่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การศึกษา ที่อยู่อาศัย อาหาร รายได้ การประกอบอาชีพต่างๆ และบริการทางสังคมต่างๆ

๒. ภาวะการณ์ประชากร ได้แก่ ขนาด การกระจาย และการเปลี่ยนแปลงทางประชากร

๓. ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ ระบบสังคม การเมือง การปกครอง ค่านิยม และแบบแผนของการใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีพ

๔. กระบวนการพัฒนา เช่น การค้า อุตสาหกรรม ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

^{๒๑}บุญนาถ ติวกุล, **ชนบทไทย: การพัฒนาสู่ประชาสังคม**.(กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓),หน้า ๑๒๓.

๕. ทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยี เป็นต้น^{๒๒}

เฟอร์ราน แอนด์ พาวเวอร์ (Ferrans & Power) พิจารณองค์ประกอบคุณภาพชีวิต จาก ความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในชีวิต และสรุปองค์ประกอบคุณภาพชีวิตไว้ ๔ ด้าน ดังนี้

๑. สุขภาพและหน้าที่ (Health and Functioning) ได้แก่ การดูแลสุขภาพตนเอง การพักผ่อน การทำกิจกรรมต่างๆ ในเวลาว่าง การมีกิจกรรมในครอบครัว และการเดินทาง

๒. สังคมเศรษฐกิจ (Socioeconomic) ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ รายได้ การทำงาน เพื่อนร่วมงาน และที่อยู่อาศัย

๓. จิตวิญญาณ (Psychological Spiritual) ได้แก่ ความพึงพอใจในชีวิต ความสงบทางจิตใจ การบรรลุเป้าหมายในชีวิตและความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่

๔. ครอบครัว ได้แก่ ความสุขในครอบครัว ความสัมพันธ์กับคู่สมรส บุตร และภาวะสุขภาพของครอบครัว^{๒๓}

เลนนาร์ท แอนด์ แอนเดอร์สัน (Lennart and Anderson) ได้กล่าวถึงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ว่าดูได้จากองค์ประกอบ ๙ ประการ คือ สุขภาพอนามัย อาหาร การศึกษา การประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัย สวัสดิการทางสังคม เครื่องนุ่งห่ม นันทนาการ และสิทธิมนุษยชน^{๒๔}

ขาน (Zhan) ได้กล่าวว่าคุณภาพชีวิตเกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคล โดยบุคคลสามารถรับรู้และประเมินได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ ด้าน คือ^{๒๕}

๑. ด้านความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction) เป็นการรับรู้ในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่ ได้แก่ ความพึงพอใจในสภาพความเป็นอยู่ รวมถึงภาพลักษณ์ของตน

๒. ด้านอัตมโนทัศน์ (Self concept) เป็นความรู้สึกหรือความคิดเห็นที่มีต่อตนเอง การยอมรับและการรับรู้ถึงคุณค่าของตนเอง รวมถึงภาพลักษณ์ของตน

๓. ด้านสุขภาพและการทำงานของร่างกาย (Health and Functioning) เป็นการรับรู้เกี่ยวกับความสามารถด้านร่างกาย สุขภาพและการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน

๔. ด้านสังคมและเศรษฐกิจ (Socioeconomic) เป็นการรับรู้ถึงความพึงพอใจในด้านสังคมทั่วไป รวมถึง รายได้ อาชีพและการศึกษา

องค์การอนามัยโลก ได้แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ ๖ ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านระดับความเป็นอิสระของบุคคล ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านความเชื่อส่วนบุคคล ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๙๕ ทีมพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกได้จัด

^{๒๒} UNESCO. Indicator of Environmental Quality and Quality of Life. (Online). Available: <http://www.ibe.unesco.org/publications/ThinkersPdf/unesco.pdf>. 2008

^{๒๓} Ferrans and Power. Quality of life. Chicago: Rand Mx Nally & Company, 1992.

^{๒๔} รณยุทธ บุตรแสนคม, รายงานการวิจัย เรื่อง คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตชนบทจังหวัดมหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐, หน้า ๗๘.

^{๒๕} Zhan A.D. Quality of life, (Online). Available: <http://dspace.iimk.ac.in/bitstream/2259/338/1/463-476.pdf>. 2008.

องค์ประกอบใหม่ โดยรวมองค์ประกอบบางด้านเข้าด้วยกัน คือ ด้านร่างกายกับด้านระดับความเป็นอิสระส่วนบุคคล และด้านจิตใจกับด้านความเชื่อส่วนบุคคล จึงเหลือเพียง ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านร่างกาย (Physical) คือ การรับรู้สภาพร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน ได้แก่ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน ได้แก่ การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวด ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางด้านร่างกาย การรักษาทางการแพทย์ การรับรู้ผลกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การพักผ่อนนอนหลับ การปฏิบัติภารกิจวัตรประจำวัน และการทำงาน

๒. ด้านจิตใจ (Psychological) คือ การรับรู้สภาพจิตใจของตนเอง ได้แก่ การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่มีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ ความสามารถจัดการกับความเศร้า ความกังวล การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิตและความเชื่ออื่นๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและการเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น

๓. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) คือ การรับรู้ด้านความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ หรือการมีเพศสัมพันธ์

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่ามีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ได้ว่าอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน มีสถานบริการสุขภาพ สถานบริการทางสังคม การรับรู้ว่ามีโอกาสได้รับข่าวสาร ได้มีกิจกรรมนันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

สำหรับในประเทศไทยนั้นได้มีการนำแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตมาใช้ในการศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชน และได้มีการปรับองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตให้มีความเหมาะสมกับสังคมไทย ดังนี้

กระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของประชาชนที่มีสุขภาพดี โดยทั่วไปด้วยเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ. ๘) หมวด คือ สุขภาพจิตดี มีบ้านอาศัย ศึกษาอ่านทั่ว ครอบครัวสุขสบาย รายได้มาก อยากร่วมพัฒนา พาสู่คุณธรรม และบำรุงสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย ๓๙ ตัวชี้วัด จากการศึกษาองค์ประกอบคุณภาพชีวิตที่ผ่านมาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาความรู้ที่จะทำความเข้าใจกับองค์ประกอบคุณภาพชีวิตประชากรแต่ละกลุ่มให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีการนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาใช้อธิบายคุณภาพชีวิต รวมทั้งได้มีความพยายามปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่จะทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นมีมากมายหลายประการ และได้พบว่า คุณภาพชีวิตของบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับระยะเวลา โอกาส และสถานการณ์ แต่อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบคุณภาพชีวิตแบ่งได้เป็น ๒ ด้าน คือ ด้านวัตถุวิสัย (Objective) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มี

ความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพของบุคคลที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย รายได้ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น และด้านจิตวิสัย (Subjective) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและเป็นประสบการณ์ตรงของบุคคลที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความพึงพอใจ ความสุข อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความพึงพอใจในชีวิตและคุณธรรม เป็นต้น^{๒๖}

โดยสรุปแล้ว คุณภาพชีวิตเป็นนามธรรมที่ยากต่อการกำหนดนิยาม แต่การศึกษาในครั้งนี้ตามความเห็นของผู้วิจัยซึ่งได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาจให้คำนิยามของคำว่าคุณภาพชีวิต ได้ว่า คุณภาพชีวิตของเกษตรกร หมายถึง สภาพของการดำรงชีวิตในสังคมที่เจ้าของชีวิตมีความพึงพอใจในช่วงเวลาหนึ่งที่ครอบคลุมด้านครอบครัว สุขภาพ จิตใจ สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

แผนภาพแสดง องค์ประกอบคุณภาพชีวิตที่มีการนำมาใช้ทั้งในองค์กรระหว่างประเทศและการศึกษาวิจัยที่ได้ดำเนินการในระดับประเทศ

	ที่มา/องค์กรที่พัฒนาและใช้				ความอยู่ดีมีสุข ของชุมชน แผน ๙ (สภาพัฒน์)
	องค์ประกอบ คุณภาพ	ESCAP	HAI	จปฐ.	
๑. สุขภาพ	✓	✓	✓	✓	✓
๒. ความรู้(การศึกษา)	✓	✓	✓	✓	
๓. ชีวิตและการทำงาน	✓	✓	✓		
๔. รายได้	✓	✓	✓		
๕. สภาพแวดล้อม	✓	✓(ที่อยู่อาศัย)	✓(ที่อยู่อาศัย)	✓	✓
๖. ครอบครัว	✓	✓		✓	✓
๗. การมีส่วนร่วม		✓	✓		
๘. สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน	✓	✓		✓(ชุมชนเข้มแข็ง)	
๙. วัฒนธรรม	✓			✓	
๑๐. การสื่อสาร	✓				
๑๑. การบริหาร					✓
๑๒. ค่านิยมไทย	✓				
๑๓. การมีหลักประกันในชีวิต			✓		

^{๒๖} กระทรวงสาธารณสุข, “เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย”, (เชียงใหม่: กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

	ที่มา/องค์กรที่พัฒนาและใช้				
	องค์ประกอบ คุณภาพ	ESCAP	HAI	จปฐ.	ความอยู่ดีมีสุข ของชุมชน แผน ๙ (สภาพัฒน์)
๑๔. การมีอิสรภาพ			✓		
๑๕. การมีความ ภาคภูมิใจ			✓		
๑๖. การเข้าถึงธรรมะว่า ด้วยการอยู่ร่วมกัน			✓		

ตารางที่ ๒.๒ องค์ประกอบคุณภาพชีวิตที่มีการนำมาใช้ทั้งในองค์กรระหว่างประเทศและการศึกษาวิจัยที่ได้ดำเนินการในระดับประเทศ

เนื่องจากการพัฒนาคุณภาพชีวิต ถูกมองเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ดังนั้นจึงมีการพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตเพื่อเป็นสิ่งที่สะท้อนว่า การพัฒนาสามารถดำเนินการให้เกิดขึ้นบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด นำมาซึ่งคุณภาพชีวิตของประชาชนได้หรือไม่อย่างไร ดังนั้นจึงทำให้หลายฝ่ายต่างหาแนวทางในการพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต พบตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตอยู่ ๓ ประเภท ได้แก่

๑. ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่พัฒนาจากกรอบของหน่วยงานหลัก เช่น สหประชาชาติ ESCAP และ HAI มาตราวัดลักษณะนี้มุ่งสะท้อนภาพของการพัฒนาที่เกิดขึ้น เช่น มาตราวัดคุณภาพชีวิตที่รู้จักกันแพร่หลายคือ “เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)” ที่คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ใช้ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ซึ่งเป็นปรัณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชน มาตราวัดดังกล่าวถือว่าเป็นมาตราวัดภาพรวมเพราะใช้กันทั่วประเทศ มีทั้งหมด ๘ หมวด ๓๙ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑. มีสุขภาพอนามัยที่ดี
๒. มีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
๓. เข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต
๔. ครอบครัวสุขสบาย
๕. มีอาชีพและรายได้พอเพียงแก่การดำรงชีวิต
๖. มีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่และกำหนดชีวิตของตนเอง และชุมชน
๗. มีการพัฒนาจิตใจตนเองให้ดีขึ้น
๘. มีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ กชช. ได้มอบหมายให้กรมพัฒนาชุมชน ดำเนินการวางแผนการจัดเก็บข้อมูลและในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เริ่มมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกครัวเรือนทั่วประเทศและ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีการปรับปรุง จปฐ. ให้ประกอบด้วย ๙ หมวด ๓๗ ตัวชี้วัด^{๒๗}

^{๒๗} อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ, “การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย”, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

ซึ่งการใช้ จปฐ. บ่งชี้คุณภาพชีวิตของประชาชนนี้ยังใช้กันจนถึงปัจจุบันในแผนพัฒนาฉบับที่ ๙ โดยมีการปรับปรุงเป็นระยะ เป็นที่น่าสังเกตว่าการประเมินคุณภาพชีวิตโดย จปฐ. นั้นเป็นการประเมินภาพตั้งแต่ระดับครัวเรือน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัด แต่ข้อมูลดังกล่าวมักถูกเสนอให้ทำภาพระดับจังหวัดเป็นส่วนใหญ่เพราะใช้ผลการประเมินไปกำหนดทิศทางการพัฒนาต่อไป การพัฒนา จปฐ. นั้นมาจากแนวคิดของสหประชาชาติในเรื่อง Basic Minimum Needs มาตรวัดในลักษณะภาพกว้าง นอกจาก จปฐ. แล้วยังมี “เครื่องชี้วัดสภาพเศรษฐกิจและสังคม” ซึ่งใช้ในการประเมินคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับจังหวัดและภูมิภาคโดยรวม เครื่องชี้วัดสถานะเศรษฐกิจและสังคมนี้ พัฒนาขึ้นโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติและในปี พ.ศ.๒๕๓๗ จึงได้ปรับเครื่องชี้วัดภาวะเศรษฐกิจและสังคมใหม่ แยกเรื่องเศรษฐกิจออกจากสังคม ประกอบด้วย ๙ สาขา ๑๑๓ ข้อ อย่างไรก็ตามเครื่องชี้วัดภาวะสังคม ก็ยังให้ภาพการประเมินเป็นระดับจังหวัด ทั้งที่มีรายละเอียดตัวชี้วัดมากกว่า จปฐ. นอกจากนี้มาตรวัดคุณภาพชีวิตในลักษณะภาพกว้างยังถูกพัฒนาขึ้นโดยหน่วยงานบางหน่วย เช่น กรมประชาสงเคราะห์ พัฒนาตัวชี้วัดคุณลักษณะของครอบครัวมาสูงขึ้น^{๒๘} ประกอบด้วย ๔ หมวด ๒๐ ตัวชี้วัด เป็นที่น่าสังเกตว่า การพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตในภาพกว้างนั้นทั้ง จปฐ. เครื่องชี้วัดทางสังคมและดัชนีวัดความผาสุกของครอบครัวเป็นลักษณะของมาตรวัดที่พัฒนาโดยบุคคลภายนอกหรือนักวิชาการหน่วยงาน ที่ต้องการนำไปประเมินกลุ่มบุคคลหนึ่งๆ และพื้นฐานการสร้างมาตรวัดดังกล่าวก็ไม่อยู่บนพื้นฐานของสภาพเท่าที่ควร

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตสำหรับประชาชนในจังหวัดเชียงรายเป็นการเฉพาะนั้นยังไม่มี ทั้งที่ในระดับภาค สภาพด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมมีความเฉพาะที่แสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มคน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดดัชนีความอยู่ดีมีสุขซึ่งเชื่อมโยงมิติของการดำรงชีวิต ๘ ด้านคือ

๑. สุขภาพอนามัย
๒. ความรู้/การศึกษา
๓. ชีวิตการทำงาน
๔. รายได้
๕. การกระจายรายได้
๖. สภาพแวดล้อม
๗. ชีวิตครอบครัว
๘. การบริหารจัดการที่ดี

ดัชนีชี้วัดครอบครัวอยู่ดีมีสุข มี ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

๑. รูปแบบครอบครัว หมายถึง ลักษณะโครงสร้างที่มีความหลากหลายของการรวมตัวของสมาชิกที่มีจุดหมายในการสร้างครอบครัวร่วมกัน

^{๒๘} กรมประชาสงเคราะห์, “โครงการส่งเสริมสวัสดิการสังคมระดับครัวเรือนทั่วประเทศ”, (เอกสารประกอบบรรยาย, กรุงเทพมหานคร:กรมประชาสงเคราะห์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐.

๒. บทบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัว ที่จะดูแลความต้องการ และพัฒนาคุณภาพของสมาชิกอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความเป็นอยู่ ด้านร่างกายและจิตใจ ด้านการพัฒนาปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่ดี เป็นแหล่งที่เอื้อต่อการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรม

๓. สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง การเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว ที่เพิ่มความผูกพัน เคารพรักและเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งประเมินได้จาก พฤติกรรม การสื่อความหมาย มีส่วนร่วมปรึกษาหารือ ตัดสินใจและทำกิจกรรมในบรรยากาศที่สงบสุข

๔. การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถของครอบครัวที่จะอยู่รอด คงโครงสร้าง ทำหน้าที่ และรักษาสัมพันธภาพที่ดี โดยสมาชิกทั้งหญิงและชายช่วยกันปรับตัวในกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงซึ่งประเมินได้จากการดูแลตนเองได้ทางเศรษฐกิจ การจัดการชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคม

๕. การเกื้อกูลทางสังคมอย่างมีคุณธรรม หมายถึง การมีส่วนร่วมของครอบครัวในกิจกรรมที่สร้างสรรค์และหรือช่วยเหลือสังคมโดยไม่เป็นผู้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือสร้างปัญหาสังคม

EACAP กำหนดเกณฑ์การวัดคุณภาพชีวิตโดยกำหนดตัวแปรหลัก ๗ ตัวแยกเป็นตัวชี้วัด ๒๘ ตัว ดังนี้

๑. ความมั่นคงปลอดภัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ การใช้จ่ายและการออม ความยากจน

๒. สุขภาพ ได้แก่ อายุขัยเฉลี่ย การเป็นโรค การตาย โภชนาการ ภัยพิบัติหรือความหายนะ

๓. ชีวิตด้านการใช้สติปัญญา ได้แก่ การอ่านออกเขียนได้ การศึกษานอกโรงเรียน การเรียนรู้ ตลอดชีวิต ชีวิตเชิงวัฒนธรรมและการใช้หลักเหตุผล

๔. ชีวิตการทำงาน ได้แก่ การทำงาน อุบัติเหตุจากการทำงาน ความขัดแย้งทางอุตสาหกรรม สภาพการทำงาน

๕. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย โครงสร้างพื้นฐานในการคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

๖. ชีวิตครอบครัว ได้แก่ เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ ความแตกแยกในครอบครัว

๗. ชีวิตในชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองและอัตราอาชญากรรม

อีกมาตรวัดหนึ่งที่ถูกจัดว่าเป็นมาตรวัดที่สามารถสะท้อนคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับจังหวัดได้คือ Human Achievement Index(HAI) ซึ่งถือว่าเป็นมาตรวัดในระดับภาพกว้างอย่างหนึ่งซึ่งพัฒนาขึ้นโดย ใช้แนวคิดอิงกับวงจรชีวิตของมนุษย์ (Human Lifecycle) ประกอบด้วย ๘ องค์ประกอบ ได้แก่

๑. สุขภาพ
๒. การศึกษา
๓. การมีงานทำ
๔. รายได้
๕. ที่อยู่อาศัยและเงื่อนไขการดำรงชีวิต
๖. ชีวิตครอบครัวและชีวิตในชุมชน
๗. การคมนาคมและการสื่อสาร
๘. การมีส่วนร่วม

ทั้ง ๘ องค์ประกอบดังกล่าว มีทั้งหมด ๔๐ ตัวชี้วัดมาตรฐานวัดที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยเฉพาะกลุ่มบุคคล^{๒๙}

สุพัฒน์ สุระดณัย พบว่า เครื่องชี้วัดความผาสุกของครอบครัว ตามทัศนะของชาวบ้านในชนบทของจังหวัดขอนแก่นนั้น ประกอบด้วย ๕ มิติ ได้แก่^{๓๐}

๑. ปัจจัยพื้นฐานของการครองชีพ ประกอบด้วย ๘ ตัวชี้วัด คือ การมีเงินใช้จ่ายในครอบครัวโดยไม่เดือนร้อน การมีข้าวกินตลอดปีโดยไม่ต้องซื้อกิน การไม่เจ็บไข้ได้ป่วย การมีข้าวกินตลอดปี โดยไม่ต้องซื้อกิน การไม่เจ็บไข้ได้ป่วย การมีบ้านอยู่อาศัยที่เหมาะสมกับฐานะ การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน การมีแหล่งน้ำเพื่อเกษตร การได้ทำนาทุกปีเพื่อให้มีข้าวไว้บริโภคและความสมบูรณ์ของน้ำในที่นาหรือที่ทำกิน

๒. ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ๘ ตัวชี้วัด คือ การไม่มีหนี้สินมากเกินไป การมีอาชีพและแหล่งรายได้ในท้องถิ่น การมีเงินลงทุนในการประกอบอาชีพ การมีสัตว์ไว้เลี้ยงไว้เพื่อขายและบริโภคในครอบครัว การมีเงินออมทรัพย์ของครอบครัว การได้รับการสนับสนุนจากรัฐให้มีอาชีพในท้องถิ่น การมีกองทุนในหมู่บ้านและครอบครัวได้กู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพและการมีงานรองรับบุตรหลานที่จบการศึกษา

๓. ด้านสภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัว ประกอบด้วย ๘ ตัวชี้วัด คือ การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวการมีอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องอำนวยความสะดวกในบ้าน การสนับสนุนให้บุตรได้รับการศึกษาตามกำลังฐานะ ความสำเร็จในการประกอบอาชีพของบุตร บุตรในครอบครัวไม่ก่อให้เกิดปัญหา ครอบครัวอยู่หน้าพร้อมหน้าพ่อแม่ลูก การมีทุนศึกษาสำหรับบุตรและไม่มีสมาชิกเจ็บป่วยเรื้อรังหรือพิการ

๔. ด้านจิตใจ มี ๒ ตัวชี้วัด คือ การมีครอบครัวอบอุ่นและการได้ทำบุญเข้าวัดฟังธรรม

๕. ด้านอื่นๆ มี ๔ ตัวชี้วัด คือ ประเภทภานะที่ใช้ในครอบครัว มีความขยันในการประกอบอาชีพ การมีน้ำประปาหรือบาดาลใช้ในครอบครัว และการมีโรงงานในท้องถิ่น นอกจากนี้

^{๒๙} คุชฎี อายวัฒน์, มาตรฐานคุณภาพชีวิต : ศึกษากรณีประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://gaeacoop.org/dalton_publication/new.pdf. 2008, [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๔].

^{๓๐} สุพัฒน์ สุระดณัย, เครื่องชี้วัดความผาสุกของครอบครัวชนบทในจังหวัดขอนแก่น, วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕.

เมื่อนำตัวชี้วัดความผาสุกดังกล่าวมาศึกษาในเชิงปริมาณพบว่า ครอบครัวที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียงเขตเมืองกับครอบครัวที่อยู่ในชุมชนไกลเขตเมืองมีระดับของความผาสุกไม่แตกต่างกัน แต่ระดับความผาสุกต่างกันในครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน และครอบครัวที่มีองค์ประกอบของครอบครัวต่างกัน

อมรา พงศาพิชญ์ ได้พัฒนาดัชนีความกินดีอยู่ดีระดับชุมชน (Community – Level Well – Being Indicators) ซึ่งในการพัฒนาตัวชี้วัดดังกล่าว ได้ศึกษาในหลายพื้นที่ทุกภูมิภาคที่ภาคอีสานศึกษาที่จังหวัดบุรีรัมย์ ในการศึกษาในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action Research) ได้ใช้วัดทั้งหมด ๙ กลุ่ม ได้แก่ สถานะทางเศรษฐกิจของบุคคลและครอบครัว การศึกษา สุขภาพ ข้อมูลข่าวสาร สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรธรรมชาติ ชีวิตครอบครัว วัฒนธรรมและจริยธรรม ชีวิตชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชน ความมั่นคงและความปลอดภัยทางสังคม^{๓๑}

ทิวาพร เฟิลล์มันน์ การพัฒนาคุณภาพชีวิต คือการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องและรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แล้วเราจะพัฒนาคุณภาพชีวิตสู่ความสำเร็จนั้นเราต้องรู้จักตัวเราเองก่อน การพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ มิติดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านร่างกาย ได้แก่ การให้ความสำคัญกับสุขภาพ รู้จักบริโภคอาหารอย่างถูกสุขลักษณะและครบ ๕ หมู่ หาเวลาพักผ่อนและออกกำลังกายเป็นประจำ เพื่อสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์

๒. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านอารมณ์ เป็นการสร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดี รู้จักควบคุมอารมณ์ โดยการ หมั่นฝึกให้ทาน การทำงานอดิเรกที่ชื่นชอบ การเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการ การฝึกสมาธิ เป็นต้น

๓. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสังคม เป็นการสร้างการยอมรับ และยกย่องจากสังคม อันได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนๆ หรือจากหน่วยงานต่างๆ ที่จัดขึ้น การใช้เวลาร่วมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชุมชน และการปฏิบัติโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

๔. การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านสติปัญญา เป็นการเพิ่มทักษะทางด้านความรู้ให้กับตนเอง อาทิเช่น การอ่านหนังสือ การเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ การศึกษา ข้อมูลด้วยตนเองจากสื่อสารสนเทศ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ รวมไปถึงการหัดสังเกตและติดตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เทคนิคในการพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น มีอยู่ด้วยกัน ๖ ประการดังต่อไปนี้ คือ

^{๓๑}อมรา พงศาพิชญ์, “คุณภาพชีวิตของชาวชนบทไทยปี๒๕๔๓”, ในเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องการวิจัยทางการพยาบาลเพื่อการพัฒนาคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๒๒.

๑. วางแผนล่วงหน้า เพราะความสำเร็จที่ได้มาส่วนใหญ่มักจะมาจากแผนงานที่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กำหนดระยะเวลา รูปแบบของกิจกรรม ขั้นตอนการดำเนินงานนอกจากนั้น แล้วหลังจากสิ้นสุดทุก ๆ กิจกรรมควรมีการวัดและประเมินผลตรวจสอบเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขสำหรับแผนงานครั้งใหม่ในคราวหน้าต่อไป

๒. จัดความขี้เกียจ เพราะความขี้เกียจนี้แหละเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เมื่อปล่อยให้ความขี้เกียจเข้ามาเยือนแล้วก็ยากเหลือเกินที่จะสลัดมันออกไป เพราะฉะนั้นเราจึงควรสะกัดความขี้เกียจนี้ ตั้งแต่เริ่มต้น โดยการไม่ผัดวันประกันพรุ่งปล่อยงานเป็นดินพอกหางหมู และควรลงมือปฏิบัติทันทีเมื่อพร้อม

๓. ฝึกนิสัยประหยัด อดออม เพราะการใช้จ่ายที่ถูกวิธีและสมควรแก่ฐานะนั้น เป็นการสร้างระเบียบวินัย ขึ้นพื้นฐานให้แก่ตนเองและยังใช้เป็นหลักประกันที่แน่นอนเมื่อถึงคราวคับขันเร่งด่วนอีกด้วย

๔. หัดคิดในมุมสร้างสรรค์ เป็นการคิดเชิงบวก คิดแต่เรื่องที่ดีงาม มองปัญหาต่างๆ ให้เป็นเรื่องเล็กที่สามารถแก้ไขได้ การหัดเปิดมุมมองใหม่ ๆ กับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รายล้อมรอบ ๆ ตัวนั้น เป็นการพัฒนาระบบการทางความคิดและสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นหลีกเลี่ยงการมองตนเองเป็นศูนย์กลาง พร้อมกันนั้นควรหัดรับฟัง ให้มาก และสละเวลาบางส่วนแลกเปลี่ยนเสวนาแสดงความคิดเห็นกับผู้อื่นอยู่เสมอ

๕. ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เปรียบเสมือนกับบททดสอบบทหนึ่งที่จะนำทางเราสู่ความสำเร็จ เมื่อเราคิดจะลงมือทำการสิ่งใด ควรตั้งรับและเตรียมใจไว้ว่า “ทางเดินสู่ความสำเร็จนั้น ย่อมต้องมีอุปสรรคขวากหนามเป็นเพื่อนร่วมเดินทางด้วยเสมอ” ปัญหาทุกปัญหาจึงมาพร้อม ๆ กับการสำเร็จและเมื่อใดที่ครุพบกับความสำเริง คุณก็จะรู้ว่า “ไม่ว่าจะอีกกี่สิบปัญหาในภายหน้า คุณก็จะสามารถผ่านพ้นมันไปได้ เหมือนอย่างคราวนี้เช่นกัน

๖. เคารพตนเอง โดยเชื่อมั่นในความสามารถ ให้โอกาสตนเองในการกล้าลองผิดลองถูก เพราะผู้ที่สามารถยืนหยัดอยู่บนความสำเร็จนั้นได้ ล้วนแล้วแต่ผ่านบททดสอบ ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ มานับไม่ถ้วน^{๓๒}

จากที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้นผู้วิจัยพอสรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้น ไม่ได้หมายถึงการมีฐานะร่ำรวยทางสังคม หรือการมีอำนาจทางสังคมแล้วจะแสดงว่าคนๆนั้นมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตดีไม่ใช่ แต่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีคือต้องรู้จักพัฒนาตัวเราเองทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมบนพื้นฐานของความดีอันนำไปสู่ความสุขทั้งตัวเราบุคคลรอบๆด้วย

^{๓๒} ทิวาพร เฟิลล์มันน์, การพัฒนาคุณภาพชีวิต [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.stou.ac.th> (๒๕๕๔), วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔.

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒.๑ ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปสู่ความพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ของคนไทย สังคมไทย เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ ทางด้านสังคม ทางด้านสิ่งแวดล้อม และทางด้านวัฒนธรรม ถ้าใช้หลักความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ก็จะสามารถอยู่ได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่างๆปรับตัวและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด^{๓๓}

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายอย่างเดียวกันหรือเหมือนกันกับเศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐานและเศรษฐกิจชุมชน โดยในส่วนของเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนก็คือเศรษฐกิจชุมชนเพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐานหรือหัวใจเศรษฐกิจชุมชนอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่างๆเช่น เกษตรกรรม การแปรรูปอาหาร งานหัตถกรรม ธุรกิจชุมชน ศูนย์การแพทย์แผนไทย กองทุนชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มทุนต่างๆทางพร้อมกัน คือทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงพอเพียงสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญญาพอเพียง เกิดความสมดุลเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจสมดุล หรือเศรษฐกิจพื้นฐานไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วนแต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชนเป็น

^{๓๓} ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง,[ออนไลน์].แหล่งที่มา:http://mediathailand.blogspot.com/2012/07/blog-post_25.html [๑๖ กันยายน ๒๕๕๔].

เครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ เศรษฐกิจพอเพียงอันจัดเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น มีลักษณะสำคัญอยู่ ๕ ประการ^{๓๔} คือ

๑) เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจนซึ่งทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เป็นการสร้างทุนทางสังคมและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด

๒) มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนเพราะชุมชนเป็นพื้นฐานทางของสังคม

๓) มีความเป็นบูรณาการ คือ ไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดดๆแต่เชื่อมโยงกับสังคมและวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป

๔) อยู่บนพื้นฐานเข้มแข็งของตนเอง เช่น เกษตรกร หัตถกรรมไทย อุตสาหกรรมการเกษตรสมุนไพร อาหารไทย การท่องเที่ยว ซึ่งล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของคนไทยที่คนชาติอื่นไม่มี

๕) มีการจัดการและนวัตกรรมต่างๆ อย่างก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐานทำให้มี พลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง^{๓๕}

เสรี พงษ์พิศ ได้กล่าวถึงความหมายของ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้หมายความว่าต้องทำกินเองใช้เองทั้งหมด หากแต่เพียงทำได้หนึ่งในสี่ก็พอ แต่ก็มีจัดการที่ดีเริ่มจากการเพิ่มตนเองระดับครอบครัวไปสู่ระดับชุมชนเครือข่าย การทำงานเป็นองค์กรชุมชน เป็นสหกรณ์ และไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงระดับชาติ จากเศรษฐกิจพื้นฐานไปสู่แบบเศรษฐกิจแบบก้าวหน้าทำธุรกิจการค้าอยู่ในโลกที่มีการแข่งขันอย่างมั่นคง^{๓๖}

อุดมพร อมรธรรม กล่าวว่า ปรัชญาเศรษฐกิจแบบนี้ มีความต้องการตอบสนองความต้องการด้วยผลผลิตจากธรรมชาติเป็นสำคัญ จึงใกล้ชิดกับธรรมชาติมากที่สุด ผู้ปฏิบัติตามนี้จะสามารถอุ้มชูตัวเองได้ มีชีวิตอยู่ดีพอสมควร ไม่เดือดร้อนที่แรกตั้งตัวเองให้พออยู่พอกินให้ได้ก่อนถ้าสามารถจึงค่อยสร้างความเจริญก้าวหน้าให้ขยับสูงขึ้นไปอีกได้ ทั้งนี้ทั้งนี้เศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นแนวทางการพัฒนาที่จะนำความมั่นคงและยั่งยืนมาสู่สังคมไทยนั้น จำเป็นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอเพียง ซึ่งหมายถึง การพอมีพอกิน ที่เกิดจากการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และระดับประเทศเป็นเบื้องต้น^{๓๗}

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย กล่าวถึง ความพอเพียงในหนังสือ ทฤษฎีใหม่ในหลวงวิถีชีวิตที่พอเพียงว่า เมื่อพิจารณาจากทฤษฎีการพัฒนาตามแนวพระราชดำริเรื่องทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่งนั้นเป็น

^{๓๔} ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน ๒๕๔๓), หน้า ๔๓.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^{๓๖} เสรี พงษ์พิศ, ร้อยคำที่ควรรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๘๑.

^{๓๗} อุดมพร อมรธรรม, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารการพัฒนาและการพัฒนาการบริหาร, (นนทบุรี:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙.

การเน้นการพัฒนาตนเองให้กินอยู่อย่างพอเพียง ในขั้นที่สอง จึงเริ่มมีการแลกเปลี่ยนและเกื้อกูลกัน ความเป็นชุมชนและองค์กรชุมชนเกิดขึ้นในส่วน ขั้นที่สามก็มีการเริ่มความเชื่อมโยงและร่วมมือกับโลกภายนอก มีการทำธุรกิจ ชุมชนขึ้นทั้งที่แนวพระราชดำริจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทัศนคติและวิธีการดำรงชีวิตของคนในสังคมโดยมุ่งหวังให้เกิดความร่วมมือกันของคนในสังคม ในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและเตรียมความพร้อมของชุมชนและสังคม ที่จะก้าวเข้าสู่การแข่งขันที่รุนแรงขึ้นและได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจากภาคราชการ มูลนิธิ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจเอกชน ในงานพัฒนาเสมอ เนื่องจากงานพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลากหลาย เช่น เงินทุน การบริหารจัดการ เครือข่าย เทคโนโลยี ความร่วมมือร่วมใจ ซึ่งขาดปัจจัยใดแล้ว การพัฒนาที่อาจล้มเหลวหรือประสบความสำเร็จอย่างยากลำบาก ในขณะที่แต่ละภาคของสังคม นั้น ต่างมีข้อเด่น ข้อด้อยและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ดังนั้น หากสามารถประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยใช้จุดเด่นของแต่ละฝ่าย แต่ละส่วนนั้นมีอยู่เข้ามาสนับสนุนงานพัฒนาได้แล้ว ก็จะทำให้งานพัฒนานั้นประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง สะดวก และยืนอยู่บนความกลมเกลียวและเกื้อกูลกันของคนในชาติ^{๓๘}

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ว่า เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับการผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความพอประมาณ และความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน สติปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคีการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ^{๓๙}

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ ๒ แบบ คือ แบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ดังนี้

ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานเทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งพาน้ำฝนและประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่เพียงพอ โดยมีข้อสมมุติว่ามีที่ดินเพียงพอในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคและยังชีพได้ในระดับหนึ่ง และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการขั้นพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขยายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเกิดขึ้นในระดับครอบครัว

ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าซึ่ง

^{๓๘} สุรเกียรติ์ เสถียรไทย, อ่างในกระทรวงศึกษาธิการ, **ทฤษฎีใหม่ในหลวงวิถีชีวิตที่พอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๘.

^{๓๙} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, **เศรษฐกิจพอเพียง ร่วมเรียนรู้ สานข่าย ขยายผล**, (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ก๊ารีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๙), หน้า ๔๑.

ครอบคลุม ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ ที่สนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มสหกรณ์ หรือเครือข่าย วิชาหลักที่มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้น แล้วร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่ม และ ส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตนเองทำให้ชุมชน โดยรวมหรือเครือข่ายวิชาหลักนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓ ที่ส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิชาหลักสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น ซึ่งความร่วมมือเช่นนี้จะประโยชน์ในการสืบทอด ภูมิปัญญาแลกเปลี่ยนความรู้เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่ที่ประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด^{๔๐}

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ ได้กล่าวว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนโดยการพึ่งตนเอง มีความประหยัด พัฒนาตนเองให้มีการเรียนรู้ ภูมิปัญญาสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่ายั่งยืนมีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถือเป็นแนวทางที่คนไทยจะต้องนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนที่จะเป็นกำลังของประเทศในอนาคต^{๔๑}

จากผลการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความหมายของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่าความหมายของนักวิชาการส่วนใหญ่เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง เห็นว่าเป็นปรัชญาที่สอนให้ประชาชนยึดหลักความพอเพียง ความช่วยเหลือกันในสังคม และที่สำคัญสอนให้ประชาชนเป็นคนมีจริยธรรมในตัวเองจะสามารถอยู่กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเป็นสุขอย่างแท้จริง

๒.๒.๒ ความเป็นมาของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาเป็ระยะเวลายาวนานกว่า ๓๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ คณะอนุกรรมการ

^{๔๐}เรื่องเดียวกัน หน้า ที่ ๖๗-๖๙

^{๔๑}พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์, บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น, ศึกษากรณีบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน,(มหาวิทยาลัยขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัยสังคมวิทยาการพัฒนาศึกษา,๒๕๕๕), หน้า ๑๑.

ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้ประมวลและกลั่นกรองกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่าย และประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับความพอเพียง ความพอมี พอใช้ เนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ดังนี้

“...ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัด ระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญ ให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์”

จากพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสของพระองค์ นับตั้งแต่ ปี ๒๕๑๗ เป็นต้นมาจะพบว่า พระองค์ท่านได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และทรงเตือนสติประชาชนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชา ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นที่รู้จักกันภายใต้ชื่อว่า เศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.)จึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขาต่างๆ มาร่วมกลั่นกรองพระราชดำรัสฯ ดังนี้คือ

๑) แนวคิดหลัก

เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

๒) เป้าหมาย

มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

๓) หลักการ

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

๔) เงื่อนไขพื้นฐาน (คุณธรรมกำกับความรู้)

๔.๑ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน

๔.๒ การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๑ แผ่นมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินการ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและวางแผนของประเทศ รวมทั้งเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในทุกระดับและทุกภาคส่วน ด้วยการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของเครือข่ายแห่งความร่วมมือ เน้นการขับเคลื่อนฯ ในทุกภาคส่วนและทุกระดับของสังคม และได้อัญเชิญพระราชดำรัสมาเป็นปรัชญานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ และแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๐ รวมถึงฉบับปัจจุบัน ฉบับที่ ๑๑ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีความเข้าใจและนำไปประกอบการดำเนินชีวิต เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุขมุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืนซึ่งมีแนวทางปฏิบัติ และผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างกว้างขวางทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมความรู้ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ จะทำให้เกิดทั้งวิถีการพัฒนาและผลของการพัฒนาที่สมดุล และพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ

๑) ความพอเพียง เป็นวิธีการที่คำนึงถึงความสมดุล พอประมาณอย่างมีเหตุผล-และการสร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ในขณะเดียวกันก็นำไปสู่การกระทำที่ก่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

๒) ความสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ความสมดุลในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้/เทคโนโลยี ในขณะเดียวกันความสมดุลของการกระทำทั้งเหตุและผลที่เกิดขึ้นในมิติของเวลาจะนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาของทุนในด้าน

ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น พุทธทางเศรษฐกิจ พุทธทางสังคม พุทธทางสิ่งแวดล้อม และพุทธทางภูมิปัญญา รวมทั้งความพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลง ต่อผลกระทบในด้านต่างๆ ตามพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตรัสไว้ ดังนี้

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตรัสว่า “ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิตรากฐานความมั่นคงของแผ่นดินเปรียบเหมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป”^{๔๒}

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตรัสว่า เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า sufficiency economy คำว่า sufficiency economy ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ. จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ sufficiency economy นั้นไม่มีในตำราหมายความว่าเรามีความคิดใหม่...และท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็มีความหมายว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุงหรือไปใช้หลักการเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น^{๔๓}

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตรัสว่า ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นเริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัด ระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไป การถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้นก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์^{๔๔}

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตรัสว่า ให้พอเพียงนี้ก็มี ความหมายว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็หมายความว่าอย่างหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบพอเพียง พอเพียงนี้อาจจะมีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นต้องให้พอประมาณตาม อัตภาพ พุดจาก็ต้องพอเพียง ทำอะไรก็ต้องพอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง^{๔๕}

^{๔๒}วารสารชัยพัฒนา, ประจำเดือนสิงหาคม, ๒๕๔๒หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, (บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด ;กรุงเทพมหานคร ๒๕๕๑), หน้าที่ ๑.

^{๔๓}พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒, การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง, (บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด ;กรุงเทพมหานคร ๒๕๕๑),หน้าที่ ๑.

^{๔๔}พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗ จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ,(บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด : กรุงเทพมหานคร ๒๕๕๑), หน้าที่ ๓๑.

^{๔๕}พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา๔ ธันวาคม ๒๕๔๑,นานาคำถามเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ,สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ, ธันวาคม ๒๕๕๐.

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตรัสว่าคนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อยเมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าทุกประเทศมีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียงหมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมากเกินไปคนเราก็อยู่เป็นสุข^{๔๖}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำริวิธีการที่จะช่วยเหลือราษฎรด้านการเกษตร โดยได้พระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” ขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ ณ โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมิ่งมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับการทำการเกษตรให้แก่ราษฎรแรงดลพระราชหฤทัยในเรื่องทฤษฎีใหม่เกิดจากที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎร บ้านกุดตอแก่น อำเภอกุดสิมคุ่มใหญ่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๕ และทรงพระราชทานพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๕ ถึงข้อมูลเบื้องต้นจากปัญหาข้อเท็จจริงแล้วทรงวิเคราะห์เป็นแนวคิดทฤษฎีใหม่ในการแก้ไข ในเวลาต่อมาจึงมีพระราชดำริให้ทำการทดลอง “ทฤษฎีใหม่” ณ วัดมิ่งมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการทดลองสรุปเป็นทฤษฎีใหม่ในวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ทฤษฎีใหม่มีลักษณะสำคัญอยู่ที่การจัดการด้านที่ดินและแหล่งน้ำในลักษณะ ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ คือ ขุดสระและเลี้ยงปลา ๓๐ ส่วน ปลูกข้าว ๓๐ ส่วน ปลูกพืชไร่พืชสวน ๓๐ ส่วนและสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์ ๑๐ ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานดำริเพิ่มเติมมาโดยตลอดเพื่อให้เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีความแข็งแรงพอ ก่อนที่จะไปผลิตเพื่อการค้าหรือเชิงพาณิชย์ โดยยึดหลักการ “ทฤษฎีใหม่” ๓ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ มีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัดและจัดการใช้ง่าย ง่ายเพื่อย

ขั้นที่ ๒ รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม

ขั้นที่ ๓ สร้างเครือข่าย กลุ่มอาชีพ และขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายโดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล^{๔๗}

ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นมาของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพอสรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากกระแสพระราชดำรัสที่ทรงพระราชทานในโอกาสต่างๆมายาวนานกว่า ๓๐ ปีตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ทรงเป็นห่วงการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ โดยใช้ แนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลางเป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิด โดยความพอเพียงจะต้อง

^{๔๖}พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

^{๔๗}สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**, (กรุงเทพมหานคร :บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒๗ – ๒๓๑.

ประกอบด้วย ๓ ลักษณะ คือ ความพอประมาณความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี เพื่อเตรียมพร้อมที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากทั้งภายนอกและภายใน เงื่อนไขในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ให้อยู่ในความพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้ง ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) ผนวกกับ คุณธรรม (จิตใจมีคุณธรรมซื่อสัตย์ สุจริต และเพียร อดทน ปัญญา) เพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติ และผลที่คาดว่าจะได้รับคือ การพัฒนาที่สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจสังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้/เทคโนโลยี

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ามีนักวิชาการได้เสนอไว้ ดังนี้

กรมพัฒนาชุมชน ได้นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนในทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนกล่าวโดยสรุปแล้ว แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เน้นการประกอบสัมมาอาชีพของชาวบ้านที่เป็นความร่วมมือกันผลิตในรูปกลุ่มกิจกรรมการเกษตร ต่อเนื่องการเกษตรและนอกภาคการเกษตรในระดับครอบครัว เพื่อพอกิน พอใช้ จากนั้นลักษณะกลุ่มอาจขยายก้าวสู่ชุมชนและภูมิภาคในอนาคต โดยเน้นจุดหมายให้คนมีความสุขและชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปสู่การปฏิบัติในรูปกิจกรรมต่างๆ คือ การดำเนินงานเรื่องการเกษตรผสมผสาน (ทฤษฎีใหม่และการเกษตรยั่งยืน) การดำเนินเพื่อพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การระดมทุนและการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนและพัฒนาไปสู่องค์กรการเงินในที่สุด การพัฒนากลุ่มอาชีพ เป็นต้น^{๔๘}

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้ให้แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงในแง่ต่างๆ เอาไว้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง คือ “ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศหนึ่งในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือนร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญคือไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต”^{๔๙}

เศรษฐกิจพอเพียง คือ “ การวางรากฐานอันมั่นคง และยั่งยืนของชีวิต”^{๕๐} เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้จำกัดเฉพาะแต่ในส่วนของการเกษตรหรือชาวไร่ ชาวนา เพียงเท่านั้น แต่เป็นเศรษฐกิจของทุกคนทุกอาชีพ ทั้งที่อยู่ในเมืองและชนบท เช่นผู้ที่เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัท ใน

^{๔๘} กรมพัฒนาชุมชน, เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง อะไร, (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์วันนาการพิมพ์ ๒๕๑๔), หน้าที่ ๙.

^{๔๙} วรณัฐ อุษณกร, ในหลวงผู้ทรงพระอัจฉริยภาพ, หน้า ๔๖.

^{๕๐} สุเมธ ตันติเวชกุล, ได้เบื้องพระยุคลบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘๕.

ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าต้องการขยายกิจการเพราะความเจริญเติบโตของงาน ต้องขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไป หรือหากจะกู้ยืมต้องกระทำตามความเหมาะสม ไม่ลงทุนจนเกินตัวโดยไม่เหลือที่มั่นให้ยืนอยู่ได้ ต้องรู้จักใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยเกินตัว เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนโดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือ “ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียวเพราะผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับได้”^{๕๑}

ศูนย์ เศรษฐ์บุญสร้าง ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขเพื่อให้ รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยมีแนวทางปฏิบัติ ๔ ประการคือ

๑. ดำเนินไปในทางสายกลาง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ความหมายของคำว่า “ทางสายกลาง” ก็คือมีความ “พอดี พอเหมาะ” ไม่ตึงเกินไปและไม่หย่อนเกินไป ไม่เร็วเกินไปและไม่ช้าเกินไป หรือไม่มากจนเกินไปและไม่น้อยจนเกินไป ฯลฯ

๒. เป็นเหตุเป็นผลตามกฎธรรมชาติ “ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน” ในทางสายกลาง (ดังที่กล่าวมาในข้อ (๑) ได้นั้น ต้องอาศัย “การประมาณอย่างมีเหตุมีผล” และอย่างเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อให้เกิดความพอดีพอเหมาะในการประพฤติปฏิบัติต่างๆ โดยถ้าหากสามารถสร้าง “เหตุ” ได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง “ผล” แห่งความเจริญงอกงามก็จะเกิดตามมาในสัดส่วนที่สัมพันธ์พอดีกับ “เหตุ” นั้นๆ เสมอ

๓. อาศัยความรู้และคุณธรรม ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

๔. รองรับกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๕๒}

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๖.

^{๕๒} ศูนย์ เศรษฐ์บุญสร้าง, แนวทางปฏิบัติ ๗ ขั้นสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากแนวปฏิบัติสู่แนวคิดทางทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่นจำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

ดร.อาชว์ เตาลานนท์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวกระแสพระราชดำรัส ไม่ได้พูดเลยว่าต้องหยุดเราไม่ต้องขยายงาน จริงๆที่ท่านได้ตรัสไว้ ๓ ระดับ คือ

ระดับแรก ทำชีวิตตนเองให้พอเพียง ซึ่งก็ทรงตรัสถึงเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา คนก็เลยเข้าใจว่าเป็นเรื่องเกษตรกร ทำให้ชีวิตเราอยู่ได้ พอมี พอกิน พอเหลือ ที่ผลิตขาย ก็มองในระดับนั้นก็ขายภายในชุมชน

ระดับที่สอง อยู่ในชุมชน ก็ทำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน แล้วเมื่อมันเจริญก็มาขยายตัวระดับประเทศ

ระดับที่สาม เมื่อเป็นระดับประเทศก็ต่อไประดับระหว่างประเทศต่อไปด้วยเพราะฉะนั้นเมื่อมันมีผลดี มีการค้าขาย ก็มีธุรกิจ มันก็ไม่ได้เกี่ยวแต่เรื่องเฉพาะเกษตร มันมีเรื่องธุรกิจ มีเรื่องบริการ คือ เป็นอยู่แล้ว แต่ว่าอยากให้เราเริ่มจากตัวเองก่อน คือจากภายในออกไปดังนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ได้ขัดกับระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก แต่จะช่วยเสริมสถานะภาพเศรษฐกิจดีขึ้น^{๕๓}

ดร. อี.เอฟ. ชูมาร์คเกอร์ (E.F.Schumacher) กล่าวไว้ว่า ได้ศึกษาวิเคราะห์เทียบเคียงแนวคิดหลักของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นสดมภ์หลักของแนวความคิดเรื่องความพอเพียงในการดำรงชีวิตและเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรม ซึ่งใช้อ้างอิงกันมามากสำหรับนักเศรษฐศาสตร์ทางเลือกและนักวิชาการหลายสาขา ดร.อี.เอฟ.ชูมาร์คเกอร์ ชี้ให้เห็นว่านักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคงยากที่จะเข้าใจแนวความคิดเรื่องความพอเพียงด้วยว่ามีความคุ้นเคยกับความเชื่อที่ว่า มาตรฐานความเป็นอยู่ในชีวิตนั้น ขึ้นอยู่กับโภคทรัพย์และการบริโภคผู้ที่มีมากบริโภคได้มาก ย่อมอยู่ในฐานะที่ดีกว่าผู้ที่บริโภคน้อย แต่ในทางตรงข้ามเศรษฐศาสตร์แนวพุทธมองว่า หลักการนี้ไร้สาระโดยสิ้นเชิง เนื่องจากโภคทรัพย์เป็นเพียงปัจจัยหนึ่งของการดำรงอยู่ของชีวิต เป้าหมายที่สำคัญกว่าคือ การรักษามาตรฐานการดำรงอยู่ที่ดีของชีวิตให้มากที่สุดด้วยการบริโภคให้น้อยที่สุด ยิ่งไปกว่านั้นข้อเทียบเคียงที่น่าสนใจยิ่งอีกประการหนึ่งก็คือ นักวัตถุนิยมสนใจเพียงวัตถุแต่ชาวพุทธสนใจความเป็นอิสระและการหลุดพ้นแต่แม้กระนั้นก็ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาของพระพุทธศาสนา ก็มีได้ขัดขวางหรือขัดแย้งกับการพัฒนาทางด้านวัตถุหากเพียงแต่มีให้หลงใหล หรือยึดติดกับความจำเริญและความมั่งคั่ง ซึ่งถือเป็นกิเลสเครื่องเหนี่ยวรั้งความเป็นอิสระและความหลุดพ้นของชีวิต หลักสำคัญและสาระของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธคือ ธรรมตา ความง่ายที่ไม่สลับซับซ้อน (Simplicity) และความไม่เบียดเบียน (Non-Violence) ซึ่งหลักการอันเป็นวิถีชีวิตของชาวพุทธนี้ สามารถชี้ให้เห็นว่า “สิ่งเล็กน้อย” กลับมีพลังนำไปสู่เป้าหมาย และผลลัพธ์ที่ยิ่งใหญ่ได้อย่างน่าอัศจรรย์และนอกเหนือไปจากนี้ผู้คนซึ่งมีชีวิตอยู่ในระบบพอเพียงและพึ่งตนเองในชุมชนชนบทได้รับผลกระทบต่อการเบียดเบียนและทำลายล้าง น้อยกว่าผู้คนที่อยู่ในระบบของการค้าเสรีทั่วโลกด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ไม่ว่าจะมองในแง่มุมไหน การศึกษา

^{๕๓} อาชว์ เตาลานนท์, ดร. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเม็ดทรายพรินต์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๓.

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธควรจะได้รับ การสนใจอย่างจริงจังแม้กระทั่งในหมู่นักวัตถุนิยม ซึ่งเชื่อว่า ความ จำเริญทางเศรษฐกิจมีความสำคัญกว่าคุณค่าทางจิตใจและศาสนาเนื่องจากพุทธเศรษฐศาสตร์ มีได้ เสนอปัญหาและทางเลือกระหว่าง “ความจำเริญสมัยใหม่” และ “ความล้าหลังของระบบสังคมเดิม” หากแต่เป็นเรื่องของการพบมรรควิธีที่ถูกต้องเหมาะสมของกระบวนการพัฒนา นั่นคือ ทางสายกลาง ระหว่างวัตถุนิยมสุดโต่งกับความล้าหลังสุดขั้ว และมรรควิธีนั้น คือ “สัมมาอาชีวะ” ซึ่งเป็นมรรควิธี หนึ่ง^{๕๔}ในมรรคมืองค์แปดนั่นเอง

กาญจนา บุญยัง และคณะ ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้ข้อสรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มืองค์ประกอบอย่างสมบูรณ์ที่จะสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนา กรอบทางเศรษฐศาสตร์ได้ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ๕ ส่วน กล่าวคือ

(๑) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดย มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลามุ่งเน้นการรอด พ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

(๒) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยเป็นปรัชญาที่มองโลกเชิง ระบบ เน้นการรอดพ้นจากวิกฤติในแต่ละช่วงเวลาเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาทั้งใน มิติทางธรรมชาติ ทางสังคม และทางเศรษฐกิจตลอดจนพิจารณาและวิเคราะห์สถานการณ์และความ เปลี่ยนแปลง รวมทั้งนโยบาย วิธีการพัฒนา และผลที่เกิดขึ้นอย่างเชื่อมโยงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี วัฒนธรรมและค่านิยมทางสังคม

(๓) ค่านิยม ความพอเพียงถือได้ว่าเป็นพื้นฐานไปสู่ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากภายนอกได้ ซึ่งความพอเพียง หมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำซึ่ง ประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกันที่ดี ในตัว ดังนี้

๓.๑ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป ใน มิติต่างๆ ของการกระทำ เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ เพื่อนำไปสู่ความ สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง และหมายความรวมถึงการพึ่งตนเองและการมีชีวิตที่ เรียบง่าย

๓.๒ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และยังรวมถึงการสะสมความรู้และประสบการณ์ ความสามารถในการวิเคราะห์การรู้จักตนเอง การมองการณ์ไกลตลอดจนมีความเมตตาเห็นอกเห็นใจ ผู้อื่น

^{๕๔} E.F.Schumacher, *Small is Beautiful ; A Study of Economics as if People Mattered*, (London : Blond and Briggs, 1973) pp 25-27.

๓.๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความสามารถในการพึ่งตนเองและคามมีวินัยในตนเองภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่ และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้พอเพียงที่จะสามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ระดับของความพอประมาณต้องครอบคลุมมิติการจัดการความเสี่ยงเชิงพลวัตร จึงจะนับได้ว่าเป็นความพอเพียงที่สมบูรณ์

(๔) เงื่อนไขการตัดสินใจ การกระทำและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ กล่าวคือ

๔.๑ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้ เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๔.๒ เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย การพัฒนาคนให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดี มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่เข้มแข็งพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอันจะต้องเสริมสร้างใน ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านจิตใจ/ปัญญา โดยเน้นความรู้คู่คุณธรรมตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม (๒) ด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิต เน้นความอดทน ความเพียร สติปัญญา และความรอบคอบ^{๕๕}

ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวว่า พระราชดำริทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นทั้งหลักการและวิธีการใหม่ เป็นพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด ๙ ประการ คือ^{๕๖}

๑. เป็นแนวคิดแบบพหุนิยม (plurality, multiplicity, multiple) ทั้งในแง่การคิด และการกระทำ ไม่เป็นเอกนิยม (unitary, singularity, uniformity) และทวินิยม (duality, binary, either – or, polarity)

๒. เป็นแนวคิดที่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรแบบพึ่งตนเองดำรงอยู่ร่วมกันกับการผลิตทางเกษตรอุตสาหกรรม หรืออุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง หรืออุตสาหกรรมประเภทให้บริการได้โดยไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น

๓. เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้ เป็นทฤษฎีที่ผนึกประสารเป็นเนื้อเดียวกับการปฏิบัติ มิใช่เพียงทฤษฎีลอยๆ ปฏิบัติไม่ได้

^{๕๕} กาญจนา บุญยัง และคณะ, “รายงานการวิจัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในองค์การบริหารส่วนตำบล”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๘.

^{๕๖} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐ – ๒๐.

๔. เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย จึงมีพลังสูง คนทั่วไปทุกระดับสามารถเข้าใจเข้าถึง และนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

๕. เป็นทฤษฎีที่นำประสบการณ์ของประเทศไทยและลักษณะสภาพแวดล้อม ลม ฟ้า อากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจสถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจนลักษณะเด่นของชีวิตความเป็นอยู่ และการผลิตของไทย ซึ่งเป็นประเทศผลิตธัญญาหาร มารวมกันเข้าเป็นทฤษฎีใหม่ โดยเน้นความสำคัญของน้ำ ที่มีต่อชีวิตเป็นพิเศษ ดังพระราชดำรัสที่ว่า “หลักสำคัญว่าต้องมีน้ำ เพราะชีวิตอยู่ที่น้ำ ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้”

๖. เป็นแนวคิดที่สมสมัย และได้จังหวะเวลาที่เหมาะสมในการเตือนให้ผู้มีบทบาททางการเมือง จัดทำ และดำเนินการตามนโยบายและแผนการพัฒนาให้มีสติและความระมัดระวังในการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาให้มีสติและความระมัดระวัง ในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาประเทศ

๗. เป็นแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Theory) เพราะมีหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และปรัชญาการดำรงชีวิต มีผลในการส่งเสริมจริยธรรม (Ethics) แห่งความพอ และพอเพียง (Enough and Subsistence)

๘. เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้มีพลังเข้าใจถึงความเป็นจริงไม่มีปมด้อย หรือท้อแท้ ท้อถอยในโชคชะตา เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัธยาศัย และเข้าใจหลักของสันโดษ ไม่ถุกมอง หรือถูกทับถมว่าเป็นผู้ด้อยพัฒนา หรือมีปัญหา เป็นขวากหนามของการพัฒนา

๙. เป็นแนวคิดที่ปลอดจากการเมือง ผลประโยชน์และอุดมการณ์ จึงเป็นทฤษฎีที่มีความเป็นสากล สามารถนำไปใช้โดยปราศจากข้อข้องใจด้านการเมือง เป็นผลดีต่อประเทศที่มีปัญหาคล้ายประเทศไทยที่จะนำไปใช้

ความยิ่งใหญ่ของทฤษฎีใหม่ สรุปได้เป็น ๙ ประการ เรียกว่า “นพลักษณ์ของทฤษฎีใหม่” คือ

๑. หลากหลาย (Multiple, Diverse)
๒. ร่วมน้ำ (Co - existing)
๓. คิด - ทำ (Thinking - Doing)
๔. เรียบง่าย (Simple)
๕. ผสานทุกส่วน (Integrating)
๖. ควรแก่สถานการณ์ (Timely)
๗. องค์รวมรอบด้าน (Holistic)
๘. บันดาลใจ (Inspiring)
๙. ไม่ใฝ่อุดมการณ์ / เป็นการสากล (Universal)

ได้วิเคราะห์ทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า ทฤษฎีใหม่ เป็นส่วนหนึ่งในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นสัมมาทฤษฎีที่อยู่เหนือระนาบแนวความคิดในทฤษฎีของการพัฒนาต่าง ๆ ที่ขาดและพร่องทางจริยธรรม โดยเห็นว่ามีมิติทาง จริยธรรมของทฤษฎีใหม่และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น

มีอยู่ในพุทธปรัชญาแล้วแต่ยังไม่มีผู้ใดนำมาจัดระบบและนำเสนออย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นทฤษฎีที่แตกต่างไปจากทฤษฎีอื่นๆ ตรงที่มีจริยธรรมกำกับจึงเรียกได้ว่าเป็นสดมภ์หลักของระบบความคิดและเชื่อมโยงกับมนุษย์โดยตรง ดังที่เรียกกันว่า “คนเป็นศูนย์กลาง” (Human – Centered) โดยเฉพาะคนผู้ยากไร้ด้อยโอกาสในชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีมิติด้านจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างหลากหลาย โดยไม่จำเป็นต้องคู่ตรงข้าม ชัดแย้ง แข่งขัน ครอบงำซึ่งกันและกัน หากแต่เอื้ออาทร เกื้อกูล และทำให้เกิดดุลยภาพที่เคลื่อนไหวได้ (Dynamic Balance) ช่วยกันแบบน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า อันเป็นการพึ่งพิงอิงกัน (Interdependence) มากกว่าเป็นเพียงการ “พึ่งพาอาศัย” (Dependence) ซึ่งเป็นหลักการในการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทั่วไปอยู่แล้ว

สรุปได้ว่าทฤษฎีใหม่เป็นมิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด ได้ชี้ให้เห็นว่าทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแบบ “พหุนิยม” มีความหลากหลายที่ผสมผสานกันได้ และไม่เป็นทั้ง “เอกนิยม” หรือ “ทวินิยม” คือไม่จำเป็นต้องเลือกระหว่างเกษตรกรรมหรือ อุตสาหกรรม เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีความยิ่งใหญ่ทางความคิดเป็นความคิดใหม่ที่แหวกออกจากกรอบความคิดเก่าของทฤษฎีตะวันตก ที่ครอบงำสังคมไทยและสังคมอื่นมาช้านานจนถอนตัวไม่ขึ้น

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม กล่าวว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา^{๕๗}

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ

^{๕๗} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระสูตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๕๘}

นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบหลักอยู่ ๓ ประการได้แก่

ประการที่หนึ่ง เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผล หรือผลผลิต ให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมา หลักใหญ่สำคัญยิ่งคือ การลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง

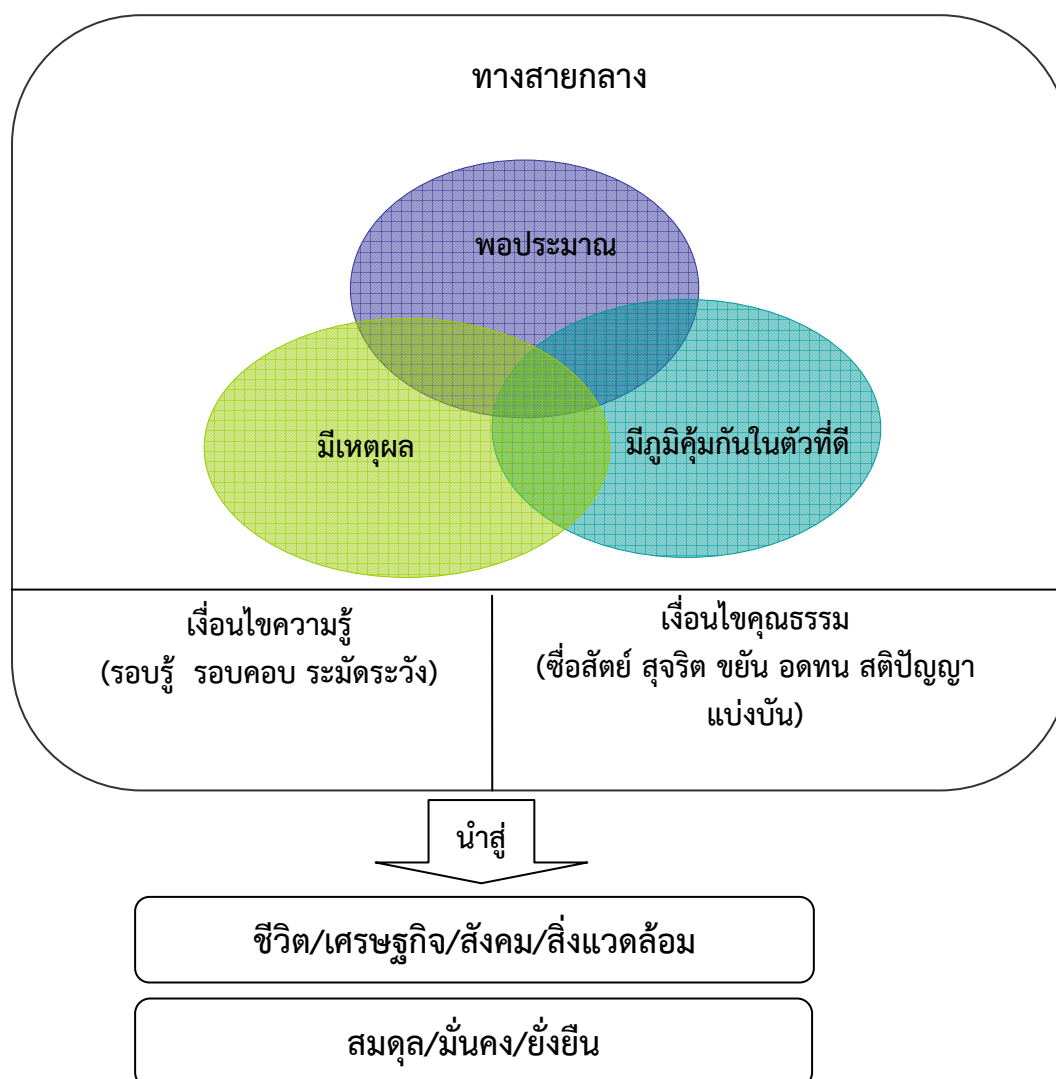
ประการที่สอง เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านทั้งนี้ กลุ่มชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้าน จะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน เป็นต้น เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อมกับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

ประการที่สาม เศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ดังนั้น ประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่นๆ ด้วย เช่น การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชนความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป สำหรับในภาคอุตสาหกรรมนั้น ก็สามารถนำ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ได้ คือ เน้นการผลิตด้านการเกษตรอย่างต่อเนื่อง และไม่ควรทำอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เกินไปเพราะหากทำอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ก็จะต้องพึ่งพิงสินค้าวัตถุดิบและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเพื่อนำมาผลิตสินค้า โดยต้องคำนึงถึงสิ่งที่มีอยู่ในประเทศก่อน จึงจะทำให้ประเทศไม่ต้องพึ่งพิงต่างชาติอย่างเช่นปัจจุบัน ดังนั้น จะต้องช่วยเหลือประเทศให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเป็นผู้จุดประกายระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงอันเป็นการช่วยลดปัญหาการนำเข้าวัตถุดิบและชิ้นส่วนที่นำมาใช้ในการผลิตให้เป็นลักษณะพึ่งพาซึ่งมีมาแล้วเกือบ ๒๐ ปี แต่ทุกคนมองข้ามประเด็นนี้ไปตลอดจนได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมการเป็นอยู่ หรือ การใช้ชีวิตจากภายนอกประเทศทำให้ประชาชนหลงลืมและมึนเมาอยู่กับการเป็นนักบริโภคนิยมรับเอาของต่างชาติเข้ามาอย่างไม่รู้ตัว และรวดเร็วจนทำให้เศรษฐกิจของไทยตกต่ำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวปฏิบัติโดยยึดหลักความพอดีกับศักยภาพของตนเองบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง รวมทั้งมีความเอื้ออาทรต่อคนอื่น ในสังคมเป็นประการสำคัญถึงแม้ว่าแนวคิดนี้จะมุ่งเน้นไปสู่กลุ่มเกษตรกร หรือผู้มีที่ดินทั้งหลายแต่ก็ไม่ได้

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๙.

หมายความว่าทุกคนจะต้องกลับไปสู่ภาคเกษตรทั้งหมด ซึ่งเป็นไปไม่ได้ ในสภาพความเป็นจริง สำหรับคนอยู่นอกภาคเกษตรนั้น เศรษฐกิจพอเพียงก็จะต้องนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นแนวปฏิบัติตน ไม่ว่าจะอยู่ในกิจกรรมใด อาชีพใด ก็ต้องยึดวิถีชีวิตไทย อยู่แต่พอดีอย่าฟุ่มเฟือยอย่างไรประโยชน์ อย่ายึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ให้ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กินตามฐานะใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต เติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่าใช้หลักการลงทุนเชิงการพนัน ซึ่ง ตั้งอยู่บนความเสี่ยง ต้องตั้งอยู่บนหลักของ “รู้ รัก สามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแสนิยมโลกาภิวัตน์โดยให้รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสังคมไทย ให้รู้จักแยกแยะสิ่งดี หรือสิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองของเราเป็นที่ตั้ง ให้มีความรัก ความเมตตา ที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติและรวมพลังกันด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ขจัดข้อแย้งไปสู่ความประนีประนอม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เศรษฐกิจพอเพียง คือการดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ คือหวนกลับมาสู่วิถีชีวิตไทยที่จะทำให้ชาติบ้านเมือง และตัวเราหลุดพ้นจากควาทุกข์ ด้านเศรษฐกิจและมีความสุขในที่สุด

แผนภาพที่ ๒.๓ สรุปแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง^{๕๙}

ที่มา: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, ๒๕๕๐ หน้า ๑๓.

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

^{๕๙} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาค, ๒๕๕๐-๒๕๕๔), หน้า ๑๓.

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ให้เหมาะสมได้ในชีวิตประจำวัน ด้วยการพิจารณา ดังนี้

๑. พิจารณาความสามารถในการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ที่เน้นความสมดุล ทั้ง ๓ คุณลักษณะคือ พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน มาประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เป็นขั้นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ที่มีองค์ประกอบครอบคลุมทั้ง ๕ ประการ

๑. ความพอเพียงด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็งฝึกตนเองได้มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประณีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน และมีความเพียร

๒. ความพอเพียงด้านสังคม มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี รู้จักหมั่นก่อกำลังสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากรากฐานที่มั่นคงแข็งแรง

๓. ความพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ สามารถเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคง และระวังไม่ให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อม

๔. ความพอเพียงด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและภูมิโนเวศน์ พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

๕. ความพอเพียงด้านเศรษฐกิจดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน พอใช้ สมควรตามอัตภาพและฐานะของตน ประกอบอาชีพสุจริต (สัมมาอาชีพะ) ด้วยความขยันหมั่นเพียร อดทน ใช้ชีวิตเรียบง่ายโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีรายได้สมดุลกับรายจ่าย รู้จักการใช้จ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีเหตุผลเท่าที่จำเป็น ประหยัด รู้จักการเก็บออมและแบ่งปันผู้อื่น

๒. พิจารณาความรู้คู่คุณธรรม มีการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (ทั้งภาคทฤษฎี และการปฏิบัติจริง) ในวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ใช้สติปัญญาในการตัดสินใจต่างๆ อย่างรอบรู้ รอบคอบ และมีเหตุผลที่จะนำความรู้ต่างๆ เหล่านั้น มาปรับใช้อย่างมีขั้นตอนและระมัดระวังในการปฏิบัติ มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียรความอดทน และสติปัญญาอย่างชาญฉลาดในการดำเนินชีวิตในทางสายกลาง

คุณธรรมที่ควรศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมี ๔ ประการ ประกอบด้วย
 ประการที่ ๑ คือ การรักษาความซื่อสัตย์ ความจริงใจที่มีต่อตัวเอง ที่ควรจะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่ ๒ คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในสัจจะความดีนั้น

ประการที่ ๓ คือ ความอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าด้วยเหตุประการใด

ประการที่ ๔ คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ ของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

การพัฒนาชีวิตด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรดำเนินการ ดังนี้

๑. ค้นหาความต้องการของตนเองให้พบว่า มีความต้องการอะไรมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตอย่างไร เช่น ต้องการมีชีวิตที่มีอนาคตก้าวหน้า มีความเป็นอิสระมีเวลาเพื่อครอบครัวและสังคม มีทรัพย์สินเพียงพอ มีความสุข หลุดพ้นจากความยากลำบาก

๒. วิเคราะห์ข้อมูลของตนเองและครอบครัว ซึ่งจะช่วยให้รู้สถานภาพรู้สาเหตุของปัญหา รู้ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รู้ผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓. ศักยภาพของตนเอง เช่น ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ (ทักษะ) ชื่อเสียง ประสิทธิภาพ ความมั่นคง ความก้าวหน้า สภาพทางการเงิน การสร้างรายได้ การใช้จ่าย การออม คุณธรรมและศีลธรรม

๔. ศักยภาพของครอบครัว เช่น วิธีการดำรงชีวิต ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัว ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี คุณภาพชีวิตของคนในครอบครัว ฐานะทางสังคม ฐานะทางการเงิน ที่เป็นทรัพย์สินและหนี้สินและหนี้สินของครัวเรือน รายได้ รายจ่าย ของครัวเรือน

๒. วางแผนการดำเนินชีวิต

๑. พัฒนาตนเอง ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (ใฝ่เรียนรู้) สร้างวินัยกับตนเอง โดยเฉพาะวินัยทางการเงิน

๒. สร้างนิสัยที่มีความคิดก้าวหน้า มุ่งมั่นในเป้าหมายชีวิต หมั่นพิจารณาความคิด ตัดสินใจแก้ปัญหา เป็นระบบโดยใช้ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) มีความรับผิดชอบต่องาน สังคมและครอบครัว

๓. หมั่นบริหารจัดการใจให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต รักษาดี เสียสละ สามัคคี เทียงธรรม มีศีลธรรม

๔. ควบคุมจิตใจเพื่อให้ตนเอง ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม สร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรือง

๕. พัฒนาจิตใจให้ลด ละ เลิก อบายมุข กิเลส ตัณหา ความโกรธ ความหลง

๖. เสริมสร้างและฟื้นฟูความรู้และคุณธรรมของตนเองและครอบครัว เช่น เข้ารับการฝึกอบรม ฝึกทักษะ ในวิชาการต่าง ๆ หรือวิชาชีพ หมั่นตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องอย่างสม่ำเสมอ

๗. ปรับทัศนคติในเชิงบวก และมีความเป็นไปได้อ

๘. จัดบันทึกและทำบัญชีรับ - จ่าย

๙. สรุปผลการพัฒนาตนเองและครอบครัว โดยพิจารณาจาก

๙.๑ อารมณ์ต้องไม่เครียด มีเหตุมีผล มีความเชื่อมั่น มีระบบคิดเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน มีแรงจูงใจ กล้าคิดกล้าทำ ไม่ท้อถอย หรือหมดกำลังใจ เมื่อประสบปัญหาในชีวิต

๙.๒ สิ่งเหล่านี้ได้ลด ละ เลิก ได้แก่ รถป้ายแดง เงินพลาสติก โทรศัพท์มือถือสถานเริงรมย์ เหล้า บุหรี่ การพนันการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงภาคเกษตร^{๖๐} การดำเนินวิถีชีวิตของเกษตรกรไทยในปัจจุบัน ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจสังคมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง รายได้ไม่เพียงพอและเป็นหนี้สิน จึงจำเป็นต้องปรับระบบการเกษตรของครัวเรือนให้สอดคล้องกับสภาวะการผลิตและการตลาดในปัจจุบัน ตามความเหมาะสมของระบบนิเวศเกษตร โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะทำให้ครัวเรือน เกษตรกรมีความมั่นคงในอาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืนต่อไป

๑) ลดรายจ่าย เป็นการประหยัด และเป็นผลดีต่อสุขภาพ การทำพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ เป็นอาหารสำหรับการบริโภคในครัวเรือน นับเป็นงานอดิเรกที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว แม้ไม่มีพื้นที่ก็สามารถทำสวนครัวในบ้านได้ เช่น การปลูกพืชในกระถางหรือในภาชนะแขวน ฯลฯ พืชที่ปลูกก็เป็นพืชที่ใช้เป็นประจำในครัว เช่น พริก มะเขือ กะเพรา ชะพลู หอม ผักชี ชะอม ตำลึง ผักหวาน เป็นต้น

๒) เพิ่มรายได้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในครัวเรือนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การถนอมอาหาร และแปรรูปงานฝีมือ ในหัตถกรรมสิ่งประดิษฐ์ การผลิตกล้าไม้ดอก - ไม้ประดับเลี้ยงสัตว์ ประมง เพาะถั่วงอก เพาะเห็ด เป็นต้น ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมการเกษตร

๓) ขยายโอกาส เกิดจากการพัฒนาศักยภาพตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยการร่วมมือการสร้างอาชีพ ให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า บุตร - หลาน ได้รับการศึกษาสูงขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถรวมกันจัดหาตลาด แหล่งเงินทุน และเครือข่ายมาใช้ในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและอบอุ่นต่อไปเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตร เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ ด้วยการทำการเกษตรที่ผลิตเพื่อการบริโภคในครอบครัวก่อน เมื่อเหลือจึงจำหน่ายเป็นรายได้ ที่เห็นได้ชัดคือ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่แบ่งพื้นที่ออกเป็นสวน ๆ มีพื้นที่นาข้าว พืชไร่ ไม้ผล สระน้ำ และบริเวณบ้าน เพื่อให้มี

^{๖๐} กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, คู่มือประกอบการเรียนรู้ของเกษตรกรโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนปี ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด), หน้าที่ ๗๓-๗๕

๔) กิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย มีผลผลิตออกทุกฤดูกาล มีรายได้ประจำวัน สัปดาห์ เดือน และปี การทำการเกษตรแบบนี้ สามารถทำได้ในพื้นที่ทุกขนาดตั้งแต่ขนาดเล็ก ประมาณ ๑ – ๒ ไร่ จนถึงฟาร์มขนาดใหญ่^{๖๑}

จากที่กล่าวมาแล้ว สามารถวิเคราะห์ให้เห็นว่า แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เท่าที่ปรากฏบทความหรือหนังสือต่างๆผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าภายหลังจากที่พระสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้หน่วยงานต่างๆได้นำพระราชดำรัสไปเผยแพร่เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนนั้นได้สร้างขบวนขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงโดยการจัดกิจกรรมและจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและขยายผลการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงแก่ภาคส่วนต่างๆทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนอย่างต่อเนื่องโดยสามารถเสริมสร้างความเข้าใจ เห็นคุณค่า และน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ปฏิบัติอย่างจริงจังอันจะนำไปเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี เพื่อความก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่งคั่งยั่งยืน และสังคม อยู่เย็นเป็นสุข ของประชาชน

๒.๓ สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พบว่ามีนักวิชาการได้นำเสนอไว้ดังนี้

๒.๓.๑ ความเป็นมาของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

๑. ความเป็นมาของพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรภายหลังจากที่ประเทศไทยประสบปัญหาภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ กลุ่มเกษตรกรยื่นขอเสนอให้ทางรัฐบาลหาแนวทางในการแก้ปัญหาและช่วยเหลือเกษตรกรให้เป็นระบบที่แน่ชัดขึ้น พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.๒๕๔๒ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นหลังจากวิกฤติ โดยวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๔๑ คณะกรรมการประสานงานประชาชนอีสาน (คปอ.) ให้เสนอร่างกฎหมายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเกษตรกรชื่อว่า “ร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูชีวิตเกษตรกร” โดยมีสาระสำคัญ^{๖๒} คือ

^{๖๑} กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, “คู่มือประกอบการเรียนรู้ของเกษตรกรโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนปี ๒๕๕๑”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด), หน้าที่ ๑๐๐-๑๐๕.

^{๖๒} สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, “พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๒, แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒)”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์(๑๙๗๗)จำกัด. ๒๕๕๒),

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฟื้นฟูชีวิตเกษตรกร

๑. มุ่งให้เกิดกลไกแห่งรัฐในการปลดปล่อยหนี้สินของเกษตรกรทั้งในระบบและนอกระบบ
๒. มุ่งให้เกิดกลไกแห่งรัฐเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในการฟื้นฟูชีวิตให้กลับมาดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจด้วยการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนหลังจากพ้นหนี้สินแล้ว
๓. กลไกและการดำเนินการเพื่อปลดภาระหนี้สินที่รัฐจัดให้มีขึ้นนั้น ต้องตั้งอยู่บนการมีส่วนร่วมของประชาชน

เหตุผลในการประกาศใช้ พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๒

พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนเกี่ยวกับเหตุผลความเป็นมาตามรายละเอียด คือ การพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมาเป็นการกำหนดนโยบายทางราชการ ซึ่งมีได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเกษตรกรได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และการประกอบกิจกรรมของตนเองจึงทำให้สามารถแก้ปัญหาได้โดยตรงตามความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องจัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบในการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรอย่างต่อเนื่องและเป็นอิสระโดยการประสานความร่วมมือระหว่างราชการในระดับกำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติการ นักวิชาการ และเกษตรกรผู้กำหนดนโยบายในการบริหารกองทุนฟื้นฟูเกษตรกร และเปิดโอกาสให้เกษตรกรที่ขาดปัจจัยในการประกอบอาชีพรวมตัวกันตั้งเป็นองค์กรเกษตรกร เพื่อทำแผนและโครงการในการขอรับการสนับสนุนจากกองทุน ซึ่งจะมีการจัดระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินการเพื่อให้การฟื้นฟูและพัฒนาสภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของเกษตรกร สมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายของการจัดให้มีกองทุน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ความเป็นมาของ พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๔

จากสภาพความเป็นจริงของเกษตรกรไทยที่ตกอยู่ในภาวะหนี้สินทั้งในและนอกระบบจำนวนมาก ทำให้เป็นอุปสรรคในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุน เพราะที่ความพยายามทำแผนเพื่อขออนุมัติงบประมาณสนับสนุนจากกองทุน ก็จะเป็นไปเพื่อความต้องการสภาพคล่องมาใช้ในวงจรรหนี้ ซึ่งจะสร้างปัญหาต่อการตรวจสอบการอนุมัติโครงการฟื้นฟูตามมาอีก ความพยายามฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรซึ่งควรจะเป็นเชิงรุกมิฉะนั้นก็จะเป็นเพียงการตั้งรับเท่านั้น ด้วยเหตุผลนี้ คณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตามบทเฉพาะกาล จึงได้พยายามผลักดันให้ออกกฎหมายฉบับที่ ๒ ขึ้นเพื่อสร้างกลไกให้กับกองทุนในการแก้ปัญหาเกษตรกรครบวงจร โดยการเสนอร่างพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๔๔ (แก้ไขเพิ่มเติม) พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๔ ประกาศราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ เล่มที่ ๑๑๘ ตอนที่ ๑๐๔ ก มีผลบังคับใช้ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ โดยมีสาระสำคัญ คือ

๑. ห้ามมิให้บุคคลใดโดยกายุความขึ้นต่อสู้กับกองทุนในเรื่องทรัพย์สินกับกองทุนที่ใช้หรือได้มาเพื่อการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้

๒. ให้กองทุนจัดให้มีบัญชีจัดการหนี้ของเกษตรกรเพื่อใช้จ่ายในการจัดการหนี้ของเกษตรกรโดยเฉพาะ

๓. การจัดการกองทุนเกี่ยวกับบัญชีจัดการหนี้ของเกษตรกรให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกร

๔. แก้อำนาจหน้าที่ของสำนักงาน ตาม ม.๒๔ แห่ง พ.ร.บ.กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.๒๕๔๒ พร้อมกับการกำหนดให้คณะกรรมการกองทุน โดยมีอำนาจจัดการหนี้ของเกษตรกรให้จัดตั้งสำนักงานจัดการหนี้ของเกษตรกรขึ้นในสำนักงานกองทุน

องค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ในการแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรตาม พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๔

๑. องค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุน

คณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรประกอบด้วย นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นรองประธาน ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนสิบเอ็ดคนผู้แทนเกษตรกรจำนวนยี่สิบคน เลขาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุน

๑. เสนอความคิดเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบายการแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกรและการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

๒. พิจารณาเสนอแนะต่อรัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

๓. กำหนดนโยบายและอกระเบียบ ข้อบังคับ และประกาศในการบริหารกิจการของกองทุน

๔. ออกระเบียบเกี่ยวกับการรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน และการจัดหาผลประโยชน์ของกองทุน

๕. ออกระเบียบเกี่ยวกับการรับขึ้นทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนองค์กรเกษตรกร

๖. ออกระเบียบเกี่ยวกับการพิจารณาแผนและโครงการฟื้นฟูและพัฒนาขององค์กรเกษตรกร การติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามแผนและโครงการ

๗. ออกระเบียบเกี่ยวกับการจ่ายเงินของกองทุนตามแผนและโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรและการใช้คืนเงินให้แก่กองทุน

๘. พิจารณางบดุลและรายงานการรับจ่ายเงินของกองทุน และรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของสำนักงานในส่วนที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

๙. กำกับ ให้คำปรึกษา และแนะนำแก่คณะกรรมการบริหารและสำนักงานในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

๑๐. ให้ความเห็นชอบในการกำหนดภาระผูกพันของกองทุน

๑๑. กำหนดมาตรการ ส่งเสริม สนับสนุน องค์กรเกษตรกร

๑๒. แต่งตั้ง ถอดถอน คณะกรรมการบริหารและคณะอนุกรรมการ

๑๓. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ หรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ คณะกรรมการอาจมอบอำนาจให้คณะกรรมการบริหารหรือเลขาธิการเป็นผู้ปฏิบัติหรือเตรียมข้อเสนอมายังคณะกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

๒. องค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหาร

คณะกรรมการบริหารกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรประกอบด้วย ประธานกรรมการ และกรรมการซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งมีจำนวนรวมกันเจ็ดคนโดยให้แต่งตั้งจากบุคคลในคณะกรรมการจำนวนสามคนซึ่งในจำนวนนี้ต้องเป็นผู้แทนจากเกษตรกรจำนวนสองคน และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญมีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องทางสาขาเศรษฐศาสตร์ สาขาบริหารการเงินหรือการธนาคารและสาขาเกษตรศาสตร์ สาขาละหนึ่งคนเป็นกรรมการเลขาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ ให้คณะกรรมการบริหารเลือกคณะกรรมการด้วยกันเป็นประธานกรรมการและรองประธานกรรมการ

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหาร

๑. ควบคุมการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินของกองทุน ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ นโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและคำสั่งของคณะกรรมการ

๒. เสนอและรายงานต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุน

๓. อนุมัติแผนฟื้นฟูและพัฒนาขององค์กรเกษตรกรที่ขอรับการสนับสนุนจากกองทุน

๔. อนุมัติโครงการที่มีวงเงินเกินกว่าห้าแสนบาท

๕. ออกข้อบังคับว่าด้วยการปฏิบัติงานของเลขาธิการและการมอบอำนาจให้ผู้อื่นปฏิบัติแทนเลขาธิการ

๖. ออกระเบียบหรือข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลตลอดจนการกำหนดเงินเดือนหรือเงินอื่น รวมถึงการสงเคราะห์และสวัสดิการของพนักงานและลูกจ้าง

๗. ให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่เลขาธิการในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

๘. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

๙. ปฏิบัติการอื่นใดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามที่กำหนดโดยกฎหมายอื่นบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารหรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับตาม (๕) และ (๖) เมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการแล้วให้ใช้บังคับได้

๓. องค์ประกอบ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกร

คณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกรประกอบด้วย ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัด สำนักนายกรัฐมนตรี ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์

ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้แทนสมาคมธนาคารไทย กรรมการซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งจากกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนเกษตรกรในคณะกรรมการ แก้วคน ผู้ทรงคุณวุฒิที่คณะกรรมการแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญมีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องทางสาขาเศรษฐศาสตร์ สาขาการบริหารการเงินหรือการธนาคาร และสาขาเกษตรศาสตร์ เลขาธิการสำนักกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรเป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้อำนวยการสำนักจัดการหนี้เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ ประธานกรรมการและรองประธานกรรมการได้มาจากการเลือกกันเองของคณะกรรมการ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการจัดการหนี้

๑. ดำเนินการตามแผนแก้ไขปัญหานี้ของเกษตรกรตามที่คณะกรรมการให้ความเห็นชอบ

๒. ควบคุมการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินของกองทุนฟื้นฟูฯ ในบัญชีจัดการหนี้ของเกษตรกรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ นโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและคำสั่งของคณะกรรมการ

๓. เสนอและรายงานต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับการดำเนินงานของกองทุนฯ ในบัญชีจัดการหนี้ของเกษตรกร

๔. กำหนดหลักเกณฑ์การจัดการหนี้ของเกษตรกร

๕. ให้คำปรึกษาและคำแนะนำแก่เลขาธิการในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติ

๖. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

๗. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกร หรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

๔. อำนาจหน้าที่ของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

๑. รับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการ คณะกรรมการบริหาร และคณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกรและเสนอความคิดเห็น ศึกษาและรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของคณะกรรมการดังกล่าว

๒. ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรได้ทราบถึงนโยบายระเบียบและหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

๓. ให้การสนับสนุน ปรึกษาหารือและแนะนำแก่เกษตรกรหรือองค์กรเกษตรกรเกี่ยวกับการดำเนินการตามงานแผนหรือโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตามความจำเป็นหรือตามที่เกษตรกรหรือองค์กรเกษตรกรร้องขอ

๔. ติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามแผนหรือโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนฯ และรายงานผลต่อคณะกรรมการบริหาร แล้วแต่กรณี

๕. ดำเนินการเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหานี้ของเกษตรกรตามพระราชบัญญัตินี้

๖. จัดทำงบดุลและรายงานการใช้จ่ายเงินกองทุนฯ และรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของสำนักงานเสนอกรรมการ

๗. ดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการ คณะกรรมการบริหาร และคณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกรมอบหมาย

๗.๑ การแก้ไขปัญหานี้ของเกษตรกรของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๔

๗.๒ การขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกรตามมาตราที่ ๓๗/๙ พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๔ กำหนดให้เกษตรกรที่เป็นหนี้ในระบบและประสงค์ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรให้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนเกษตรกรต่อสำนักจัดการหนี้ของเกษตรกรตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการจัดการหนี้กำหนด คุณสมบัติของเกษตรกรที่ขอขึ้นทะเบียนหนี้

๑. ต้องเป็นสมาชิกขององค์กรเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเป็นองค์กรเกษตรกรตามระเบียบกองทุน

๒. ต้องเป็นหนี้ที่เกี่ยวกับกิจกรรมการเกษตรหรือเกี่ยวเนื่อง

๓. ต้องเป็นหนี้ในระบบ

๓.๑ หนี้ที่เกิดจากโครงการส่งเสริมของรัฐ

๓.๒ หนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

การเกษตร

๓.๓ หนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงิน

๓.๔ หนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมจากสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์การเกษตร

๓.๕ หนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมนิติบุคคลอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

สมาชิกองค์กรเกษตรกรที่มีความประสงค์จะขอรับการสนับสนุน ให้ยื่นคำขอตามแบบและประกาศที่คณะกรรมการจัดการหนี้กำหนดได้ที่ สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรสาขาจังหวัดภายในระยะเวลาที่กำหนด

๗.๓ ประเภทหนี้ที่เกษตรกรสามารถนำมาขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร หนี้ที่เกษตรกรจะนำมาขอขึ้นทะเบียนหนี้ได้นั้นจะต้องเป็นหนี้อันเนื่องมาจากการประกอบเกษตรกรรมของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกขององค์กรเกษตรกร ดังต่อไปนี้

๑. เป็นหนี้ที่เกิดจากการส่งเสริมของรัฐ

๒. เป็นหนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงิน

๓. เป็นหนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมจากสถาบันเกษตรกร

๗.๔ หลักฐานและเอกสารประกอบคำขอขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร

๑. สำเนาบัตรประชาชน

๒. สำเนาประวัติการเป็นหนี้เงินกู้ยืมหรือใบเสร็จรับเงินการชำระ

หนี้ที่ปรากฏเลขที่บัญชีเงินกู้

๓. สำเนาหนังสือรับรองการขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกรตาม

พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๒

๔. แบบขอขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร

๕. แบบหนังสือยินยอมให้สถาบันการเงินเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับ

หนี้สินของเกษตรกรพร้อมสำเนาบัตรประชาชนของพยาน

ขั้นตอนการขึ้นทะเบียนหนี้

๑. องค์กรเกษตรกรขอรับแบบขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกรที่สำนักจัดการหนี้ของเกษตรกร หรือสำนักจัดการหนี้เกษตรกรสาขาจังหวัด

๒. เกษตรกรกรอกแบบคำขอขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร โดยกรอกแบบขอรับการขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร

๓. เกษตรกรลงลายมือชื่อในหนังสือให้ความยินยอมเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สินของเกษตรกร

๔. เกษตรกรจัดส่งเอกสารดังต่อไปนี้ยื่นต่อองค์กรเกษตรกรที่ต้นสังกัด

๔.๑ แบบคำขอขึ้นทะเบียนหนี้ ตามแบบของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

๔.๒ หนังสือให้ความยินยอมที่กรอกข้อความและลงลายมือชื่อเกษตรกรมาแล้ว

๔.๓ นำสำเนาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหนี้ที่ขอขึ้นทะเบียน เช่น หลักฐานแสดงจำนวนเงินที่เป็นหนี้ เอกสารสิทธิของหลักทรัพย์ที่ใช้ค้ำประกันหนี้ ประวัติการจ่ายชำระหนี้ที่ปรากฏเลขบัญชีเงินกู้

๕. องค์กรเกษตรกรกรอกแบบขอรับการขอขึ้นทะเบียน ๒ แบบ ขอรับการขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร ๓ และแบบขอรับการขึ้นทะเบียน ๔

๖. องค์กรเกษตรกรมอบอำนาจให้ตัวแทนขององค์กรเกษตรกรนั้นๆ เป็นผู้ยื่นแบบคำขอขึ้นทะเบียนหนี้ ตั้งแต่แบบที่ ๑ - ๔ รวมทั้งเอกสารหลักฐานที่ได้รับจากเกษตรกรตามข้อ ๔.๒ และ ๔.๓ ต่อสำนักจัดการหนี้ของเกษตรกร หรือสำนักจัดการหนี้ของเกษตรกรสาขาจังหวัด

๗. เกษตรกรต้องมาให้ถ้อยคำต่อสำนักจัดการหนี้ของเกษตรกร หรือสำนักจัดการหนี้ของเกษตรกรสาขาจังหวัดเมื่อได้รับหนังสือเชิญจากสำนักจัดการหนี้หรือสำนักจัดการหนี้ของเกษตรกร สาขา จังหวัด

๘. เกษตรกรรายได้ที่สำนักจัดการหนี้ของเกษตรกรหรือสำนักจัดการหนี้เกษตรกรสาขาจังหวัดปฏิเสธไม่รับขึ้นทะเบียนหนี้ มีสิทธิอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการจัดการหนี้ ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิขึ้นทะเบียนหนี้ โดยทำเป็นหนังสือและยื่นต่อสำนักจัดการหนี้ของเกษตรกร หรือสำนักจัดการหนี้ของเกษตรกร สาขาจังหวัด

๙. ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลในคำขอขึ้นทะเบียนหนี้ เช่น การเปลี่ยนชื่อองค์กรเกษตรกร การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนสมาชิก การย้ายที่ตั้งองค์กรเกษตรกรให้ตัวแทนองค์กรเกษตรกรยื่นแบบแจ้งการเปลี่ยนแปลงข้อมูลดังกล่าวต่อสำนักจัดการหนี้เกษตรกรหรือสำนักจัดการหนี้เกษตรกรสาขาจังหวัดนั้นๆ โดยจะต้องแจ้งการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลดังกล่าวภายใน ๑๕ วัน นับแต่มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลนั้น

การดำเนินการหลังจากการรับคำขอขึ้นทะเบียนเกษตรกร

๑. ตรวจสอบข้อมูล แยกหนี้ โดยสำนักงานกองทุนสาขาที่รับคำขอขึ้นทะเบียนตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานข้อมูลของคำขอขึ้นทะเบียนตามแบบต่างๆ รวมทั้งคุณสมบัติของเกษตรกรที่ยื่นคำขอ

๒. รับรองการขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร หลังจากสำนักงานสาขาดำเนินการตรวจสอบข้อมูล แยกหนี้แล้วจะดำเนินการรวบรวมรายชื่อเกษตรกรส่งให้สำนักจัดการหนี้ เพื่อเสนอให้คณะกรรมการจัดการหนี้รับรองผลการขึ้นทะเบียนหนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการจัดการหนี้กำหนด พร้อมจัดทำประกาศเพื่อรับรองผลดังกล่าวส่งให้สำนักงานสาขาเพื่อแจ้งให้สมาชิกเกษตรกรที่ยื่นคำขอรับทราบ สมาชิกองค์กรเกษตรกรที่ผ่านการรับรองการขึ้นทะเบียนหนี้ตามประกาศสำนักกองทุน จะออกเอกสารเพื่อทำการรับรองสิทธิดังกล่าวเพื่อเป็นหลักฐาน

๓. ตรวจสอบความมีอยู่จริงของหนี้ หลังการรับรองการขึ้นทะเบียนหนี้ สำนักจัดการหนี้จะดำเนินการจำแนกแยกประเภทหนี้ และความมีอยู่จริงของหนี้จากสถาบันเจ้าหนี้ตามที่ระบุในแบบคำขอขึ้นทะเบียน หากเกษตรกรรายใดไม่ปรากฏว่าเป็นหนี้จริงจากสถาบันเจ้าหนี้จริงตามที่ระบุจะนำเสนอรายชื่อเพื่อให้คณะกรรมการจัดการหนี้เพิกถอนรายชื่อตามประกาศรับรองการขึ้นทะเบียนต่อไป และเพื่อให้การแก้ปัญหาหนี้ของเกษตรกรเป็นไปอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และประหยัด ก่อนเข้าไปสู่กระบวนการตรวจสอบหลักฐานความมีอยู่จริงของหนี้ และหลักประกันแห่งหนี้ คณะกรรมการจัดการหนี้จึงกำหนดให้มีการจำแนกแยกประเภทหนี้ออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๓.๑ หนี้ปกติ เป็นหนี้ที่มาจากสมาชิกองค์กรเกษตรกร ต้องรับระในการชำระหนี้ภายใต้อัตราดอกเบี้ยและอื่นๆ ตามที่สถาบันเจ้าหนี้กำหนด

๓.๒ หนี้เร่งด่วน/ทวงถามเป็นหนี้ที่สถาบันเจ้าหนี้ เร่งรัด/ทวงถาม อันเนื่องมาจากลูกหนี้ขาดการชำระตามเงื่อนไขที่กำหนด

๓.๓ หนี้ที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดี เป็นหนี้ที่ทางสถาบันเจ้าหนี้ฟ้องร้องอันเนื่องมาจากลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ทางสถาบันเจ้าหนี้กำหนด

๓.๔ หนี้ถูกบังคับคดีขายทอดตลาด เป็นหนี้ที่ทางศาลพิพากษาถึงที่สุดให้ยึดทรัพย์ (หลักประกันแห่งหนี้) และประกาศขายทอดตลาดทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันแห่งหนี้

๓.๕ หนี้ที่ถูกขายทอดตลาดไปแล้ว เป็นทรัพย์สินหรือหลักประกันแห่งหนี้ถูกสถาบันเจ้าหนี้ขายทอดตลาดไปแล้ว โดยดำเนินการของกรมบังคับคดี

๔. การแก้ปัญหาหนี้ของเกษตรกรเมื่อปรากฏว่าเกษตรกรเป็นหนี้จริงตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของ พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๔ และประกาศคณะกรรมการจัดการหนี้ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจัดการหนี้ของเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๔ คณะกรรมการจัดการหนี้จะพิจารณาดำเนินการแก้ปัญหาหนี้ของเกษตรกรเป็นรายๆ ตามสภาพของปัญหาของเกษตรกรตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการ และคณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกรกำหนดโดยเกษตรกรที่รับการแก้ไขปัญหานี้จะต้องเข้ารับการพัฒนาตามระเบียบที่คณะกรรมการกองทุนกำหนดในการแก้ปัญหานี้

สำนักงานกองทุนฯ จะดำเนินการจัดการหนี้ของเกษตรกร ตามสภาพปัญหาของสมาชิกตามความเห็นชอบของคณะกรรมการจัดการหนี้และคณะกรรมการกองทุนฯ ทั้งนี้ โดยมีมาตรการคือ

๑. การขอชะลอการดำเนินการทางกฎหมายของสถาบันเจ้าหนี้ (การเร่งรัดหนี้, ฟ้องร้อง, ขายทอดตลาด, ฯลฯ) โดยเป็นมาตรการแก้ปัญหาเร่งด่วนเพื่อป้องกันมิให้สมาชิกต้องสูญเสียทรัพย์สินและเครื่องมือในการประกอบสัมมาชีพ ก่อนการจัดการหนี้ของกองทุนฯ

๒. การประนอมหนี้เพื่อให้โอกาสลูกหนี้ที่ประสบกับปัญหาทางการเงินหรืออื่นๆ โดยสำนักงานกองทุนฯ จะเป็นสื่อกลางในการเจรจากับเจ้าหนี้ กระบวนการประนอมหนี้ คือ

๑. ขอความร่วมมือให้หน่วยงานของรัฐ (อปท. อปร. ศาล กรมบังคับคดี ฯลฯ) เป็นตัวกลาง

๒. สำนักงานกองทุนเป็นตัวกลาง (โดยเน้นเฉพาะหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้)

๓. ตั้งตัวแทนจากสำนักงานกองทุนฯ/คณะกรรมการการจัดการหนี้ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย (เพื่อให้เข้าเจรจาร่วมระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้)

๔. คณะกรรมการจัดการหนี้ส่งรายชื่อเกษตรกร (ลูกหนี้) ให้สถาบันการเงินเจรจากับเกษตรกร (ลูกหนี้) โดยลำพังและแจ้งผลให้ทราบ

วิธีการประนอมหนี้ (กระบวนการประนอมหนี้) อาจทำได้หลายวิธี ดังนี้

๑. การลดหนี้ (ลดต้นหรือดอกเบี้ยชำระ) ขึ้นอยู่กับเหตุผล

๑.๑ การลดครั้งเดียว เช่น ต้นเงิน ๑๐๐ บาท ดอกเบี้ย ๕๐ บาท ชำระครั้งเดียวโดยขอลดดอกเบี้ยทั้งหมดชำระเพียงเงินต้น เป็นต้น

๑.๒ ขอปรับปรุงโครงสร้างหนี้เพื่อขอขยายเวลาเรียกว่า TDR (Trouble Debt restructuring)

๒. เลื่อนกำหนดเวลาการชำระหนี้ โดยทำ TDR

๓. ชะลอการดำเนินคดี/การยึดทรัพย์/การขายทอดตลาด โดยทำ TDR

๔. ตีโอนทรัพย์ชำระหนี้/งดคิดดอกเบี้ยใหม่ โดยทำ TDR

๕. ลดอัตราดอกเบี้ย/งดคิดดอกเบี้ยใหม่ โดยทำ TDR

๖. Re-Finance (เปลี่ยนเจ้าหนี้) โดยขอผ่านสำนักงานกองทุนฯ เช่น ขอเวลาเจ้าหนี้เดิมหรือขอให้ช่วยเหลือสถาบันการเงินอื่น

๗. ขอเวลาขายทรัพย์สินชำระหนี้ (เพื่อชำระหนี้แก่เจ้าหนี้) โดยทำ TDR

๗.๑ การเพิ่มโอกาสในการทำหนี้ โดยการสนับสนุนการฟื้นฟู/อาชีพเพื่อให้สมาชิกองค์กรเกษตรกรมีอาชีพและรายได้มั่นคงเพียงพอต่อการชำระหนี้

๗.๒ การชำระหนี้แทนสมาชิกองค์กรเกษตรกร โดยกองทุนรับชำระหนี้แทน(ซื้อหนี้) จากเจ้าหนี้ของเกษตรกร

การชำระหนี้แทนเกษตรกร

การชำระหนี้แทนเกษตรกรในระบบตามโครงการส่งเสริมของรัฐการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรซึ่งเป็นหนี้ในระบบตามโครงการส่งเสริมของรัฐแก่เกษตรกรเมื่อ

๑. เกษตรกรถึงแก่ความตาย ทุพพลภาพถาวร หรือเป็นโรคร้ายที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้เป็นเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันติดต่อกัน

๒. โครงการส่งเสริมของรัฐไม่อาจบรรลุ โดยมีใช้ความผิดของเกษตรกร

๓. เกิดเหตุสุดวิสัยหรือภัยพิบัติอื่น ที่ทำให้ผลผลิตตกต่ำหรือไม่อาจให้ผลผลิตได้คุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ

๔. ความผิดพลาดของการจัดการภาครัฐที่รับผิดชอบโครงการ หรือขาดปัจจัยส่งเสริมสนับสนุนการผลิต ซึ่งส่งผลให้ผลผลิตไม่ได้ปริมาณคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจหรือผลิตสินค้าที่ขาดคุณภาพหรือไม่เป็นที่ต้องการของตลาด

การชำระหนี้ในระบบที่มีใช้โครงการส่งเสริมของรัฐแก่เจ้าหนี้ของเกษตรกร

๑. หลักประกันแห่งนี้อยู่ในระหว่างการขายทอดตลาด การยึดทรัพย์ आयัดทรัพย์ทำให้เกษตรกรไม่มีที่ทำกิน ไม่มีโอกาสในการสร้างผลผลิตเพื่อการชำระหนี้ที่อยู่ในระหว่างการดำเนินคดี การประណหนี้ การดำเนินคดี และหนี้ผิดสัญญาที่เจ้าหนี้ทวงถามให้ชำระหนี้

๒. เกิดเหตุสุวิสัย หรือภัยพิบัติอื่นที่ทำให้ผลผลิตตกต่ำหรือไม่อาจให้ผลผลิตได้คุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ

๓. การเปลี่ยนแปลงของสภาวะดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่เป็นภาระจนเป็นเหตุให้เกษตรกรไม่อาจชำระเงินกู้ยืมได้และตกอยู่ในสภาวะหนี้สินล้นพ้นตัว

๔. เหตุอื่นๆ ตามที่คณะกรรมการพิจารณาเห็นชอบด้วย

หลักเกณฑ์และกรอบวงเงินในการชำระหนี้แทนให้กับเจ้าของหนี้ของเกษตรกร

๑. หนี้ของเกษตรกรที่ขอรับการสนับสนุนจากกองทุนฯ ให้หมายถึง หนี้ที่ค้างชำระที่เป็นเงินต้นและดอกเบี้ยรวมถึงค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายใดๆ อันเกี่ยวกับหนี้ค้างชำระทั้งหมดคำนวณถึงวันที่กองทุนฯ ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของเกษตรกร หนี้ดังกล่าวต้องเป็นหนี้ที่เกิดก่อนวันที่กองทุนฯ ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของเกษตรกร หนี้ดังกล่าวต้องเป็นหนี้ที่เกิดก่อนวันที่คณะกรรมการจัดการหนี้รับขึ้นทะเบียนของเกษตรกร

๒. หนี้ไม่เกินหนึ่งแสนบาท ให้กองทุนฯ ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของเกษตรกรทั้งหมด และให้เจ้าหนี้ของเกษตรกรโอนสิทธิในทรัพย์สิน หรือหลักประกันแห่งใดแห่งหนี้ใดๆ ให้แก่กองทุนฯ ในกรณีที่หนี้นั้นมีบุคคลค้ำประกันให้ทำค้ำบอกกล่าวถึงบุคคลดังกล่าวได้รับทราบเหตุแห่งการชำระหนี้และให้ทำสัญญาค้ำประกันตามหนี้เดิมให้แก่กองทุนฯ

๓. หนี้เกินหนึ่งแสนบาทแต่ไม่เกินหนึ่งล้านบาทให้กองทุนฯ พิจารณาชำระหนี้แทนเกษตรกรทั้งหมด และให้โอนทรัพย์สินที่เป็นหลักประกันแห่งหนี้ให้แก่กองทุนฯ

ดังนั้น การที่สำนักงานกองทุนฯ จะสามารถชำระหนี้แทนเกษตรกรตามแผนการจัดการหนี้ของเกษตรกรได้ต่อเมื่อ

๑. คณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกรอนุมัติ

๒. คณะกรรมการกองทุนฯ ให้ความเห็นชอบ

การแก้ปัญหาหนี้เร่งด่วนของเกษตรกร

หนี้เร่งด่วน คือ สภาพหนี้ของเกษตรกรอยู่ระหว่าง

๑. การดำเนินคดีของศาล

๒. การบังคับคดีขายทอดตลาด

๓. หนี้ที่ถูกขายทอดตลาดไปแล้ว

เพื่อเป็นการบรรเทาทุกข์ชั่วคราวมิให้เกษตรกรต้องสูญเสียทรัพย์สิน หรือหลักประกัน
 แห่งนี้ที่เป็นเครื่องมือในการประกอบสัมมาชีพสำนักกองทุนจึงกำหนดมาตรการช่วยเหลือ คือ

๑. เจริญกับเจ้าหนี้ เพื่อ

๑.๑ ขอชะลอการดำเนินคดีทางกฎหมายหรือคดี

๑.๒ การประนอมหนี้ โดย

- ขยายเวลา
- ปรับโครงสร้างหนี้
- Re-Finance

๒. แก้ไขปัญหาหนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กรรมการจัดการหนี้และกรรมการกองทุน
 กำหนด โดย

- ประนอมหนี้
- Re-Finance
- ชื้อหนี้

ทั้งนี้โดยกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนตามข้อตกลงร่วมระหว่างสำนักงานกองทุนกับเจ้าหนี้

ตารางที่ ๒.๔ มาตรการและวิธีการแก้ปัญหาหนี้เร่งด่วน

ลำดับ	มาตรการ	วิธีการ	กระบวนการ	หมายเหตุ
๑	เจริญกับเจ้าหนี้ เพื่อ -ชะลอการ ดำเนินการทาง กฎหมาย,คดี -ประนอมหนี้	ตั้งผู้แทนเจริญ ประกอบด้วย -พนักงานกองทุนฯ -นักกฎหมาย -ผู้แทนหน่วยงาน รัฐ -ฯลฯ	เวทีภาคีความร่วมมือ ระหว่าง -เจ้าหนี้ -กองทุน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (กรมบังคับคดี, มหาดไทย,เกษตรกร และสหกรณ์) -ลูกหนี้	เร่งรัดกระบวนการ และขั้นตอนการ จัดการให้แล้วเสร็จ ภายใน ๓๐ วัน หลังจากการรับ เรื่อง
๒	การแก้ปัญหาหนี้ หลักเกณฑ์และ เงื่อนไขกองทุนฯ	1.เจริญกับเจ้าหนี้ โดยผู้แทนที่รับ แต่งตั้งเพื่อ -ขอชะลอการ ดำเนินคดีทาง กฎหมาย -ประนอมหนี้ ๒.โอนหนี้ ๓.ซื้อหนี้	เวทีความร่วมมือ -เจ้าหนี้ -ลูกหนี้ -กองทุนฯ -หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	เร่งรัดระบบและ ขั้นตอนให้แล้ว เสร็จภายใน ระยะเวลาไม่เกิน ๑๒๐ วัน หรือตาม ข้อตกลงระหว่าง สำนักงานกองทุน และเจ้าหนี้

ภารกิจของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เป็นนิติบุคคลมหาชนอิสระก่อตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๒ มีหน้าที่รับผิดชอบในการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร โดยประสานความร่วมมือกันระหว่างผู้แทนเกษตรกร ข้าราชการในระดับนโยบาย และผู้ทรงคุณวุฒิมาร่วมกำหนดนโยบายและดำเนินงานส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรที่ยากจน ซึ่งขาดปัจจัยในการประกอบอาชีพ ได้รวมตัวกันขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกรตามกฎหมายและองค์กรเกษตรกรจัดทำแผน และโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เพื่อขอรับการสนับสนุนจากกองทุน ทั้งด้านเงินอุดหนุน เงินกู้ยืม การส่งเสริมความรู้ การสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรเกษตรกร การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ตามที่กฎหมายกำหนด แต่ภารกิจการฟื้นฟูไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึงเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินเป็นภาระหนัก จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูฯ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๔ โดยกำหนดเรื่องการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร เป็นอีกภารกิจหนึ่งของกองทุนฟื้นฟูฯ

แนวทางสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

๑. เกษตรกรที่รวมตัวเป็นกลุ่มหรือคณะเพื่อประกอบเกษตรกรร่วมกัน เป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคลสามารถขึ้นทะเบียนเป็นองค์กรเกษตรกรตามพระราชบัญญัตินี้ โดยให้ยื่นคำขอต่อสำนักงานหรือสำนักงานสาขา (มาตรา ๓๐) ตามระเบียบการรับขึ้นทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนองค์กรเกษตรกรที่คณะกรรมการกำหนด

๒. องค์กรเกษตรกรมีสิทธิขอรับการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรโดยให้ทำแผนหรือโครงการ ฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรยื่นต่อสำนักงานหรือสำนักงานสาขาที่เป็นที่ตั้งขององค์กรเกษตรกร

๓. แผนหรือโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรอย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบต่อไปนี้ (มาตรา ๓๒)

- ๓.๑ หมายเลขทะเบียนขององค์กรเกษตรกร
- ๓.๒ รายชื่อของเกษตรกรทั้งหมดขององค์กรเกษตรกร
- ๓.๓ รายละเอียดแห่งสินทรัพย์ หนี้สิน และภาระผูกพันต่างๆ ขององค์กรเกษตรกรที่เป็นนิติบุคคล และเกษตรกรแต่ละคนที่เป็นสมาชิกขององค์กรเกษตรกรในขณะที่ยื่นแผน หรือโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร
- ๓.๔ เหตุผลที่เสนอแผนหรือโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร
- ๓.๕ หลักการ วิธีดำเนินการและขั้นตอนของการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร
- ๓.๖ ระยะเวลาในการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร
- ๓.๗ รายละเอียดพอสังเขปของโครงการแต่ละโครงการ
- ๓.๘ รายชื่อของผู้ให้การสนับสนุนแผนหรือโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พร้อมรายละเอียดในการให้การสนับสนุน

จากแนวทางที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ธ.ก.ส. ได้รับมอบหมายจากกระทรวงมหาดไทยผ่านกระทรวงการคลัง ให้แก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ ซึ่งธนาคาร พร้อมที่จะดำเนินการตามนโยบาย

รัฐบาล กรณีการปล่อยเงินกู้เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่มีปัญหาหนี้สินนอกระบบ ทำให้เกษตรกรได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล แต่แนวทางการชาระหนี้เป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันโดยนโยบายรัฐบาล และ นโยบาย ธ.ก.ส. สอดคล้องกันในเรื่องแนวคิด ลดค่าใช้จ่ายเพิ่มรายได้ และการให้โอกาสเป็น ๓ ปัจจัยหลักในการดำเนินนโยบาย ซึ่งรวมถึงมาตรการในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วย ที่ยังเป็นคำถามที่ทุกคนต้องการคำตอบว่า ยังมีคนที่เป็นหนี้ต้องอยู่ในวังวนของความเป็นหนี้ อยู่อีกมากน้อยแค่ไหนและสาเหตุที่ทำให้ปัญหาของคนเหล่านี้ยังคงอยู่มาจากอะไร

ดังนั้นเรื่องความชัดเจนของนโยบายและความเข้าใจตรงกันของผู้ปฏิบัติตามนโยบาย เพื่อให้การแก้ปัญหานี้สิ้น มีศักยภาพมากที่สุด และประเด็นที่สำคัญคือ การแก้ไขปัญหาคนเป็นหนี้ที่ไร้ทางออก แต่มีความตั้งใจจริงที่จะปลดปล่อยหนี้สิน เพื่อให้พ้นจากวงจรความยากจน และวงจรการเป็นหนี้ ซึ่งความยากจนมี ๓ ปัจจัย คือ โง่ จน เจ็บ เป็นองค์ประกอบและวงจรที่ยากจะอธิบายได้ว่า ปัจจัยใดเป็นสาเหตุและปัจจัยใดที่เป็นผลตามมา เพราะเมื่อโง่คือการไร้การศึกษา ก็จะเป็นสาเหตุที่ทำให้รายได้น้อย ซึ่งนำมาซึ่งความยากจนและเมื่อเจ็บป่วยก็ไม่มีเงินรักษา ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ยากจน

ดังนั้นปัญหานี้สิ้นภาคประชาชนจำเป็นต้องจัด ๓ สิ่งเหล่านี้ให้ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุด ซึ่งแนวทางออกก็ต้องได้รับความร่วมมือกันทุกภาคส่วน และผลการประชุมคณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรล่าสุด โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน สรุปได้คือการแก้ปัญหานี้สิ้นจะต้องดำเนินการทั้งในด้านการปรับโครงสร้างและการฟื้นฟูอาชีพรวมทั้งการปรับโครงสร้างการผลิตและปรับวิถีการดำเนินชีวิต เน้นช่วยเหลือแก้ไขปัญหานี้สิ้นในรายที่ประสบความเดือดร้อน ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และเกษตรกรที่พอจะมีศักยภาพสามารถช่วยตนเองได้ไม่ควรได้รับความช่วยเหลือ และในกรณีเร่งด่วนรัฐบาลจะแก้ไขปัญหานี้สิ้นที่ถูกสถาบันการเงินดำเนินคดีก่อนและรายใดที่กำลังจะมีปัญหาถูกดำเนินคดีรัฐบาลจะดำเนินการเจรจาเพื่อชะลอการดำเนินการไต่สวนซึ่งเป็นแนวทางเบื้องต้นในการแก้ปัญหา

สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร รายงานประจำปี ๒๕๕๒ เกี่ยวกับการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพของเกษตรกร^{๖๓} ซึ่งได้ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูฯ ไปทั้งหมดแล้ว จำนวน ๗๐ โครงการทั่วประเทศ จำนวนเงินทั้งสิ้น ๑๔,๙๔๑,๓๕๗ บาท (สิบสี่ล้านเก้าแสนสี่หมื่นหนึ่งพันสามร้อยห้าสิบบาทถ้วน) ซึ่งวัตถุประสงค์ของโครงการคือ ๑.) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรสมาชิก ๒.) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรสมาชิก ๓.) เพื่อเติมเต็มส่วนที่ขาดในวงจรทำมาหารายได้ของสมาชิกเกษตรกร ๔.) เพื่อพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองการสร้างภูมิคุ้มกัน และให้มีการเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกเกษตรกร จาก การดำเนินโครงการพบว่า ๑.) เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และ ภาระเบียดต่างๆ ของการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูฯ และกระบวนการฟื้นฟูตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามเจตนารมณ์ แห่ง พ.ร.บ.และยุทธศาสตร์ กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรและองค์กรมีการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กร ๒.) เกษตรกรมีองค์ความรู้ในการทำเกษตรกรรมยั่งยืนตาม

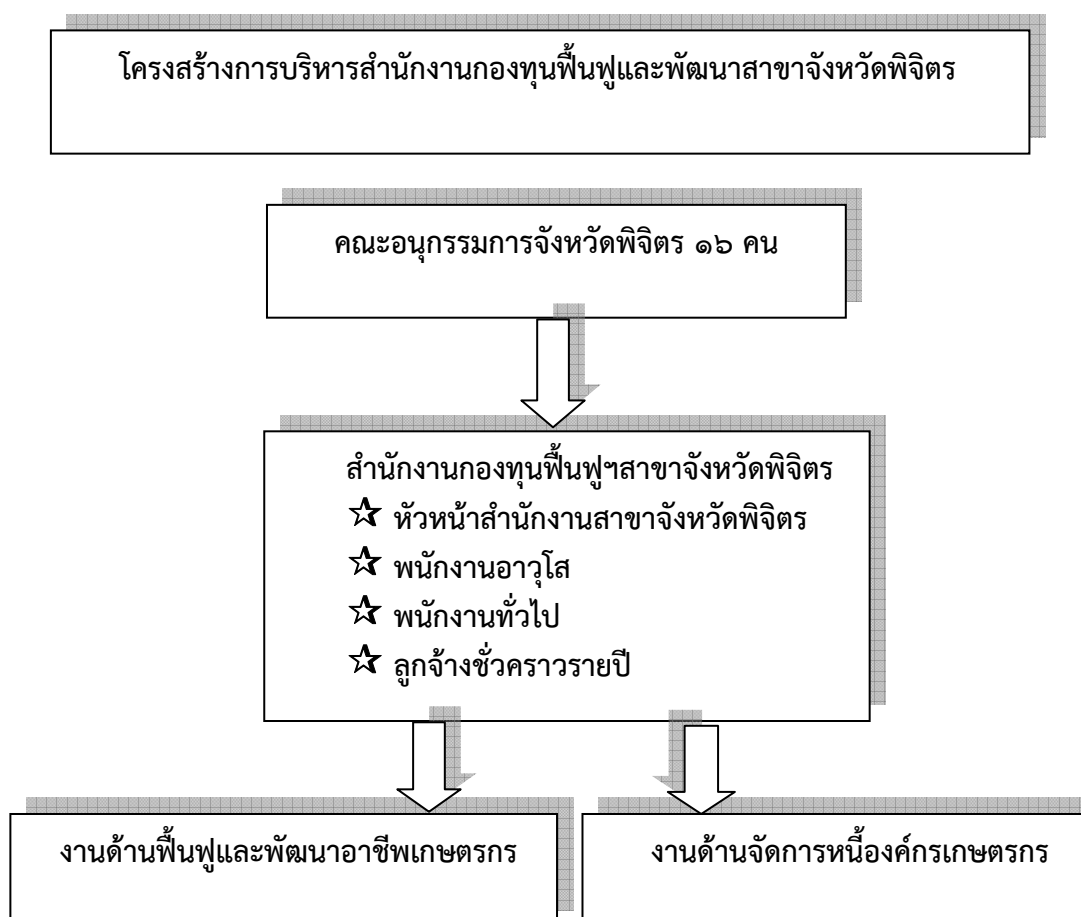
^{๖๓} สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, “รายงานประจำปี กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๕๒”, ข้อมูล ณ วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๒ (อัดสำเนา), หน้า ๓๑

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างแท้จริง สามารถลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ๓.) เกษตรกรสามารถเพิ่มรายได้ในครัวเรือนโดยการประกอบอาชีพเสริมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ การต่อยอดผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาขึ้นพื้นฐาน และการเพาะปลูกพืชไร่ พืชสวน เป็นต้น ๔.) เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการฟื้นฟู การปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือน ระดับองค์กรและชุมชนรวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจการเกษตรและเกิดการพัฒนาเครือข่ายการจัดการวิสาหกิจการเกษตรในระดับต่างๆ

๒.๓.๒ รูปแบบโครงสร้าง ภาระหน้าที่ ของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม สาขาจังหวัดพิจิตร

๑) โครงสร้าง ภาระหน้าที่ ของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม สาขาจังหวัดพิจิตร

ภาพแสดง : โครงสร้างองค์กรสาขาจังหวัดพิจิตร

แผนภาพที่ ๒.๕ โครงสร้างองค์กรสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม

๑.๑) โครงสร้าง ของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมสาขาจังหวัดพิจิตร

๑) คณะอนุกรรมการจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วยผู้แทนเกษตรกรที่มาจากผู้แทนองค์กรเกษตรกรที่ผ่านการรับรองการขึ้นทะเบียนแล้วของแต่ละจังหวัดที่อยู่ในสาขาจังหวัดไม่เกิน ๘ คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากที่มาจากหน่วยงานของรัฐในจังหวัดที่อยู่ในสาขาจังหวัดไม่เกิน ๔ คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากภาคเอกชนในจังหวัดที่อยู่ในสาขาไม่เกิน ๔ คน ทั้งนี้องค์ประกอบของคณะอนุกรรมการไม่เกิน ๑๖ คน ตามสัดส่วนที่คณะกรรมการบริหารกำหนด โดยมีวาระตามวาระของผู้แทนเกษตรกรในคณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม และให้หัวหน้าสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมสาขาจังหวัดเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ และให้คณะอนุกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมจังหวัด เลือกอนุกรรมการด้วยกันเป็นประธานอนุกรรมการ และรองประธานอนุกรรมการ ๒ คน คณะอนุกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ คือ

- (๑) เสนอนโยบาย แผนงานและงบประมาณประจำปีของสำนักงานจังหวัด
- (๒) กำกับดูแล ให้คำปรึกษา และแนะนำแก่สำนักงานจังหวัด
- (๓) พิจารณาและดำเนินการเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนหรือเพิกถอนทะเบียนขององค์กรเกษตรกรทั้งในส่วนที่เป็นอำนาจของคณะกรรมการและคณะกรรมการบริหาร
- (๔) พัฒนายุทธศาสตร์การฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม และการจัดการหนี้ของเกษตรกรในสำนักงานจังหวัด
- (๕) สนับสนุนการพัฒนาแผนและโครงการฟื้นฟูหรือแผนการจัดการหนี้ของเกษตรกรในสำนักงานจังหวัด
- (๖) พิจารณากลับกรองแผนและโครงการฟื้นฟู หรือแผนการจัดการหนี้ของเกษตรกรในสำนักงานจังหวัด เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการบริหารกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม หรือคณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกร
- (๗) ติดตามสนับสนุนแผนหรือโครงการฟื้นฟูหรือแผนการจัดการหนี้ของเกษตรกรในสำนักงานจังหวัด
- (๘) ส่งเสริมการเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์กิจการของกองทุน
- (๙) ปฏิบัติงานอื่นใดตามที่ คณะกรรมการ คณะกรรมการบริหาร หรือ คณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกรมอบหมาย

๒) สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมสาขาจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วยหัวหน้าสำนักงานสาขาจังหวัด พนักงานอาวุโส พนักงานทั่วไป พนักงานบริการ ภาระหน้าที่

(๒.๑) งานด้านบริหารสำนักงาน มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบดังนี้

- (๑) รับผิดชอบงานธุรการทั่วไป งานสารบรรณ งานการบัญชี งานการเงินงานบริหารบุคคล และงานพัสดุครุภัณฑ์
- (๒) รับผิดชอบงานธุรการและเลขานุการ ของคณะอนุกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมจังหวัด

- (๓) รับผิดชอบงานอำนวยการ งานประชาสัมพันธ์
- (๔) รับผิดชอบในการดูแล องค์กรเกษตรกรรมและสมาชิกองค์กรเกษตรกรรม
- (๕) รับผิดชอบในการควบคุมและกำกับงานทะเบียนเกษตรกรรม งานเกี่ยวกับแผนหรือโครงการ ขององค์กรเกษตรกรรมและสมาชิกองค์กรเกษตรกรรม
- (๖) รับผิดชอบงานจัดการหนี้หรือปรับปรุงโครงสร้างหนี้ขององค์กรเกษตรกรรมและสมาชิกองค์กรเกษตรกรรม งานฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม
- (๗) รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรเกษตรกรรมและสมาชิกองค์กรเกษตรกรรม
- (๘) รับผิดชอบการขึ้นทะเบียนหนี้ ติดตามการชำระหนี้และจำแนกหนี้
- (๙) รับผิดชอบการบริหารสินทรัพย์ที่ได้มาจากการจัดการหนี้
- (๑๐) รับผิดชอบการจัดทำรายงานเกี่ยวกับข้อมูลหนี้ของลูกค้าหนี้ องค์กรเกษตรกรรมและสมาชิกองค์กรเกษตรกรรม
- (๑๑) รับผิดชอบในการประสานงานกับสำนักกิจการสาขาในภูมิภาค และส่วนราชการอื่น
- (๑๒) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่เลขาธิการมอบหมาย

(๒.๒) งานด้านฟื้นฟู มีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบดังนี้

- (๑) งานรับขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกรรม รับเอกสารที่เกษตรกรยื่นขอขึ้นทะเบียน จัดทำทะเบียนเอกสารที่รับ ตรวจสอบเอกสารให้ครบถ้วน ถูกต้อง เสนออนุกรรมการจังหวัดเพื่อพิจารณา ดำเนินการบันทึกข้อมูลและรับรองทะเบียนองค์กร แจ้งแก่องค์กรเกษตรกรรมในกรณีเอกสารไม่ถูกต้อง เพื่อดำเนินการแก้ไข
- (๒) งานขึ้นทะเบียนสมาชิก รับเอกสารที่เกษตรกรยื่นขอขึ้นทะเบียน จัดทำทะเบียนเอกสารที่รับ ตรวจสอบเอกสารให้ครบถ้วนถูกต้อง เสนออนุกรรมการจังหวัดเพื่อพิจารณาดำเนินการบันทึกข้อมูลและรับรองการเป็นสมาชิก แจ้งแก่องค์กรเกษตรกรรมที่ขอเพิ่มสมาชิกในกรณีเอกสารไม่ถูกต้อง เพื่อดำเนินการแก้ไข
- (๓) งานออกหนังสือรับรองการเป็นสมาชิก ออกหนังสือรับรองการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูตามที่เกษตรกรร้องขอ งานแผน/โครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม ตรวจสอบความถูกต้องและจัดเก็บโครงการ ฝึกอบรมการบริหารให้แก่องค์กรเกษตรกรรม สรุปและรายงานผลของแผน/โครงการ ประจำเดือน ปรับแผน/โครงการ เสนอแผน/โครงการต่อคณะอนุกรรมการจังหวัด/อนุกรรมการภูมิภาคที่ ๑
- (๔) งานพัฒนาองค์กรเกษตรกรรม จัดแยกประเภทขององค์กร หาตัวชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรรายอำเภอ จัดอบรมองค์กรเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม
- (๕) งานบริหารจัดการแผน/โครงการ ดำเนินการจัดประชุม ให้คำแนะนำ ติดตามและประเมินผล แผน/โครงการ ที่ได้รับอนุมัติงบประมาณ ตรวจสอบและจัดเก็บเอกสารหลักฐานอันเกี่ยวกับแผน/โครงการ ที่ได้รับอนุมัติงบประมาณ

(๒.๓) งานด้านการจัดการห้องครัวเกษตรกร มีภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบดังนี้

(๑) งานขึ้นทะเบียนเกษตรกร (ทะเบียนหนี้) รับเอกสารที่เกษตรกรยื่นขอขึ้นทะเบียน จัดทำทะเบียนเอกสารที่รับ ตรวจสอบเอกสารให้ครบถ้วนถูกต้อง และมีวัตถุประสงค์เพื่อการเกษตร เสนออนุกรรมการจังหวัดเพื่อพิจารณา ดำเนินการบันทึกข้อมูลและรับรองการขึ้นทะเบียนหนี้ดังกล่าว แจ้งแก่องค์กรเกษตรกรที่มีเกษตรกรขอขึ้นทะเบียนหนี้ ในกรณีเอกสารไม่ถูกต้อง เพื่อดำเนินการแก้ไข

(๒) การประណหนี้ รับแบบคำร้องขอความช่วยเหลือการจัดการหนี้ (กรณีหนี้เร่งด่วน) ตรวจสอบเอกสารประกอบการออกหนังสือชะลอบังคับคดี ส่งเรื่องให้สำนักงานใหญ่เพื่อออกหนังสือชะลอบังคับคดี ติดตามหนังสือชะลอบังคับคดีจากสำนักงานใหญ่ ส่งหนังสือชะลอบังคับคดีถึงเกษตรกร ติดตามผลการชะลอบังคับคดีจากเกษตรกรและสถาบันเจ้าหนี้ รายงานผลการชะลอบังคับคดีไปยังสำนักงานใหญ่

(๓) การชำระหนี้แทนเกษตรกร ตรวจสอบจำแนกกลุ่มเกษตรกรที่ผ่านการขึ้นทะเบียนเกษตรกร เจริญเพื่อเข้าชำระหนี้แทนเกษตรกรสมาชิก ตรวจสอบเอกสารประกอบการชำระหนี้จากสถาบันเจ้าหนี้ ประสานเกษตรกรและสถาบันเจ้าหนี้ ตั้งเรื่องขออนุมัติชำระหนี้ไปยังสำนักงานใหญ่จัดทำและส่งมอบนิติกรรมสัญญาโอนหลักทรัพย์มายังกองทุนฟื้นฟู การบริหารสินทรัพย์ ทำแฟ้มประจำตัวลูกหนี้

(๔) การรับชำระหนี้คืนกองทุนฟื้นฟู ของเกษตรกรที่ได้รับชำระหนี้แทน บอกกล่าวแจ้งเตือนถึงกำหนดการชำระหนี้คืน รับชำระหนี้คืนจากเกษตรกรที่ได้รับชำระหนี้แทน รับคำร้องขอเลื่อนการชำระหนี้คืนของเกษตรกร รายงานผลการชำระหนี้คืนประจำเดือน รายงานเกษตรกรค้างชำระเงิน ๒ งวดขึ้นไปและการขอเลื่อนชำระคืนเงิน

(๒.๔) งานโครงการอื่นๆตามนโยบายของสำนักงานใหญ่ เช่นโครงการปรับโครงสร้างหนี้ขององค์กรเกษตรกร กับสถาบันเจ้าหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)^{๖๔}

จากการศึกษาภาระหน้าที่ของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่ายุทธศาสตร์และภารกิจที่สำคัญของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูจะเน้นการสร้างความเข้มแข็งของเกษตรกรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามนโยบายของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรและภารกิจต่อมาคือการจัดการหนี้ช่วยเหลือเกษตรกรที่กู้เงินมาเพื่อการเกษตรที่โดนฟ้องและไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามนัดชำระหนี้ เป็นหน่วยงานที่ช่วยเหลือเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

^{๖๔} สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร,ระเบียบ ข้อบังคับ กฎกระทรวง กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร,(สำนักงานกองทุนฟื้นฟู:๒๕๕๔),หน้า ๘๐-๘๖.

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

กิตติพร ศรีวงศ์ชัย ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทประชาคมตำบลต่อ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน” ผลการศึกษาพบว่า

๑. ประชาคมตำบลคอนนิม เป็นองค์กรที่ได้รวมตัวกันขึ้นภายใต้จิตสำนึกของชุมชนที่ต้องการจะรวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนโดยจากการมีส่วนร่วมของทุกคน ในชุมชน องค์ประกอบที่มารวมตัวกันเป็นประชาคมตำบลคอนนิมจากหน่วยงานของภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การเอกชน และกลุ่มองค์กรชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากกลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนหลัก และหน่วยงานที่เป็นแกนนำหลักต้นที่ทำให้เกิดประชาคม ตำบลคอนนิมในครั้งนี้ ส่วนใหญ่จะมาจากองค์การบริหารส่วนตำบล และปลัดอำเภอ และลักษณะการเกิดมาจากการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม มีการจัดเวทีเพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมาเสนอ สภาพปัญหาและความต้องการพร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

๒. ปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดประชาคมตำบลคอนนิม มีปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร โดยการจัดเวทีพูดถึงสภาพปัญหาของประชาคมตำบล และมีการประชุมของชุมชนอย่างเป็นทางการ มีการสื่อสารของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนพร้อมให้มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ดีกว่า และพร้อมจะเรียนรู้สถานการณ์ มีการพึ่งตนเองโดยการกระจายอำนาจการดำเนินงานของแต่ละฝ่ายออกไป ทำให้ การทำงานครอบคลุมและมีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐเป็นไปในแนวราบ พร้อมทั้งใน ชุมชนมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันและมองเห็นประโยชน์ร่วมกันแสดงพฤติกรรมให้เห็นว่า ชุมชน การแก้ไข ปัญหา

๓. บทบาทของประชาคมตำบลคอนนิมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผลการจัดกิจกรรม แทรกแซง ไปปฏิบัติต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น จึงสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมแทรกแซงแนวทางของการวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปปรับใช้เป็น แนวทาง สำหรับการพัฒนารูปแบบการทำงานภายใต้ประชาคมตำบล กับพื้นที่อื่นเพื่อสร้างความเข้ม แข็งให้กับ ชุมชนได้^{๖๕}

ทิวา พรหมอินทร์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของนักปกครองท้องถิ่น ในการส่งเสริมการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน :ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของนักปกครองท้องถิ่นในการส่งเสริมการพัฒนา คุณภาพชีวิตของ ประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง บทบาทของนักปกครองท้องถิ่นเมื่อหน่วยงาน การบริหารราชการส่วน

^{๖๕}กิตติพร ศรีวงศ์ชัย, “บทบาทประชาคมตำบลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน”, วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาพัฒนาสังคม), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น),๒๕๔๒.

ท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น ส่งผลให้นักปกครอง^{๖๖}

สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนที่อยู่ใกล้โรงงานอุตสาหกรรมจำนวน ๓ ชุมชน คือ เทศบาลแหลมฉบัง เทศบาลมาบตาพุด และเทศบาลปลวกแดง โดยใช้ตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิต ๓๗ ตัว เพื่อประเมินผลกระทบจากปัจจัยต่างๆต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน เนื่องจากปัจจัยบางอย่างเป็นผลกระทบที่ไม่เป็นรูปธรรมชัดเจนและเป็นผลกระทบทางบวกหรือทางลบก็ขึ้นอยู่กับทัศนคติของแต่ละคน ผลกระทบทางด้านทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น รูปแบบการใช้ชีวิต ทัศนคติ ค่านิยม รวมไปถึงวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อพิจารณารายได้ของรายได้อย่างเดียวจะพบว่าโดยรวมประชากรมีรายได้สูงขึ้น ในขณะที่มีการกระจายรายได้จะมีความเสมอภาคน้อยลง การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาของประชาชนก็ทำให้ลักษณะของชุมชนเปลี่ยนไปในทิศทางที่เป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ผลกระทบและเหตุปัจจัยเหล่านี้ จำเป็นที่จะต้องเปรียบเทียบข้อมูลการศึกษาในอดีตกับปัจจุบันซึ่งไม่มีข้อมูลการศึกษาคุณภาพชีวิตบนพื้นที่เดียวกัน^{๖๗}

สุวิดา ธรรมณีนวงศ์ และคณะ ได้ทำวิจัยเรื่องจากการศึกษารูปแบบและ แนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มในชุมชนสาครลี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ชุมชนมีพัฒนาการ ๔ ระยะคือ ช่วงทำการเกษตรยังชีพ ช่วงการเปลี่ยนแปลงสู่เกษตรแผนใหม่ ช่วงการขยายสู่อาชีพนอกภาคการเกษตร และช่วงปรับเปลี่ยนสู่การพึ่งตนเอง กลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในแต่ละช่วงเวลาได้เปลี่ยนและปรับตัวในลักษณะต่างๆ แต่การปรับตัวเป็นไปตามภูมิปัญญาที่ ชุมชนมีอยู่ ซึ่งพบว่าภูมิปัญญาเหล่านี้ ยังไม่เพียงพอต่อการดำรงรักษาความเข้มแข็งของ การรวมกลุ่ม ดังนั้น คณะนักวิจัยจึงได้พัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมความเข้มแข็งของ การรวมกลุ่ม ได้แก่พบปะพูดคุยกับแกนนำและบุคคลต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเสริมความรู้ทาง วิชาการการประสานเครือข่ายของชุมชนทั้งภายในและภายนอก เป็นต้น ทำให้รูปแบบและ แนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่เข้มแข็ง จะมีการรวมตัวเป็น องค์การ มีโครงสร้างเป็นเครือข่าย ทั้งสามารถระดมพลังความร่วมมือจากคนภายในชุมชน การเข้า ไปมีส่วนร่วมกับองค์กรทางกรมมากขึ้นกลุ่มสามารถต่อรอง จัดการกับภายนอกและกลุ่มที่เข้มแข็ง จะตระหนักถึงความต้องการที่แท้จริงของตนเอง นอกจากนี้ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น การพบปะพูดคุยกับกลุ่มอย่างสม่ำเสมอการเสริมความรู้ทางวิชาการ และการสนับสนุนให้ ชุมชนมีฐานข้อมูลอย่างเพียงพอ ก่อนการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่างๆ และยังมีส่วนสนับสนุนความเข้มแข็งของรวมกลุ่มด้วย^{๖๘}

^{๖๖} ทิวา พรหมอินทร์, “บทบาทของนักปกครองท้องถิ่นในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอมะขามบุรี จังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕).

^{๖๗} สุมาลี สันติพลวุฒิ และคณะ, แผนพัฒนาชุมชนชายฝั่งทะเลตะวันออก: เอกสารประกอบการสอน, (กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

^{๖๘} สุวิดา ธรรมณีนวงศ์และคณะ, “รูปแบบและแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มในชุมชนสาครลี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, รายงานวิจัย, (นครปฐม: สถาบันวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑).

สกล พรหมสิน ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนิน ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง กับคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลหงส์เจริญ อำเภอนาทม จังหวัดอุดรธานี” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ระดับสูง ระดับปานกลาง และระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๘ ๔๘.๗ ๐.๕ เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ มีคุณภาพชีวิต ระดับปานกลาง และระดับสูง คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๖ และ ๓๕.๔ ตามลำดับ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ทั้ง ๔ ด้าน กับคะแนนคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงส์เจริญ อำเภอนาทม^{๖๙}

ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ ได้ศึกษาเรื่อง การรับรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยได้ศึกษาเกี่ยวกับประชาชนในเขตอำเภอมะนัง จังหวัดยะลา จำนวน ๒๖๔ ครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ประชาชนรับรู้ว่ามีผลต่อคุณภาพชีวิตเรียงตามลำดับ ได้แก่ รายได้ชีวิตครอบครัว ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ สุขภาพอนามัย อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ การสาธารณสุข โภชนาการ อาหาร การศึกษา การมีคุณธรรม ความสัมพันธ์กับเพื่อนและสังคม ที่ดินประกอบอาชีพ การประหยัด การไม่มีหนี้สิน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการพักผ่อนหย่อนใจ^{๗๐}

นิศารัตน์ ศิลปะเดช กล่าวว่า องค์ประกอบที่จะทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี หรือมีลักษณะของชีวิตที่มีความสุข ความสมบูรณ์ และพึงพอใจในการมีชีวิตได้อย่างแท้จริง ต้องประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐาน คือ^{๗๑}

๑. ความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา หมายถึง ความปกติของร่างกายและสติปัญญา ได้แก่ การมีอวัยวะครบถ้วน มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง มีพลังกำลังที่สามารถทำกิจการงานได้ มีสติปัญญาสามารถศึกษาเล่าเรียน คิดไตร่ตรองแก้ปัญหา
๒. ความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ หมายถึง การเป็นผู้มีจิตใจดี อารมณ์แจ่มใส มั่นคง มองโลกแง่ดี มีคุณธรรม ช่วยเหลือผู้อื่น มีความสุขและความสงบในการดำรงชีวิต
๓. ความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเป็นที่ยอมรับจากสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ สามารถในการปรับตัว ยอมรับความสามารถและความสำคัญของผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เข้ากันได้ดีกับสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน
๔. ความสมบูรณ์ด้านปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพ หมายถึง ความสามารถที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นให้ชีวิตอยู่ได้ตามฐานะ สภาพของสังคม เศรษฐกิจ และยุคสมัย ช่วยให้มีความสะดวกสบาย มีความสุข และความพึงพอใจในชีวิตเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตมีความหลากหลายตามแต่ความต้องการ

^{๖๙} สกล พรหมสิน, “ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชน ตำบลหงส์เจริญ อำเภอนาทม จังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.), กรุงเทพมหานคร, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖).

^{๗๐} ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์, “การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต: ศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอมะนัง จังหวัดยะลา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนชุมชน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙).

^{๗๑} นิศารัตน์ ศิลปะเดช, ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: พิธีกรรมการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๖ – ๖๙.

หรือวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้งาน แต่โดยหลักๆแล้วเครื่องชี้วัดจะมีด้านที่เกี่ยวข้อง คือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การจัดกลุ่มหรือการพัฒนาเครื่องชี้วัดในด้านต่างๆ นั้นมีความแตกต่างกันตรงเท่าที่การใช้เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตยังไม่สามารถสรุปมาเป็นหลักเกณฑ์ที่แน่นอนได้ การใช้เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตจึงต้องใช้ด้วยความระมัดระวังให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ชาร์ลอตต์ (Charlotte Neighborhood Quality of Life Study) (ชาร์ลอตต์ เนียบอธูด ควอลิตี้ ออฟ โลฟิสตาร์ต์ ได้ทำการศึกษาคุณภาพชีวิตของชุมชนเมือง โดยแบ่งพื้นที่เมืองออกเป็นชุมชนย่อยๆ และมีวิธีการทำข้อมูลให้เป็นมาตรฐาน โดยใช้วิธีให้ค่าเฉลี่ยของตัวแปรแต่ละตัวอยู่ที่ศูนย์ โดยข้อมูลแต่ละตัวที่ได้มาจากตัวอย่างแต่ละคนจะเป็นค่า Standard deviation ที่อยู่สูงหรือต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ทำให้ค่าของตัวแปรแต่ละตัวอยู่บนฐานเดียวกัน ในการที่ข้อมูลตรงข้ามกับคุณภาพชีวิต เช่น ปัญหา การจราจร หรือเวลาเดินทางไปทำงาน ค่าของตัวแปรเหล่านี้ยิ่งมากแสดงถึงคุณภาพที่ต่ำลง ทำให้ในการประมวลผล จะต้องนับค่ามากมากกลับเครื่องหมายจากค่าลบเป็นบวกเป็นลบ ก่อนที่จะรวมเป็นคะแนนของแต่ละตัวแปรหรือแต่ละกลุ่มตัวอย่าง สำหรับคะแนนของแต่ละด้าน จะนับคะแนนในแต่ละด้าน จากนั้นนำไปคำนวณผลโดยให้น้ำหนักโดยให้น้ำหนักโดยให้ด้าน สังคม ๓๐ เปอร์เซนต์ ด้านอาชญากรรม ๓๐ เปอร์เซนต์ ด้านสภาพแวดล้อม (Physical) ๓๐ เปอร์เซนต์ และด้านเศรษฐกิจ ๑๐ เปอร์เซนต์ แล้วนำมาทำ Standardization อีกครั้งหนึ่งเพื่อที่จะได้ผลออกมาในรูปของกลุ่มที่มีค่าทางบวกมาก จะมีค่าคุณภาพชีวิตสูงกว่ากลุ่มที่มีค่าทางลบมากกว่า^{๗๒}

การวัดผลที่กล่าวมานี้ มีวัตถุประสงค์ในการที่จะบอกถึงพื้นที่ที่มีคุณภาพชีวิตแตกต่างกันเป็นมาตรวัดแบบอันดับ จึงมีการนำข้อมูล จึงมีการนำข้อมูลแบบ Score มาประมวลผลออกมาเป็นอันดับ เนื่องจากมีหลักการที่ว่า คุณภาพชีวิตไม่อาจทำเป็นตัวเลขได้แต่จะต้องเปรียบเทียบเป็นเชิงอันดับเท่านั้นรายละเอียดของตัวแปรต่างๆ ในการศึกษาครั้งนี้ที่น่าสนใจ

๑. ด้านเศรษฐกิจ นอกจากรายได้แล้ว ความแปรผันของรายได้ ก็เป็นตัวแปรหนึ่งในการที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต

๒. ด้านสังคม พิจารณาถึงการออกจากโรงเรียนของเด็กอ่อน การจบการศึกษาตั้งแต่ประถมศึกษาจนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓. อัตราการมีบุตรของผู้หญิงอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี โดยวัดอัตราส่วนจากผู้มีบุตรทั้งหมด เครื่องชี้วัด แต่ละตัวควรจะแยก วิธีการเก็บข้อมูลมาอธิบายเป็นรายตัว เพื่อให้เกิดความกระจ่างและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์

๔. ตัวชี้วัดทั้งหมด ควรจะมีการทดสอบหรือมีการให้ความเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น คนในพื้นที่มีความรู้ คนที่มีความชำนาญในสาขานั้นๆ เป็นต้น

^{๗๒} Charlotte Neighborhood Quality of Life Study. **Measurement Tools and the Quality of Life.** (Online). Available: www.rmi.org/image/other/ER-Inoop. 2008. [๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๕].

ฟลินน์ รีเซิร์ช (Flynn Research) ได้ศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต การบูรณาการจากการวัดค่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยวัตถุประสงค์คือ^{๗๓}

๑. เพื่อที่จะได้ทราบถึงข้อมูลในการที่จะกำหนดแนวทางในการพัฒนาในอนาคตโดยการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นเหมือนหลักอ้างอิงในการวางแผนพัฒนาในอนาคต

๒. เพื่อพัฒนาเป็นหลักเกณฑ์ที่จะนำข้อมูลทางสถิติมาใช้กับกิจกรรมที่ไม่อยู่ในระบบตลาด เช่น การแลกเปลี่ยนสินค้า (Barter Trade) งานที่ทำเองในบ้าน การศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น จากการศึกษาได้สรุปเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตเป็นองค์รวมในการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ๑๒ ด้าน เรียกว่า Calvert – Henderson Quality of Life Indicators คือ

๑. ด้านการศึกษา
๒. ด้านการจ้างงาน
๓. ด้านพลังงาน
๔. ด้านสิ่งแวดล้อม
๕. ด้านสุขภาพ
๖. ด้านสิทธิมนุษยชน
๗. ด้านรายได้
๘. ด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ
๙. ด้านความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ
๑๐. ด้านความปลอดภัย
๑๑. ด้านการพักผ่อนหย่อนใจ
๑๒. ด้านที่อยู่อาศัย

เอฟ ซี เอ็ม (FCM) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของชุมชนเมืองในประเทศแคนาดา มีการวัดคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองโดยทำการวัดคุณภาพชีวิตใน ๘ ด้านประกอบด้วยเครื่องชี้วัดรวม ๔๕ ตัว เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆประกอบด้วย^{๗๔}

๑. ด้านประชากร ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๗ ตัว คือ กลุ่มอายุ อัตราการเพิ่มของประชากร การอพยพเข้าเมือง การย้ายถิ่นฐาน อัตราส่วนการทดแทนแรงงาน ระดับการศึกษาและการอ่านออกเขียนได้

๒. ด้านกำลังซื้อของชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๕ ตัว คือ ค่ากลางของรายได้จากประชากรทั้งหมดต่อค่าครองชีพเฉลี่ย ค่ากลางของรายได้จากประชากรที่อยู่ตั้งแต่กลางแรกลงไปต่อ

^{๗๓} Flynn Research. **Sustainability&Quality of Life Indicator**. [Online]. Available: http://www.Flynnresearch.com/indicators_sohealth.pdf.2008.[๙ กันยายน ๒๕๕๕].

^{๗๔} FCM.**QualityofLifeinCanadianCommunities**. [online]. Available: <http://www.fcm.ca/pdfs.org/image/other/ER-lnopp.2008>. [๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕].

ค่าครองชีพเฉลี่ย รูปแบบการเปลี่ยนแปลงรายได้ของครอบครัว ค่าใช้จ่ายของขนส่งมวลชนเป็นร้อยละของค่าจ้างขั้นต่ำ และเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

๓. ด้านคุณภาพของการจ้างงาน ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๖ ตัว คือ อัตราการว่างงาน การมีงานทำเป็นร้อยละของประชากร ร้อยละของครอบครัวที่ได้รับการประกันการว่างงาน ค่ากลางของค่าจ้างต่อชั่วโมงแยกตามอายุเพศ จำนวนผู้ว่างงานและระยะยาว และร้อยละของค่าจ้างจากรายได้ทั้งหมด

๔. ด้านคุณภาพของที่อยู่อาศัย ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๖ ตัว คือ ค่ากลางของรายได้เปรียบเทียบกับค่ากลางของราคาบ้าน กำลังซื้อเป็นร้อยละของผู้เช่าบ้านที่ต้องจ่ายค่าเช่าบ้านตั้งแต่ร้อยละ ๓๐ ของรายได้ ค่ากลางของค่าเช่าคิดเป็นร้อยละของค่ากลางของรายได้ ร้อยละของบ้านที่ต้องการซ่อมใหญ่ ภาษีโรงเรียนบ้านพักอาศัยต่อครัวเรือน และยอดขายอสังหาริมทรัพย์ต่อครัวเรือน

๕. ด้านความเครียดของชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๖ ตัว คือ ร้อยละของครอบครัวที่มีผู้นำคนเดียว ร้อยละของครอบครัวที่มีรายได้ต่ำ อัตราส่วนการมีลูกของวัยรุ่นอายุไม่ถึง ๒๐ ปีต่อวันรุ่น ๑,๐๐๐ คน อัตราการฆ่าตัวตายของประชากรต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน จำนวนเด็กเร่ร่อน และจำนวนบุคคลและธุรกิจที่ล้มละลาย

๖. สุขภาพของชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๕ ตัว คือ อัตราการตายของทารกแรกเกิด อัตราของเด็กแรกเกิดที่มีน้ำหนักตัวต่ำ การตายก่อนอายุอันควร จำนวนที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล และจำนวนชั่วโมงการหยุดงานจากการเจ็บป่วย

๗. ความปลอดภัยของชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๕ ตัว คือ จำนวนวัยรุ่นก่อวินาศกรรมที่ถูกจับต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน อาชญากรรมต่อประชาชน ๑๐๐,๐๐๐ คน การลักทรัพย์ต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน ความรู้สึกปลอดภัยในบริเวณหมู่บ้าน และจำนวนบาดเจ็บและการถูกพิษต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน

๘. การมีส่วนร่วมในชุมชน ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๕ ตัว คือ การใช้สิทธิเลือกตั้ง การบริจาคเงิน เพื่อการกุศล การไปร่วมงานการกุศล การรับหนังสือพิมพ์รายวัน และการนำของเสียกลับมา ใช้ใหม่เป็นกิจกรรมต่อคนต่อปี

พระมหาสารวย จารุณโณ (บุญส่ง) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ในการเปิดเผยข่าวสารด้านพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ณ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคมประเภทหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกันกับสัตว์อื่น แต่มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์อื่นตรงที่มีปัญญาฉลาดในการรักษาชีวิตของคนให้พ้นอันตรายต่างๆ ด้วยการรวมกลุ่ม และได้มีการพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาจึงก่อให้เกิดเป็นสังคมมนุษย์ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มขนาดย่อย และขนาดใหญ่มีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของตนเองที่สัตว์อื่นไม่มีภาษาถ่ายทอดทัศนคติและอารมณ์ให้แก่กันและกันได้ มนุษย์แต่ละคนมักจะมีลักษณะที่เป็นตัวของตัวเองโดยเฉพาะไม่ซ้ำแบบใคร และพัฒนาบุคลิกภาพของร่างกายพร้อมกับจิตใจ คือ มีการพัฒนา ๔ ด้าน

คือ พัฒนาด้วยกาย, พัฒนาด้านศีล, พัฒนาด้านจิต และพัฒนาปัญญา^{๗๕}

นิติพงษ์ ส่องศรีโรจน์ ได้ศึกษาเรื่อง “องค์กรธุรกิจเอกชน กับการพัฒนารายได้และคุณภาพชีวิตของชาวชนบท” ศึกษากรณี โครงการเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริฯ ของกลุ่มบริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ ณ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการให้ความสำคัญกับดัชนีที่ใช้วัดคุณภาพชีวิต ดังนี้ คือสุขภาพ การออม การศึกษา ที่อยู่อาศัย หนี้สิน สิ่งอำนวยความสะดวก อาหาร และยานพาหนะโดยส่วนใหญ่แล้ว รายได้ของผู้เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น และผู้เข้าร่วมโครงการจะใช้จ่ายเงินส่วนใหญ่ไปเพื่อสุขภาพ การออม และการศึกษา^{๗๖}

กรรณิการ์ พงษ์สนธิ^{๗๗} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องปรับ เวลาการปฏิบัติงานของทีมงานให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในชุมชน ร่วมกับประยุกต์กระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการสร้างศักยภาพในการสื่อสารข้อมูล การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหา ที่สำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่นจะต้องนำมาพิจารณาใช้ร่วมกับ จปฐ. ในการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับ บริบททางสังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนผสมผสานความรู้สมัยใหม่และดั้งเดิม เพื่อก่อให้เกิดการยอมรับและการปฏิบัติที่ยั่งยืนในชุมชนสืบไป

ดลพัฒน์ ยศธร ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ เรื่อง การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์^{๗๘} พบว่า แนวคิดในการพัฒนาประเทศ โดยอาศัยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นแกนหลักนั้นแม้จะก่อให้เกิดผลสำเร็จในหลายด้านแต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลอันไม่พึงปรารถนาต่อประชาชนทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงปัญหาอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งเดิมแนวความคิดนี้เริ่มขึ้นจากทางโลกตะวันตกแล้วเผยแพร่มาสู่โลกตะวันออกนับจากหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ผลกระทบด้านลบที่ไม่พึงปรารถนาที่สำคัญก็คือ การพัฒนา ทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมีมากขึ้น ทรัพยากรและสุขภาพอนามัยของคนในสังคมที่ยากจน เสื่อมโทรมลง คนจนไม่สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ จึงมีความพยายามที่จะวางแนวทางพัฒนาใหม่ ที่เรียกว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนอันหมายถึง การพัฒนาที่

^{๗๕} พระมหาสำรวย จารุณโณ (บุญส่ง), “การศึกษาความสัมพันธ์ผลในการเปิดรับ-ข่าวสาร ด้านพุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ณ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชาธรรมนิเทศ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๔-๑๐๖.

^{๗๖} นิติพงษ์ ส่องศรีโรจน์, “ศึกษาองค์กรธุรกิจเอกชนกับการพัฒนารายได้และคุณภาพชีวิตของชาวชนบท” ณ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐), หน้า ๓๗.

^{๗๗} กรรณิการ์ พงษ์สนธิ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, **วิทยานิพนธ์แพทยศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๘.

^{๗๘} ดลพัฒน์ ยศธร, รูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์, (**วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,๒๕๔๒),

ตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนถึงความสามารถของคนรุ่นต่อไปในการที่จะตอบสนองความต้องการของคนในอนาคต จากการวิจัย ของนางสาวดลพัฒน์ ยศธร เสนอว่า การพัฒนาตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการพัฒนาที่ถูกต้อง (สัมมาพัฒนา) และ การพัฒนาที่ได้สมดุล (สมพัฒนา) จะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ด้วยการศึกษาแบบ “ไตรสิกขา” คือ การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้เข้าใจในหลัก ปฏิจจนูปบาท คือ กฎแห่งกรรมชาติ หรือ กฎของชีวิตอันจะนำไปสู่ผลสำเร็จ (ปฏิเวธ) ขณะเดียวกันก็ศึกษาวิชาการอื่นๆ (วิชาการทางโลก) ไปด้วยโดยกระบวนการศึกษานั้นต้องประกอบไปด้วยกัลยาณมิตรด้วย อย่างไรก็ตามแม้ว่าผลวิจัยนี้จะเป็นการนำเสนอแนวคิดโดยนำหลักปรัชญา และหลักพุทธธรรมเพื่อเสนอให้ทดลองปฏิบัติ และตัวแนวคิด และปรัชญาในเรื่องนี้ ก็ได้มีการพูดกันมาก่อนแล้วพอสมควร แต่ก็นำเสนอเรื่องของ “ ไตรสิกขา ” และปฏิจจนูปบาทให้เข้าสูการดำรงชีวิตและกระบวนการพัฒนา เป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่งและนอกไปจากนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ ชี้ว่า หลักทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ในทุกหมวดสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมได้ จึงเห็นว่าน่าจะนำประเด็นความรู้เรื่อง

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแทรกไว้ในหลักสูตรต่างๆ ในลักษณะของการผสมผสาน เนื้อหาสาระและที่สำคัญที่สุด น่าจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้บริหารทุกระดับศึกษาหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เพื่อนำไปพัฒนาดตนเองก่อนที่จะไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

อริษฐ์ เลาลลิต^{๗๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรต่อการพัฒนาสังคม เกษตรกรที่ยั่งยืน” ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบการปฏิเสธสมมติฐานว่า ตัวแปรอิสระ ๔ ตัวแปรจากจำนวนตัวแปรทั้งหมด ๖ ตัวแปร พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับประเด็นโครงสร้าง อำนาจ บทบาท หน้าที่ การจัดองค์กรของกองทุนฯ คือ เพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ ส่วนตัวแปรอิสระ ๒ ตัวแปรจากจำนวนตัวแปรทั้งหมด ๖ ตัวแปร พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับประเด็นในการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ เพศ,อายุ จากการเปรียบเทียบว่า การศึกษาของเกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถามจะมีผลต่อการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนแตกต่างกันหรือไม่ จึงตั้งสมมติฐานว่า “การศึกษาต่างกันจะมีผลต่อความสัมพันธ์ในการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนแตกต่างกัน”จากผลการวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนเปรียบเทียบ พบว่า ค่าMean ของกลุ่มเกษตรกรที่จบชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า = ๒๖.๐๖ กลุ่มเกษตรกรที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น = ๒๔.๓๔ กลุ่มเกษตรกรที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าสูงกว่า = ๒๖.๕๕ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่า Sig.ในที่นี้ = ๐.๐๐๑) ค่าMean ดังกล่าวทั้ง ๓ ค่านี้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงต้องยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้นี้ ผลการวิจัยแสดงว่า การศึกษาที่แตกต่างกันของเกษตรกรนั้นย่อมมีผลต่อความสัมพันธ์ในการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนแตกต่างกันตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาต่ำจะมีการรวมกลุ่มเพื่อการ

^{๗๙} อริษฐ์ เลาลลิต, “บทบาทของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรต่อการพัฒนาสังคมเกษตรกรที่ยั่งยืน”การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต,(สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๕๕),หน้า ๗๓-๗๔.

พัฒนาได้ดีกว่าเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูง

พระมหาสมชาย สิริจนโท (หานนท์)^{๕๐} ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ(สมาน สุเมโธ)” ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ) สงเคราะห์ลงเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ผลในด้านกายภาพที่มีต่อสังคมและชุมชน (๒) ผลในด้านจิตใจและปัญญาที่มีต่อสังคมและชุมชน ซึ่งในข้อแรก มีผลต่อการพึ่งตนเอง, หน้าที่ในครอบครัว, การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน, การสืบสานประเพณี, โครงการและการพัฒนาองค์กรสงฆ์และชุมชน ส่วนในข้อที่สอง เป็นการส่งเสริมความรู้ด้านปรัชญา และวิชาการทางพระพุทธศาสนา และเป็นการส่งเสริมความรู้เชิงอนุรักษ์

เชิดชัย ชูระแพงและคณะ^{๕๑} ได้ศึกษาวิจัย เรื่องเจตคติของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน ตำบลวังตะโก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาถึงเจตคติของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนตำบลวังตะโก อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบุรี พบว่าสมาชิกสหกรณ์ยูเนี่ยนตำบลวังตะโก ที่มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกอายุ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และจำนวนหุ้นต่างกัน มีเจตคติต่อการดำเนินงานใน ๔ ด้าน โดยรวมทุกด้านไม่แตกต่างกันทุกด้านกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา^{๕๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “คุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตตามความเป็นจริงของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี ๑๐ ด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านชีวิตครอบครัวมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนามีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคุณภาพในการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี รวม ๑๐ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการพัฒนาจิตใจมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุด และด้านรายได้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อคุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี พบว่าอายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ความคิดเห็นของประชาชนมีผลต่อคุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสตึก จังหวัดชลบุรี

^{๕๐}พระมหาสมชาย สิริจนโท (หานนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๕๑}เชิดชัย ชูระแพง และคณะ, “เจตคติของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนตำบลวังตะโก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี” วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยเพชรบุรี, (๒๕๔๓), หน้า ๑๒๔.

^{๕๒}ไพโรจน์ มาลากุล ณ อยุธยา, “คุณภาพการบริหารงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ในเขตพื้นที่ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการบริหารงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙),

พันโท วีรพล แพทย์ประสิทธิ์^{๘๓} ได้ศึกษาเรื่อง การรับรู้บทบาทของกองทัพบกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุบลราชธานี จากผลการวิจัยเอกสารเชิงคุณภาพพบว่า มีหลักพุทธธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าหลายหลักธรรม เป็นหลักการสำคัญที่ปรากฏในพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุบลราชธานี ได้มีการวางรากฐานแนวคิดจากพลตรี พิเชษฐ์ วิสัยจรได้ใช้หลักพุทธธรรมเหล่านี้เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎร เช่น หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักพึ่งตนเอง เป็นต้นโดยเน้นให้ประชาชนอยู่ได้โดยไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ไม่แก่งแย่งชิงดี ประกอบสมาธิอาชีพ กินอยู่อย่างพอเพียง เอื้อเฟื้อแบ่งปัน บริโภควัตถุอย่างคำนึงถึงอัตถประโยชน์อย่างสูงสุด ไม่ฟุ้งเฟ้อ สำหรับผลการวิจัยเชิงปริมาณภาคสนาม ณ หมู่บ้านชาดจาก การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า ๓ ด้านการรับรู้ต่อผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎร ราษฎรที่เข้าร่วมโครงการฯ รับรู้ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรในภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($X = ๓.๖๓$)

ภิรม สุทา^{๘๔} ได้ศึกษาวิจัย บทบาทผู้นำต่อการพัฒนาท้องถิ่น;ศึกษาเฉพาะกรณี สุขาภิบาลแมริมจังหวัดเชียงใหม่จากการศึกษาพบว่า ประชาชนต้องการให้ประธานสุขาภิบาลต้องมาจากการเลือกตั้งซึ่งสรุปว่าประธานที่มาจากการเลือกตั้งมีความรู้ความสามารถไม่ด้อยไปกว่าประธานที่มาจากการแต่งตั้งและประธานที่มาจากการเลือกตั้ง เห็นว่าความสำคัญของปัญหาของประชาชนมากกว่าประธานที่มาจากการแต่งตั้งจากการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศ อายุ สถานภาพ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าอายุต่างกัน แต่ระดับความเห็นไม่แตกต่างกัน

สรุป จากงานวิจัยดังกล่าวพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่สำคัญอันดับแรกคือต้องพัฒนามนุษย์ด้านจิตใจ เมื่อจิตใจของมนุษย์มีคุณธรรม จริยธรรม ทุกคนมีความเพียงพอ ความเอื้อเฟื้อต่อคนในสังคมด้วยกัน พอใจต่อสิ่งที่ตนมีก็จะก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาด้านอื่นๆเป็นไปได้อย่างง่าย

^{๘๓} พันโท วีรพล แพทย์ประสิทธิ์, “การรับรู้บทบาทของกองทัพบกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง เฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐),

^{๘๔} ภิรมย์ สุทา, “บทบาทผู้นำต่อการพัฒนาท้องถิ่น;ศึกษาเฉพาะกรณีสุขาภิบาลแมริมจังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์การปกครอง (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้าที่ ๑๒๕-๑๒๖.

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าผลการวิจัย และมีผู้ทำการศึกษาวินิจฉัยไว้ ดังนี้

พระมหาสง่า พลสงคราม^{๘๕} ในงานวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย ได้ศึกษาพบว่า เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมิได้เริ่มจากสมมติฐานทางเศรษฐศาสตร์ หากเป็นแต่เพียงหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมะในฐานะที่เป็นปทัสถานให้เกิดดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสังคม และกายกับจิต ตามหลักปฏิบัติ สัมมาอาชีวะ โดยใช้สติปัญญาควบคุมและกำหนดเป้าหมายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้ดำเนินไปสู่การมีคุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณ ส่วนเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นความพอเพียงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจเริ่มจากการผลิตบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นต่าง ๆ ซึ่งเริ่มจากการจัดสรรพื้นที่และแหล่งน้ำให้เหมาะสมกับการผลิตไปจนถึงการรวมกลุ่มกันในชุมชน เพื่อเป็นทุนทางสังคมในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ มีคำสอนแสดงถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ในระบบชีวิตที่อาศัยกันทั้งมนุษย์ และสัตว์ในฐานะองค์รวมแต่เศรษฐกิจพอเพียงมีแนวคิดที่แสดงถึงระบบโครงสร้างการผลิตที่สอดคล้องกับการบริโภคบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมอย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้วิจัยจะชี้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ถือเป็นมิติใหม่ทางความคิดและทางเลือกด้านเศรษฐกิจ แต่ก็ไม่ได้เชื่อมโยงให้เข้ากับหลักพุทธธรรมให้แนบแน่นเป็นเนื้อเดียว ทั้งที่ทุกโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้นวางรากฐานอยู่บนแนวทางและปรัชญาของพุทธธรรมทั้งสิ้น ในกรณีนี้ผู้วิจัยได้จัดวางหลักของการพิจารณาแบบแยกส่วนต่างหากจากกัน ทฤษฎีการจัดวางผังการใช้พื้นที่ดินและน้ำเป็นเพียงกระบวนการวิธีทางเทคนิคของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นองค์รวมของวิถีชีวิตที่พึงประสงค์ลงมีพื้นฐานที่ถ่ายทอดจากวิถีชีวิตตามแนวพุทธธรรมนั่นเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องของมัตตัญญูตา อโลกะ โภควิภาค สีล สมาธิ ปัญญา ฯลฯ

พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์^{๘๖} ได้เสนอวิทยานิพนธ์ การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้สรุปผลการศึกษาว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในความหมายที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทาน หมายถึง ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก และไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือกล่าวอย่างย่อ ๆ ว่า คือความพอประมาณ และมีความมีเหตุผล คือซื่อตรงและไม่เบียดเบียนผู้อื่น เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ เน้นความสมควร ซึ่งมีรากฐานแนวความคิดมาจากพระพุทธศาสนาในหัวข้อที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ทางสายกลาง” ส่วนเป้าหมายและการบริโภคในพระพุทธศาสนาต้องการจะทำให้ระบบทั้งระบบดำเนินไป

^{๘๕} พระมหาสง่า พลสงคราม, “เปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมไทย”, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์,มหาบัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒),

^{๘๖} พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕).

ในหลักที่ยั่งยืน โดยที่มนุษย์ลดความทุกข์และเข้าถึงความสุขในระดับขั้นต่าง ๆ เป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่ นิพพาน ซึ่งเข้าถึงได้โดยปัญญา

พระมหาศิริวัฒน์ อริยมณี^{๘๗} ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองทางพระพุทธศาสนา ได้สรุปผลการศึกษาว่าเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่ เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดหลัก มัชฌิมาปฏิปทาในการ ดำเนินชีวิต มีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่าง ๆ ที่ชีวิตของเจ้าไปเกี่ยวข้อง ดำเนินชีวิตอย่าง พอมีพอกินเป็นสัมมาอาชีวะก่อนเป็นเบื้องต้นจากนั้นจึงพัฒนาไปสู่การอยู่ดีกินดี เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่มีหลักการช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์และสังคมให้มุ่งหวังไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง พอเพียง พอประมาณไม่โลภมาก มีเหตุผลในการดำเนินชีวิต

พระมหาจุลศักดิ์ จิรวทฺตโน (รณน้อย)^{๘๘} ได้ศึกษาเรื่อง “แนวคิดและวิธีการแก้ปัญหา เศรษฐกิจแนวพุทธของปราชญ์อีสาน” ด้านหลักพุทธธรรมที่ปราชญ์อีสานนำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔ ขรรวาสธรรม ๔ สังคหัตถ์ ๔ เป็นหลักในการทำงาน โดยเฉพาะในด้านการผลิตเพราะเป็นธรรมที่ สอดคล้องกับการทำงาน ผลจากการที่ดำเนินตามหลักธรรม ทำให้ปราชญ์อีสานและสมาชิกสามารถ อุ้มชูตัวเองได้ สามารถดำรงอยู่อย่างไม่เดือดร้อน มีพอกินพอใช้ มีความสุขจากการทำงาน มีอาหารที่ พอเพียง ทำให้ครอบครัวมีความสงบเป็นปกติสุขพ้นจากความเป็นหนี้สิน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความ พอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต ดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกินเป็น สัมมาอาชีวะก่อนเป็นเบื้องต้นจากนั้นจึงพัฒนาไปสู่การกินดีอยู่ดี วิธีการแนวคิดของปราชญ์อีสาน เป็นแนวคิดที่มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง พอเพียง พอประมาณ ไม่โลภมาก ไม่ ประมาท มีเหตุผลในการดำเนินชีวิต

พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ (วันยาว)^{๘๙} ได้ศึกษาเรื่อง “ความรู้จักพอประมาณใน พระพุทธศาสนากับหลักเศรษฐกิจในแนวพระราชดำริ” ความรู้จักพอประมาณได้เริ่มจากสมมติฐาน ภายใต้อัจฉริยธรรมใน ตัวมนุษย์ และเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ตามหลัก ปฏิบัติที่คำนึงถึงศีลธรรมในการประกอบสัมมาอาชีวะ โดยใช้สติปัญญาควคุมความอยาก และกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิตไปสู่การมีคุณภาพและจิตวิญญาณที่อิสระ

^{๘๗} พระมหาศิริวัฒน์ อริยมณี, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมอง พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๘๘} พระมหาจุลศักดิ์ จิรวทฺตโน (รณน้อย) “แนวคิดและวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจแนวพุทธของปราชญ์ อีสาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๘๙} พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ (วันยาว), “ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลัก เศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

นายมนูญ มุกข์ประดิษฐ์^{๙๐} ในการศึกษาเรื่อง วิเคราะห์ ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การพัฒนาประเทศในช่วง ๕ ทศวรรษที่ผ่านมาชี้ให้เห็นชัดถึงผลการพัฒนาที่ไม่สมดุลทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้เกิดปัญหาความยากจนและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมออกไปจากนี้ความอ่อนแอของสังคมไทยภายใต้กระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมยังก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยม ในวิถีชีวิตที่ตึงตัวของคนไทยอย่างรุนแรงอีกด้วย ขณะเดียวกันกับที่โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๓,๐๐๐ โครงการที่มุ่งเน้นความ พออยู่ – พอกิน พอเพียงและคุณภาพชีวิตของประชากรที่ได้น้อมนำเอาหลักพระพุทธธรรมมาเป็นแนวทางการพัฒนาของพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ก่อให้เกิดคุณูปการแก่ประชาชนและประเทศชาติเป็นเอนกอนันต์ จนกระทั่งภาครัฐได้น้อมนำเอาไปเป็นปรัชญานำในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาของประเทศไทย

กิจจา เตชะศิริธนะกุล และธัญมัย เจียรกุล^{๙๑} ได้ศึกษาวิจัยถึงเรื่องรูปแบบการปรับตัวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา ชุมชนเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่าประชากรในเขตอำเภอ เมืองอุบลราชธานี ได้รับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด และมีความเข้าใจเห็นประโยชน์ของการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน มีการปรับตัวโดยการใช้จ่ายอย่างประหยัดมากที่สุด ซึ่งผู้มีอิทธิพลต่อการใช้จ่ายคือตนเอง โดยเป็นการใช้จ่ายเพื่อซื้ออาหาร และเพื่อการศึกษา ซึ่งสิ่งที่จำเป็น ทำให้เห็นว่าประชากรไม่พุ่มพวยเนื่องจากรายได้ของประชาชนส่วนใหญ่มาจากการทำงาน และมีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท ต่อเดือน และประชากรยังไม่เข้าใจความหมายของการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ในตัวเท่าที่ควรจากการทดสอบสมมติฐานพบว่ารายได้ เพศ มีผลต่อการปรับตัว และอายุมีผลต่อการปรับตัวน้อยที่สุด

ขววุฒิ ลาภมาก ได้ศึกษาถึง “รูปแบบการจัดระบบความรู้และกระบวนการขับเคลื่อนความรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง:กรณีศึกษาชุมชนธณีกา แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษา ได้พบว่า รูปแบบในการจัดระบบความรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีรูปแบบในการดำเนินการใน ๒ มิติ คือ มิติด้านผู้ร่วมดำเนินการ และมิติด้านขั้นตอนการจัดระบบความรู้ โดยผู้ร่วมดำเนินการประกอบด้วยผู้นำ ผู้ดำเนินกิจกรรม และผู้สนับสนุน ส่วนขั้นตอน ในการจัดระบบความรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีทั้งหมด ๑๐ ขั้นตอน คือ ๑) การกำหนดเป้าหมายและค้นหาความรู้ ๒) การสร้างและการแสวงหาความรู้ ๓) การพัฒนาความรู้สู่

^{๙๐} นายมนูญ มุกข์ประดิษฐ์, “วิเคราะห์ ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา” วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต(พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๙๑} กิจจา เตชะศิริธนะกุล และ ดร. ธัญมัย เจียรกุล “รูปแบบการปรับตัวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษาชุมชนเมืองจังหวัดอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์หลักสูตรพัฒนบริหารศาสตร, คณะบริหารศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๐).

องค์กร ๔) การเผยแพร่ความรู้ ๕) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ ๖) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ๗) การเข้าถึงความรู้ ๘) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ๙) การเรียนรู้และการใช้ความรู้ ๑๐) การประเมินผลการจัดการความรู้ กระบวนการขับเคลื่อนความรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในวิถีสวนชุมชน มีทั้งหมด ๕ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การรับทราบปัญหาและความตระหนักร่วม ๒) การจัดทำแผนปฏิบัติการ ๓) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ๔) ทบทวนปัญหาและสรุปบทเรียน และ ๕) ขยายผล การสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ ที่มีต่อการขับเคลื่อนความรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเอง พบว่า หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ๓ หน่วยงาน คือ สำนักงานเขตหนองจอก การศึกษา นอกโรงเรียน และโรงเรียนอิสลามธรรมา นอกจากนั้นชุมชนยังได้มีการสร้างความร่วมมือจาก หน่วยงานภายนอกอีกด้วย^{๙๒}

สรุป จากการศึกษาพบว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสามารถนำไปใช้ได้ในทุกอาชีพ ทุกศาสนา ซึ่งปรัชญานี้ช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์และสังคมโลก ให้มุ่งสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้ตนเอง พึ่งตนเอง พอเพียง ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันไม่โลภมาก มีเหตุมีผลและพอประมาณ และทำให้สังคมมีความสันติสุขอย่างแท้จริง

๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร มีผู้วิจัยไว้ดังนี้ คือ

อริษฐ์ เลาลิต ได้ศึกษาถึง “บทบาทของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรต่อการพัฒนาสังคม เกษตรกรที่ยั่งยืน ผลการศึกษา ได้พบว่า สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ซึ่งมีคณะกรรมการประกอบด้วยตัวแทนจาก ๓ ฝ่าย คือภาครัฐบาล เอกชน และเกษตรกร มีความเหมาะสมดีแล้ว นอกจากนี้ กองทุนยังมีบทบาทที่สำคัญในการแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร จึงช่วยฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน^{๙๓}

ดวงสมร บ้านเกาะ ได้ศึกษาถึง “แนวทางการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร” ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี โดยมีอายุเฉลี่ย ๕๓.๒ ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพหลักคือ การประมง ไม่มีอาชีพเสริม และไม่มีการออมเงิน มีแหล่งเงินกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมากที่สุด และวัตถุประสงค์การกู้เงินเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ กลุ่มตัวอย่างมี

^{๙๒} ชวุดิ ลามมาก, “รูปแบบการจัดระบบความรู้และกระบวนการขับเคลื่อนความรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนธรรมา แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตการบริหารการพัฒนาสังคม, (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓).

^{๙๓} นายอริษฐ์ เลาลิต, “บทบาทของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรต่อการพัฒนาสังคมเกษตรกรที่ยั่งยืน” การค้นคว้าแบบอิสระ(รัฐศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการเมืองการปกครอง), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕).

ความรู้ในเรื่องการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการฟื้นฟูอาชีพ การพัฒนาอาชีพเดิมและอาชีพใหม่ในประเด็นที่กองทุนฟื้นฟูต้องจัดสรรเงินทุนและปัจจัยการผลิตและการให้ความรู้ในการประกอบอาชีพใหม่ให้สมาชิก ผลการศึกษาความต้องการในการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาอาชีพและรายได้ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านการหารายได้เสริมที่ทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีมีเงินพอใช้จ่าย ผลการศึกษาแนวทางการสร้างความมั่นคงทางรายได้ในระดับสูงทุกด้านเช่นกันโดยเฉพาะประเด็นการมีอาชีพมั่นคง ทำให้เกษตรกรมีครอบครัวอบอุ่นและมีรายได้ที่แน่นอนทำให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี ผลการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลทั่วไป พบว่า อายุ อาชีพ รายได้ แหล่งเงินกู้ และวัตถุประสงค์การกู้เงินที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อความต้องการเสริมและสนับสนุนเพื่อการสร้างและพัฒนาอาชีพและแนวทางการสร้างความมั่นคงทางรายได้แตกต่างกัน^{๙๔}

เฉลิมชาติ ระยับ ได้ศึกษาถึง “การเคลื่อนไหวของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาหนี้สินตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร” พ.ศ. ๒๕๔๔ :กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรรวมตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรรวมตำบลหัวถนน มาตรการที่เกษตรกรนำมาใช้ในการผลักดันเคลื่อนไหวนโยบาย คือ การชุมนุมประท้วง และการก่อตั้งพรรคการเมือง ปัจจัยที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวนโยบายแก้ไขปัญหาหนี้สินไปสู่การปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกรรวมตำบลหัวถนนนั้น มีปัจจัยที่สำคัญ ๒ กลุ่มด้วยกัน คือ ปัจจัยในเชิงบริบทที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ได้แก่ ๑. โครงสร้างการเกษตร ๒. รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ๓. หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ๔. หนี้สินเพื่อการเกษตร ๕. แหล่งเงินกู้ ส่วนปัจจัยทางด้านกระบวนการบริหารและทรัพยากรที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกษตรกรรวมตำบลหัวถนน ในการเคลื่อนไหว ๕ ครั้งที่ผ่านมา ได้แก่ ๑. การบริหารงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ๒. การจัดตั้งสำนักงานสาขาในส่วนภูมิภาคและแต่งตั้งหัวหน้าสำนักงานสาขาของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ๓. การบริหารงานของกลุ่มเกษตรกรรวมตำบลหัวถนน^{๙๕}

นางสุพัตรา ศรีเทพ ได้ศึกษาถึง “ความสำเร็จของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรต่อการแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด” ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ๑) เกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร สารภี จำกัด มีความรู้ความเข้าใจและมุ่งเหตุจริงใจในการเข้าเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรของสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัดในระดับสูง ๒) แนวทางการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรในการฟื้นฟูพัฒนาอาชีพและการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด พบว่า ในการพรอมกองทุนฟื้นฟู

^{๙๔} ดวงสมร บ้านเกาะ, “แนวทางการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของสมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม), (สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙).

^{๙๕} เฉลิมชาติ ระยับ, “การเคลื่อนไหวของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาหนี้สินตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร” พ.ศ. ๒๕๔๔:กรณีศึกษากลุ่มเกษตรกรรวมตำบลหัวถนน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี”, งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต(สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔).

และพัฒนาเกษตรกรรมมีการดำเนินงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงพอประมาณหรือระดับปานกลางโดยเกษตรกรรมมีความคิดเห็นว่า กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมมีการดำเนินงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้านการพัฒนาคน(คุณภาพชีวิต) ในระดับค่อนข้างมากขณะที่ด้านการจัดการทรัพยากร และด้านวิธีการและเป้าหมายของการใช้ทรัพยากร มีการดำเนินการในระดับปานกลางตามลำดับ ๓) ความสำเร็จของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมต่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินและการฟื้นฟูพัฒนาอาชีพของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด พบว่า ในภาพรวมความสำเร็จของการดำเนินงานไม่ได้อยู่ในระดับค่อนข้างมาก แต่กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมประสบผลสำเร็จในระดับค่อนข้างมากในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ด้านพัฒนาความรู้ในด้านเกษตรกรรมหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรเกษตรกรและด้านพัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างเกษตรกร ขณะที่ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรประสบความสำเร็จในระดับปานกลางเท่านั้น^{๙๖}

บุญกลาง เพี้ยมูล ได้ศึกษาถึง “บทบาทของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมต่อการจัดการหนี้ของสมาชิกองค์กรเกษตรกร” ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมต่อการจัดการหนี้ของสมาชิกองค์กรเกษตรกร สาขาอุดรธานี พบว่า การรับขึ้นทะเบียนหนี้ การตรวจสอบและจำแนกประเภทหนี้ การชำระหนี้แทนสมาชิกองค์กรเกษตรกร การจัดทำแผนและโครงการปรับโครงสร้างหนี้ หลังจากการชำระหนี้แทนสมาชิกองค์กรเกษตรกร และการติดตามประเมินผล การจัดการหนี้ของสมาชิกองค์กรเกษตรกร สภาพปัญหาการปฏิบัติตามบทบาทของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมต่อการจัดการหนี้สินของสมาชิกองค์กรเกษตรกร สาขาอุดรธานี พบว่า เจ้าหน้าที่กองทุนและคณะกรรมการมีความเห็นว่า สภาพปัญหาการรับขึ้นทะเบียนหนี้เป็นปัญหาในระดับมาก ส่วนสมาชิกองค์กรเกษตรกรและคณะกรรมการองค์กรเกษตรกร มีความเห็นว่า สภาพปัญหาการรับขึ้นทะเบียนหนี้เป็นปัญหาในระดับปานกลาง^{๙๗}

สรุป จากงานวิจัยดังกล่าวพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรม เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นจากความต้องการของเกษตรกรซึ่งเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยการประสานความร่วมมือระหว่างข้าราชการในระดับกำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติการ นักวิชาการและเกษตรกร ภาระหน้าที่หลักของสำนักงาน คือการฟื้นฟูอาชีพและพัฒนาเกษตรกรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน้าที่รองคือการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร แต่ที่ผ่านมามีการฟื้นฟูอาชีพและพัฒนาเกษตรกรรมประสบความสำเร็จในระดับปานกลางเนื่องมาจากว่าต้องใช้เวลาระยะยาวในการฟื้นฟู

^{๙๖} สุพัตรา ศรีเทพ, “ความสำเร็จของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมต่อการแก้ไขปัญหาเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรสารภี จำกัด” การค้นคว้าแบบอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต), (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔).

^{๙๗} บุญกลาง เพี้ยมูล, “บทบาทของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมต่อการจัดการหนี้ของสมาชิกองค์กรเกษตรกร” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพัฒนาสังคม), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑).

อาชีพจึงจะประสบความสำเร็จได้ ซึ่งการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรประสบความสำเร็จค่อนข้างสูงเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังเป็นหนี้

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables)

ปัจจัยส่วนบุคคล

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา
- รายได้ต่อเดือน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง :
ของสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดพิจิตร
๓ ด้าน ๒ เงื่อนไข คือ

- ด้านความพอประมาณ
- ด้านความมีเหตุผล
- ด้านความมีภูมิคุ้มกัน
- เงื่อนไขความรู้
- เงื่อนไขคุณธรรม

แผนภาพที่ ๓.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย